

Popper Péter

VÁRJ, AMÍG ELJÖN AZ
ÓRÁD
REKVIEM INDIÁÉRT

Popper Péter © 2005

A fotókat Rongymacska és Jenei Tamás készítette

Borítóterv: Malum

A borító hátlapján lévő fotót a szerzőről Czeglán Tamás készítette

ISBN 963 7168 36 2

**Saxum Kiadó Felelős vezető: Jenei Tamás Felelős szerkesztő: Zsolnai
Margit Tipográfia és műszaki szerkesztés: FeZo Bt. Nyomdai előkészítés:
Stúdió 23. Bt. Felelős vezető: Jackl Norbertné Nyomta és kötötte a
Kaposvári Nyomda Kft. - 251358 Felelős vezető: Pogány Zoltán igazgató**

Tartalom

Éjjel az íróasztalomnál..... 7

Első rész

Visszatérés Indiába 2004-ben..... 13

- 1 Egy baleset legyőzi a halálfélelmet..... 15
2. A Taj Mahal tövében..... 24
3. Egy oázis - és töprengés a szerelemről..... 31
4. Medvék és elefántok..... 42
5. A Kelet a Nyugat csábításában..... 49

Második rész

A felvezetők megérkeznek és meghalnak..... 61

1. A kezdet..... 63
2. Selva Raja Yesudian..... 68
3. Krishnamurti..... 77
4. Török Sándor..... 80

Harmadik rész

A jóga Indiában 1971-ben..... 87

1. Ganésa csodája..... 89

2. Janpath. Egy maharisi. Leszámolás a csodákkal.....	92
3. Vhisvayatan Joga Ashram.....	104
4. Sri Ramananda jógi.....	117
5. Igazság és hamisság az ezotériában.....	128
6. Szvámi Dhigambarji Lonavlában.....	138
7. Közjáték Varanasiban és a Dekkán fennsíkon.....	141

Negyedik rész

Buddhisták között 1979-ben..... 149

1. India visszfénye.....	151
2. Madame Chakravarti és Din Coli, a hipnotizőr.....	162
3. Egy angyal átállítja életem váltóját.....	169
4. Buddha - ahogy bennem él.....	186
5. Menekülés Buddha elől.....	193
6. Gyógyulás.....	197

Nyílt levél Gábor fiamnak és barátainak..... 205

Jegyzetek utószóként..... 207

Éjjel az íróasztalomnál - Töprengés magamról és arról, amit írok -

Előfordul velem, hogy néhány könyvemben ismétlem önmagamat, többek között elmesélem ugyanazokat az eseményeket és gondolatokat. Elsősorban az *Önmagába térő ösvény*, a *Holdidő*, és a Mihancsik Zsófia és a Révai Gábor által készített interjúkötetek (*A tigris és a majom*, a *Mesterek és az Isten arca*) árulkodnak erről. És igen... most ez az India-könyv.

Ez az én életkorom kockázata: előbb-utóbb szenilis vén hülyének nézik az embert. Holott ez nagyrészt nem az életkortól függ. Egyik kedves professzorom elmélyülten vizsgált egy csecsemőt, fonendoszkóppal hallgatta meg a légzését, szívverését. Aztán szólt a nővérnek, hogy fordítsa hasra a gyereket. Tovább kopogtatott, hallgatózott. És senki se mert szólni neki, hogy a fonendoszkóp két vége nincs a fülében, hanem a nyakában lóg. Végül valaki elszánta magát. Akkor mondta:

- Látjátok, ha most negyvennyolc éves lennék, azt mondanátok, hogy milyen szórakozott vagyok. De így, jóval hatvan fölött, már az az ítélet, hogy teljesen szenilis az öreg!

Egy másik esetben az ötven év körüli kollégám – aki konzervatívan ragaszkodott a régi tölcéses sztetoszkóphoz, egy vizsgálat közben, a műszerre tapasztva a fülét azt mondta:

- Halló, Kalló! Itt doktor Rozsos Pál beszél!

Ám ettől még hosszú évekig, mint orvos, remekül dolgozott Ausztráliában, ahová kivándorolt.

Mit tehetek én, hetvenegy éves koromban? Éppen egy panaszos könyvön dolgoztam az öregedés nyomorúságairól (*Ki tette ezt velem?*), amikor valamilyen erő - főként a kíváncsiságom - harmadszor is visszarántott Indiába. S miután 1971-ben és 1979-ben hosszabb időt töltöttem ott, csábítani kezdett a lehetőség, hogy megírjam, milyen változásokat láttam és éltem meg e számomra izgalmas ország

fejlődésének különböző korszakaiban. No de nem találhatok ki új Indiát, fel kell idéznem régmúlt találkozásokat, mondatokat, amelyeket már egy-egy írásomban gyanútlanul az olvasóközönség elé tártam. Remélem tehát, hogy ez a kényszer és nem az emlékezet-kihagyás csúsztat bele ismétlésekbe.

Persze hallgatni is lehetne. Ám e könyv megírásának igazi értelme nem az, hogy Indiát szükségszerűen szubjektív szempontból bemutassam, hanem sokkal inkább az, hogy szembesüljek saját szellemi fejlődésem és torzulásaim történetével. Ebben történetesen India is nagy szerepet játszott. Végül is színt kell vallanom, hogy minden hívás és lehetőség ellenére miért nem lett belőlem igazi misztikus hívő, miért kaptam meg végül egyetemistáktól a „bizonytalanság guruja” megtisztelő címet. Tavaly - a Tan Kapuja elnevezésű buddhista főiskolán - egyik előadásom átalakult beszélgetéssé. Akkor az egyik lány, váratlanul és dühtől fuldokolva az arcomba kiáltotta:

- A tanár úr egy pojáca!

Nagy csend lett erre. Szívemből mosolyogtam, hogy ilyen okos ez a lány. Modortalan, de okos. Mert én többek között pojáca is vagyok. Vagy ahogy én jobban szeretem mondani: komédiás. Mint mindenki, aki önmaga helyett egy szerepet mutat oda tanítványainak, hallgatóságának. Én a mindent lehetségesnek tartó szkeptikus szerepét választottam, mert ez felelt meg legjobban felnőttkori karakteremnek. Ezért nevezem okosnak ezt a goromba diáklányt - mert ilyet mégsem mond a jól nevelt ember a tanárának -, de egyben sajnáltam, hogy csak ezt veszi észre belőlem. Mert a valóságban megmaradtam a világra csodálkozó, lelkesedő és hívő naiv kisgyerekeknek, amit mégis csak el kell rejteni ebben az elgonoszodó világban. Hasznom mégis volt abból, hogy csak mosolyogtam és nem reagáltam. Ugyanis a szünetben többen odajöttek hozzám, és megvetően legyintve a durcás diáklány felé, így szóltak:

- Most kiderült, hogy a tanár úr igazi buddhista! Puff neki! Mit felelhettem?

- Gyerekek, én vallási és bölcséleti szempontból senki és semmi nem vagyok, csak egy sokféle figyelő ember, aki ha kérdik, elmeséli, hogy más emberek - különböző történelmi korszakokban - mit gondoltak az Istenről és az emberről. De saját véleményem, ezoterikus tapasztalatom erről nincsen, tehát kénytelen vagyok a nem-tudás köpenyébe burkolózni. Bocsássátok ezt meg nekem.

Vagyis el kellene nekem hinni, hogy nincsenek hirdetni való titkaim. Nincsenek kiválasztottjaim, tanítványaim valamiféle rejtett bölcsületben, senkinek nem vagyok mestere, guruja, szellemi vezetője. Talán jobban elfogadható ez a helyzet, ha idézek néhány részletet Borges: *Az etnográfus* című elbeszéléséből.

... Fred Murdocknak hívták, ha nem tévedek. Magas, amerikai fajta, szőkésbarna hajú, markáns arcú, szótlán férfi volt. Semmi eredeti nem volt benne, még csak a fiatalokra jellemző csinált eredetiség sem. Tisztelettudó természet lévén nem volt bizalmatlan se a könyvek, se a könyvek szerzői iránt. Abban a korban volt, amikor a férfiember nem tudja még, hogy kicsoda, és készséggel beleveti magát abba, amit a véletlen elé tár. a perzsa misztikába, vagy az ismeretlen eredetű magyar nyelvbe, a háborús kalandokba, vagy az algebrába, a puritanizmusba vagy épp a tobzódásba.

Az egyetemen azt a tanácsot kapta, hogy tanulmányozza a bennszülött nyelveket. Néhány nyugati törzsnél még élnek ezoterikus rítusok. Azt javasolta neki a tanára, egy idősebb férfi, hogy költözzék egy időre egy rezervátumba, figyelje meg a rítusokat, és derítse ki, mi az a titok, amit a varázslók átadnak a beavatottnak. Visszatérése után ír majd egy disszertációt, amit az intézet vezetősége bizonyára megjelentet. Murdock kapva kapott az alkalmon.

... Belevágott a nagy kalandba. Jó két évig élt a prérin, hol vályogfalak közt, hol a szabadban. Pirkadatkor kelt, sötétedéskor feküdt, s egy idő után már nem a szülei nyelvén álmodott. Megszokta a nyers ízeket, fura ruhákkal fedte a testét, elfeledte a barátait és a várost, és már másképp gondolkozott, mint ahogy az esze engedte volna. A tanulás első

hónapjai alatt titokban jegyzeteket készített, de később megsemmisítette őket, talán azért, hogy ne keltsen gyanút a többiekben, talán azért, mert már nem volt rá szüksége.

Egy előre kitűzött időpont után, ami lelki és testi gyakorlatok elvégzéséhez kötődött, elrendelte a pap, hogy azontúl jegyezze meg az álmait, s másnap hajnalban számoljon be róluk. Murdock megállapította, hogy a teliholdas éjszakákon bölényekkel szokott álmodni. Ismétlődő álmait közölte a mesterével, aki végül megosztotta vele a titkos eszmét. Egy reggel, búcsúzás nélkül otthagya őket Murdock.

A városban sóvárogva gondolt a prérin töltött első estére, ahol annak idején sóvárogva gondolt a városra. Elment a professzorához, és közölte vele, hogy tudja a titkot, de úgy döntött, nem fedi fel.

- Köti az esküje? - kérdezte a tanár.

- Nem ez az oka - felelte Murdock. - Tanultam valamit azon a távoli tájon, amit nem tudok szavakba foglalni.

- Talán az angol nyelv az akadály? - tudakolta a beszélgetőtársa.

- Egyáltalán nem erről van szó, tanár úr. Most, hogy birtokában vagyok a titoknak, száz különböző, sőt egymásnak ellentmondó módon meg tudnám fogalmazni. Nem is tudom, hogy mondjam el, hogy mennyire csodás az a titok, és hogy én most a tudományt, a mi tudományunkat már csak pusztá léhaságnak tartom.

Egy kis szünet után így folytatta:

- Egyébként nem annyira a titok a fontos, mint a hozzá vezető utak. Azokon az utakon pedig végig kell menni.

A professzor hűvösen válaszolt:

- Döntéséről tájékoztatni fogom a Tanácsot. Talán indiánok közt akar élni?

Murdock így felelt:

- Nem. Talán vissza se megyek a prérire. Amit az ottaniaktól tanultam, az mindenütt és minden helyzetre érvényes.

Ez volt lényegében a beszélgetésük.

Fred megnősült, elvált, s ma a Yale-en könyvtáros.

Scholz László fordítása

Első rész

Visszatérés Indiába 2004-ben

1. Egy baleset legyőzi a halálfélelmet

1971-ben, harmincnyolc éves koromban jutottam ki először Indiába. Ennek éppen harminchárom éve. Nyolc évvel később, huszonöt évvel ezelőtt, ismét Indiában voltam. Huszonöt év, negyedszázad, igen hosszú idő. Ennyi idő alatt még a legvándorlóbb kedvű ember is megöregszik. India óta sokfelé jártam a világban. Eljutottam Amerikába és Kubába, és vissza-visszatértem kedvenc pihenőhelyemre, a Hold tavához, a Mondseehez. Évekig éltem és tanítottam Izraelben. Autóztam Tuniszban, Egyiptomban bámultam a piramisokat, és a Sínai sivatagban, a Szent Katalin kolostorban elnéztem a térség egyetlennek mondott csipkebokrát, hátha ez volt az, ami szent tűzzel lángolt Mózes előtt. A szent hegyről lelökött egy angyal, mert nem volt elég alázat a szívemben, és amíg káromkodva gurultam lefelé, inaim szakadtak. De amikor megint emelni tudtam a lábamat, rövid ideig elnéztem a forrongó Oroszországot, majd hosszúhosszú repülőútra indultam Szingapúron át Ausztráliába. Huszonkilenc óra hosszat repültem, jórészt rátapadva a gép kis kerek ablakára, és lestem az éjszakát, hogy ilyen hosszú úton csak látok majd egy ufót. Nem láttam.

Ezzel a dologgal már sok bajom volt, nevezetesen azzal, hogy ahol én jelen vagyok, ott nincsenek csodák. Például nem működnek az alfába merültek telepatikus képességei, hiába ültem éjszakákon át a spiritiszták körében, egyetlen szellem sem jelentkezett. Amikor kidobtak, a szellem hitet-lenséggel indokolta távol maradását. Ma már csak olyan csodákat keresek, amelyek akkor is megjelennek, ha nem hisz bennük az ember.

Sydneyben, a víz alatti műanyag alagútban eliszonyodtam a fényre odagyülekező cápától. És összetalálkozva a kanadai Cervic

professzorral, megtanultam, hogy szakmám, a pszichológia nem tudomány, hanem egy különös nyelvjárás, amivel mindent másképp fejeznek ki, mint a normális emberek. Szóval, hogy tulajdonképpen nyelvtanár vagyok. Amszterdamban szívesen kószáltam csodálkozva a lányok műszaki felszereltségén a hírhedt Red Light Districtben. De aztán megjártam Velencét is, ami számomra a könnyek városa. Piazzanóban néztem a hegyeket, ahogy rájuk borul az alkonyat, és rádöbbsentem, hogy fölöttem is eljárt az idő, és már soha nem fogok szerelmi vendéjátékot játszani Bolzanóban...

Legszívesebben zárandoknak nevezném magamat. Nem azért, mert sok helyen megfordultam. Más még több helyen járt. Inkább egy életérzésről van szó. Valahol a lelkem mélyén magány rejtőzik. Egy érzés, hogy végső soron én nem tartozom senkihez és sehova. A sok utazásban ott rejtőzik a menekülés motívuma is. A kalandvágy, az ostoba remény, hogy valahol újra kezdhetem az életemet, vagyis Faustként újra fiatal leszek. Pedig az életem rendben van. Egy amerikai buddhista szerzetesnőt idézek: *Az is rendben van, ami nincsen rendben.* Inkább az örök keresés szomjúságáról van szó. De nem tudom, mit keresek, mire akarok rátalálni. A Bolygó Zsidó egyik változata lennék, Ahasvérus? És így lettem hetvenegy éves.

Riasztó föleszmélés. Életemben először kezdtem komolyan foglalkozni az életkorommal. Abban a tévedésben ringattam magam, hogy Kung Fu Ce követője vagyok, aki egyszer így jellemezte önmagát:

Olyan ember, aki annyira keresi az igazságot, hogy enni is elfelejt, barátai között a gyászáról is megfeledkezik, és észre sem veszi, ahogy az öregség eléri.

Ugyan már! Szerintem nem véletlen, hogy Jézus nem felelt Pilátus kérdésére: *Micsoda az igazság?* Enni viszont sohasem felejtettem el. Barátaim csak felerősítették minden gyászomat, hiszen elsősorban őket, a jórészt megkopott barátságokat gyászoltam. Ám azt tényleg nem vettem észre, hogy öregszem. Azt hittem, ilyesmi csak mással történik. Néha döbbsenten elmenekültem az érettségi találkozóról, ahol a

tündérléptű leányok helyett kövér nagymamák jelentek meg, és görnyedt, kopasz és pocakos öregurak mutatkoztak be újra, az egykor kajakos, vagány srácok nevével. Szántam őket, hogy milyen kínos lehet nekik engem látni sugárzó fiatalágomban, hát csendesen leléptem.

A betegségeimet nem hoztam kapcsolatba a múltó évekkal, annak tulajdonítottam, hogy mind a két végén égetem a gyertyát. S egyszer csak eszembe jutott, hogy Indiában azt tartják, hogy a mai ember karmikus életideje hetvenkét esztendő. Ha tovább él, az már a Halhatatlan Istenek ajándéka.

Mármost fel lehet, sőt fel is kell tenni a kérdést, hogy a legutóbbi huszonöt év alatt miért nem mentem vissza Indiába? Valószínűleg egyik se lesz tökéletesen igaz, de azért megpróbálkozom a válasszal.

Sokáig úgy éreztem, hogy már nincsen ott több dolgom. Megismerkedtem a jógával és az ájurvédával. Tanultam a vishvayatani, a lonavlai és a hyderabadai ashramban. Egy ideig a bangalore-i buddhista kolostorban is éltem, ahol szökésem és visszatérésem során - Puranik doktortól és Buddharakkita Teyra apáttól - végül is választ kaptam arra, amit magamtól kérdeztem.

Azután azt is gondoltam, hogy Indiában fogok meghalni. Egyrészt egy visszatérő álom miatt: láttam magam, amint alszom, és két hindu férfi hajol fölém, s az egyik azt suttogja: „Még ne...” Másrészt egy szikh varázslóféle jóslata miatt, miszerint harmadik indiai utamról már nem térek vissza. Sírfeliratnak ugyan nem rossz: Popper Péter, született Budapesten, meghalt Delhiben. No de mégis... A jóslatot megpróbáltam úgy is értelmezni, hogy szerzetesként Indiában maradok életem végéig. Ez lehetetlennek tűnt. Még a kolostori idő alatt feltettem magamnak a kérdést, hogy meddig bírnék ott élni? Bármeddig, akár évekig is, feleltem, azzal a feltétellel, hogy a végén hazamehetek, és barátaimnak, barátnőimnek elmesélhetem, hogy milyen az élet egy buddhista kolostorban... Aki ilyen extraverzív igényekkel él, az nem való szerzetesnek.

Ámde a valódi akadály mégis a halálfélelem volt. Ez pedig érdekesen múlt el. Készültem, hogy majd lemegyek a Krisna-völgybe, Somogyvámosra, a vajsnavák nyári egyetemére. Vagyis, egy kicsit Indiába. Előzőleg két éjszaka dolgoztam egy határidős íráson. Hajnalban indultam el, s éppen azon töprengtem, hogy kiállok a forgalomból szundítani egyet, s már el is aludtam a volánnál. A kocsi lefordult az útról, és nekirohant egy természetes fának.

A rendőrség lefilmezte a totálkáros autót. Teljesen összetört, de a vezető ülése felett egy kidudorodás képződött. Tulajdonképpen egy szűk kuckóban ültem, az egyik szememre nem láttam, mindenfelől véreztem, de éltem. Kiszállni nem bírtam.

A lényeg azonban nem ez. Hanem az, hogy a kis magyar „mű-Indiába” készülődve, majdnem halálos baleset ért. Nem csaltak az ösztöneim. De ugyanakkor azt éreztem, hogy eltűnt belőlem a halálfélelem: most már nyugodtan elutazhatok az igazi Indiába. Megtörtént közöttünk az elszámolás.

Miért is akarhatott engem India a Köztes Létbe küldeni? Talán azért, mert életem során a Halhatatlan Istenek gondosan vezettek az úton, amerre mennem kellett, de bennem nem volt annyi készség az önátadásra, hogy átlépjem azt a bizonyos küszöböt, aminek mindkét őrzője (a Küszöb Kis és Nagy Őre) ismeretes. Megint elkövettem a Jézus által legsúlyosabbnak tartott bűnt: gyáva voltam. Kétségbeesetten kapaszkodtam a racionalitásomba, mint fuldokló a mentőövembe, pedig India elvitt a határig. De én ebből tudományos előadásokat formáltam!

Persze, ezeket a titkaimat nem meséltem el sehol senkinek. Sőt amikor évek múlva visszaindultam Indiába, sokfelé hangoztattam hősiességemet, hogy a halálba megyek. Babonás vagyok, arra számítottam, hogy ha van ilyen, a Végzet elszégyelli magát, hogy belelátok a kártyáiba, s ezúttal a kivégzés elmarad, ahogy Lucifer mondja Ádámnak. Vagyis már akkorára fújtam fel magam, mint a mesebeli béka. Ha ennyire vágytam ökörré lenni, kár volt strapálnom magam, már az voltam.

Orvos barátaimra sem tettem olyan benyomást, mint akinek éppen egy hosszú utazás ajánlott. Mondták is - főleg mikor arról beszéltem, hogy terepjárót bérelek, és felmegyek a Nepáli hegyek közé - hogy: „ott is maradsz! Még éppen az oxigénhiányos levegő kell a te szívednek.” Az egyedüli dicsőség orvosomat és barátomat, dr. Erdős Erzsébetet illeti, aki egyszer - csak egyszer! - elmondta, a véleményét:

- Nézd, te pontosan ismered a rizikókat. Felnőtt ember vagy. Tudod, hogy mit csinálsz. Utazz, ha utaznod kell!

Végül is én - ámbár szorongva, vagy dühösen - mindig rábíztam magam a sorsomra. Például Lurkó, a szálkásszűrű tacsim volt egyszer a sors eszköze, aki immár véglegesen Katihoz kötötte az életemet. Lurkót mindenki három szóval jellemzi: önfejű, követelőző és erőszakos!

Szóval egyszer Katinál voltunk látogatóban. Jelen volt még Asa, a golden retriever hölgy, és Mofli, a himalájai rongybaba macska. Ez azt jelentette, hogy ha a grabancánál fogva felemelték, azonnal halott rongybabának tette magát. Ez nekem annyira megtetszett, hogy Kati egyre gyakrabban becéztem Rongymacskának - míg végül teljesen rajta ragadt ez a név.

Azonban ezen a délutánon igencsak összevesztünk, Kati sértődött fel is vonult az emeletre. Én borús kedvvel indulni akartam Lurkóval, de a kutya nem volt sehol. Hívtam, közös jelünket füttyültem neki, szólítottam kedvesen és fenyegetően, semmi válasz, csak némi morgás, ami elárulta, hogy az ágy alatt tartózkodik. Lehajoltam hozzá, hogy a szemébe nézzek. Elfordította a fejét. A karommal nem értem el. Partvisnyéllel próbáltam kipiszkálni. Erre még hátrább húzódott, egészen a falig. Utólag kiderült, hogy Kati mindezt főnről hallotta, és magában, nevetett. Mit tegyek? Megint nyilvánvalóvá vált, hogy Lurkó erősebb karakter nálam. Elkeseredetten kerestem valami takarófélét, beleburkolóztam, és ledőltem a díványra. Így töltöttük az éjszakát. Kati-Rongymacska szerint, ha akkor sikerül elmennem a kutyával, alighanem örökre szétválunk. De nem így alakult. Nyolc éve vagyunk együtt.

Rongymacska két országba vágyott gyermekkorától. Én mindkettőben éltem egy darabig. Az egyik Izrael, ahová egy évvel ezelőtt elvittem. A másik - India. Számomra ez volt a jel. India visszahív! Megvettem a repülőjegyet, és elindultunk. Ettünk, amikor adtak valamit, Rongymacska aludt, én bornírt amerikai filmeket néztem. A lelkem meglepően üres volt, holott megint India felé tartottam. Persze kérdés, hogy mitől üres az ember szíve? Tényleg nincs benne semmi? Vagy csak bezártam, hogy helyet tartalékoljak új kínok, titkok, vágyak, számára? Vagy túlságosan tele volt már, és ezért „leltár miatt zárva”.

Amikor megérkeztünk, a repülőtér olyan volt, mint amilyennek huszonöt évvel ezelőtről az emlékezetemben megmaradt. Őrült tumultusban legalább kétmillió ember vagy sorban állt, vagy keresett valakit. A levegő vészesen fogyni kezdett. Kati kimenekített a tömegeből, s a reptér előtti téren előkelően leültem a járda szélére. Kati elment a csomagokért. Hozzám viszont azonnal csatlakozott egy páriakutya, és mögöttem foglalt helyet. Nyilván már a védelmemre rendezkedett be, mert valahányszor egy biciklista hajtott arra, nekirohant és feldöntötte. Először egy döbrent kínait részesített ebben a meglepetésben.

Kati hamar visszatért, egy megtermett indiai kíséretében, aki a csomagunkat és kézipoggyászaikat cipelte. Ő volt a követség által értünk küldött kocsisofőrje. Odaállt a gyönyörű, nagy autóval, beszálltunk és elindultunk.

- Hogyan találtál rá ilyen hamar? - kérdeztem.

- Egy cédulát tartott a kezében.

- Mutasd!

A cédulán ez állt: Mr. Pottifer.

- Ez nem az - mondtam szomorúan, és megkocogtattam a sofőr hátát. - Valaki már nyilván nagyon keresi önt.

- Maga nem Mr. Pottifer?

- Nem. Én Mr. Popper vagyok.

Vissza hát! A cuccainkat kivágta azon a bizonyos téren, és eltűnt a tömegben. Rongymacska borúsán szimatolt.

- Ezt nevezted te fűszeres illatnak? -Hát ?

- Trutyiszag. Nem akarom elmondani, hogy miből tevődik össze.

- Ne is. Inkább keresd meg a sofőrünket. Ha van a kezében cédula, ez lesz ráírva: Popper. Ha cédulátlan, akkor percenként kiáltsd el a nevemet.

Duzzogva eltűnt. Ezúttal jó hosszú ideig nem került elő. Már éppen aggódni kezdtem, amikor felbukkant. Egy apró termetű indiai masszírozott utána, elől a két metszőfoga hiányzott. Ő volt a mi emberünk.

Foghíjas sofőrünk meghajolt, és elindult velünk Delhi felé. Egy kívülről igen szépnek látszó hotelnél állt meg, ami az Ashoka névre hallgatott. Belül azonban meglepően koszosnak és elhanyagoltnak tűnt. Mégis kivettünk egy szobát, fürdővel és angol vécével. (Az utóbbi nem jelentőség nélküli.) Egy éjszakára 2500 rúpiát kértek, számomra akkor meghökentően sokat.

Az indiai gyártmányú kocsik kitűnően futottak, és a kicsi ember - Dranahnak hívták - ragyogóan vezette az autót a múltéhoz képest bődületesen megnőtt indiai forgalomban, a szinte egymáshoz érő autók, teherautók, riksák, szkúterek, gyalogosok, árusok, szabadon kószáló tehének, kecskék és kutyák forgatagában. A közlekedési helyzet a városokban sokkal rosszabb volt, mint huszonöt évvel ezelőtt. Ámde az utakon készült a csoda. Az indiai kormány nagyon jól súlypontosított. Felszámolta az éhségövezeteket, de azután békében hagyta a nyomort. Legfeljebb annyi változást lehetett megfigyelni, hogy a doboz-házak

helyett sátrokban laktak a legszegényebbek, amelyeket girbe-gurba hántolatlan faágakra feszítettek ki. Az alatt kuporgott az egész család... és bámulták a televíziót! Mert televíziója minden családnak volt. A borbélyok, a pakura- és számószasütők már nem az út szélén dolgoztak, hanem kis fabódékban vagy legalább tetővel fedett utcai standokon.

Az indiai kormány okosan sztrádákat épít a legmodernebb amerikai gépekkel. A nyomornegyedek között hatsávós sztrádákat. Húsz év múlva Indiának lesz a legmodernebb infrastruktúrája. Akkor aztán jöhet a többi.

Reggeli az Ashokában, az ő három csillagával. Rendkívül piszkos étterem, az asztalok a falnak vannak fordítva, amikor eszünk, közben a falat nézzük. De a tükörtojás - mindkét felén megsütve - jó, a vaj és a dzsem friss. Ám amíg falatozunk, egyszer csak vendég érkezik. Az asztal mögül hatalmas svábbogár mászik fel a falra. Komótosan igyekszik fölfelé, nem fél, nem siet. Szólítjuk a pincért. Őszinte érdeklődéssel nézi a bogarat, szemével jóindulatúan követi - amíg magasra nem ér -, és csodálkozva rázza a fejét. Rongymacska később felháborodik, hogy miért nem dobta ki?

- Azért, mert ez India - magyarázom. - Itt nem bántják az állatokat. Élni, és élni hagyni!

- Ezek után kíváncsi lennék a konyhájukra. - Parancsolj, csak nézz ki az ablakon. Konyhájuk ugyanis nincs. A szabad ég alatt főznek, lombsátor alatt.

- Akkor innét továbbállunk.

Nem. értettem, hogy miért kizárólag ócska külvárosi szállodákba visznek, mondván, hogy sehol másutt nincsenek szabad szobák. Delhi belvárosába, New Delhibe be sem jutottunk.

De hát megszoktam, hogy a tettek és helyzetek előbb utóbb megmagyarázzák magukat. Én már elvagyódtam a fővárosból. Katira,

mint egy bankár, rábízta egy kalap pénzt, ez volt a véstartalék, amiből tilos volt költeni. A többit megfizették. És másnap, aprótermetű sofőrünkkel - akit magunk között egyre gyakrabban becézünk „Fityisznek”, elhagytuk Delhit.

2. A Taj Mahal tövében

Agra senkit sem érdekel. Viszont mindenki odaigyekszik, aki India földjére lép. Kizárólag a Taj Mahal miatt.

Valaki - még a romantika korában - kitalálta, hogy a Taj a világ legszebb épülete. A története is könnyes, filmet is készítettek róla: A *hindu síremléket*. Hát síremléknek síremlék, a nagy mogul császár közeli palotájából éppen odalátott rá. Az én számomra kőbefaragott és épületté merevített giccs. A giccsek giccse. Van benne valami felülmúlhatatlan dagályosság. Csupa ál-áhitat, ál-szerelem, ál-szépség, de nagyon is valódi és tudatos szívödöglesztés, a világ elé kiterített gyász szemérmertlensége. Ám ebben a törekvésében zseniális. Egy gigantikus oltár egy nagyon hiú és nagyon gazdag ember szívének üressége felett. A semmi leplezése.

Ugyanakkor kötelességem becsületesen emlékezni arra is, hogy Richárd Katz, röptében körülutazva a világot, majdnem a földre borulva köszöntötte a Taj Mahalt. Az örökkévalóságba dermedt szerelemnek látta. Amikor ránézett, azt hitte, hogy álmodik: ilyen szépség nincs a világon! A középkorban nyilván párbajoztunk volna a mogulok építette monstrumért.

Az ősi India építőművészetét a zsúfolt ornamentika jellemzi. Vegyük szemügyre bármelyik templomukat. És mégis... áhitatot fognak érezni. Mert ez a zsúfoltság egyszerre fejezi ki a lelkükben zsúfolódó hitet, derűs alázatot, földre boruló tiszteletet, és az ajándékba kapott élet nagyszerűségét.

Amikor legutoljára ott jártam, szépen besétáltam a Taj épületébe, át a kerten, a mú-tó partján, a négy torony által őrzött nagy kupola alá. Most

fegyveres őrség zárja el az odavezető utat. Az autót jó messze leállítják, riksán vagy gyalog lehet továbbmenni. Borsos árért belépőjegyet kell váltani. Hatalmas embernüzség mindenfelé. A kertben sehol egy fenéknyi árnyas hely, ahová leülhetne az áhítatra törekvő, vagy a csupán fáradt turista.

Csudára elegendő lett az egészből. Katit egyedül engedtem tovább, én álldogáltam egy darabig, aztán leültem egy fa körül futó napos kőpadra, ahol végre elcsíptem egy helyet, és vártam. Sehol sem lehetett egy kávét vagy ásványvizet meginni. Tessék szépséggel megtöltekezni!

Én mindig fekete öltönyben járok és fekete garbóban. A nyakamban fekete zsinóron egy meglehetősen nagy ezüst kéz. Az arabok Fatima Kezének mondják. Ám az enyém csupa zsidó szimbólummal van kifaragva. Ezért csak egy angyal keze. Vagy húszan odajöttek hozzám, meg-megkérdezték:

- Muzulmán vagy?

- Nem vagyok.

- Akkor honnét van ez az amulett?

- Izraelből.

Ez tetszett nekik. Többen ivritül köszöntek el:

- Shalom.

De moszlim nem szerettem volna lenni közöttük. Nagy sokára előkerült Kati. Nem szólt semmit, én nem kérdeztem.

- Fotóztál?

- Nem.

Emlékül vettem neki egy fotóalbumot a Tajról. Pesten elajándékozta.

De amikor leszállt az este - hat óra felé már besötétedett -, és kigyúltak az agrai utcák és sikátorok fényei, egyszerre megváltozott a hangulatom. Úgy éreztem: most érkeztem vissza Indiába! A nyugati ember szemében a nyomor és a kétségbeesés ugyanazt jelenti. Iszonyodása nem részvétből fakad, távolról sem. Hanem a fantázia-azonosulásból: „Jaj, ha nekem kellene így élnem!...” S aki e miatt menekül Indiából, az jól is teszi, ha felkötí a nyúlcipőket, és meg sem áll az első Hiltonig. S a mi nyugati világunkban igaza is lenne. Az öreg Rothschild módjára, aki egyszer azt kiáltotta:

- Vigyék előlem ezt az embert! Nem bírom látni a nyomorúságát.

De India még nem ennyire anyagelvű. A nyomor nem jelenti az élet vereségét. A koszos cafatok között, a néha őseemberhez illő primitív sátrakban, a koszban, a mécsesek fényében lehet boldog is lenni. Sokkal boldogabban is lehet élni, mint egy jól karbantartott lakótelepen. Sajnos egyre inkább már csak akkor, ha a konyhóban van televízió! A képernyőt bámulják, de mégis: derű, nevetés, szerelem, elégedettség cikázik a néha fojtó levegőben. Az emberek még nyitottak, érezhetően közülük van egymáshoz, kíváncsiak a másokra. Az emberi kapcsolatokat dühödten felzabáló technikai civilizáció még csak nagy falatokat harapott ki hagyományos életformájukból, ám az indiai élet még mindig indiai élet. Én szeretek a kicsapódó fények és árnyak között mászkálni. Szeretem utcán enni a pakurát vagy a frissen kisütött forró süteményeket, rágcsálni az ott meghámozott sárgarépát vagy retket, narancsot, mandarint bontani. Közben makogva próbáljuk elmondani egymásnak, hogy kik vagyunk, és hogy mennyire szeretünk élni; öregén, betegén, nyomorékon is gyönyörködni a csodaszép lányokban, életünk társának tekintve a tehenet, a kecskét, a kutyát, a tevét és az elefántot; soha sem tudva, de mindig feltételezve, hogy valamelyikben egy isten megtestesülése (avatarája) rejtőzik. '

Aztán befutottunk Gwaliorba. Erről a városról alig van emlékem, csak annyi, hogy veszett rosszul éreztük magunkat. Fityisz megint egy

lezüllött szállodába szállított minket, majd tiltakozásunk ellenére egy ugyanolyanba. A valóban olcsó szobaárát azonban előre kérték, mint egy ócska garniszállóban. A fehér törülközők frissen kimosva is szürkék voltak. Itt sem lehetett maradni.

Gwariol utcáin zsongott a zsidvásár. De nem az előbb magasztalt hangulatos életigenlő zűrzavar, hanem a rosszfajta, a simlis, az átverős. Csupa bővít próbáltak a nyakunkba sózni, nem éppen erőszakmentesen. Amilyen kedvesen és játékosan lehet alkudni Indiában az árusok nagy részével, a kisebb részük fojtogatóan erőszakos, szinte rátapad az emberre, s hatszázszor monotonon ismétli ugyanazt a rossz szöveget. Különösen utálok a nyúlkálósakat, akik igyekeznek megfogni az emberen valamit. Ezekre valóban gorombán ráordítok. Respektálják.

Természetesen Kati - szerintem pszichésen - rosszul érezte magát: hasmenése lett. Orvost vagy gyógyszerészt kerestem, s számos útbaigazítás után találtam is egyet. Fabódé, az ajtaja tárva-nyitva. Hindi nyelvű felirat. Beléptem. Utánam még vagy öten betódultak. Az érdeklődők, akik az utcán lebzselnek. Végre történik valami esemény. A bódéban egy piszkos dívány és egy még piszkosabb íróasztal. De az indiai piszokról már írtam. Két forrása van: az egyik, hogy valamit gyönyörűen felépítenek, berendeznek, aztán soha többé nem törődnek vele, amíg teljesen le nem rohad. Utunk végén így jártunk a Janpath Hotellel is. A másik piszokforrás: a gányolás. Ahogy össze tudnak csapni valamit. Viszont a személyükre nagyon tiszták. Számtalanszor láttuk, hogy a sátorkunyhók előtt fűrésztik a gyerekeket, nők mossák a gyönyörű fekete hajukat, a szarik, az ingek, a dhótik mindig frissen mosottak és vasaltak. Most is egy ragyogóan mosdott, szinte elegáns öreg doktor ült a koszos rendelőbódéban.

Előadtam jövetelem célját. Nem tudom melyikünk angolságán múltott, hogy csak a felét értette. Erre a kíséret kézzel-lábbal megmagyarázta. Nyilván azt is, hogy miért nem a beteg jön, csak egy hozzátartozója, amit a doktor különben egyáltalán nem hiányolt. Vajon honnét tudták, hogy mit kell megmagyarázni? Mindenesetre a vizit egyre inkább

kezdett hasonlítani egy szakszervezeti gyűléshez. Akkor az öreg doktor intett: Elég! Erre csend lett. Mert Indiában a tudás nagyhatalom, és tisztelet övezi, akár az öregeket. Hányszor láttam, hogy amikor a mezítlábas tanító végigment a falu főutcáján, egyszer csak kiszaladt egy kisgyerek, leborult, és egy szál virágot helyezett a lábára.

Az én öreg orvosom felírt két receptet, elmondta, hogyan kell szedni a gyógyszert, majd az íróasztal fiókjából elővette az üvegcséket is, és a receptekkel együtt átadta.

- Mivel tartozom?

- Nekem semmivel - mondta, és a receptek fejlécére mutatott.

Valamilyen egészségügyi szolgálat neve állott rajta.

- Nekik küldhet adományt.

Na, most mennyit? Miután a gyógyszereket sem kellett kiváltanom, adtam 300 rúpiát (kb. 1200-1500 forint). A szállodában Kati beszédte az orvosságokat, és reggelre kutya baja sem volt.

Fityisz először egy olyan ócska vendéglőbe vitt ebédelni minket, amit nehezen tartottam lehetségesnek. Már az udvarán átvezető úton előjött egy fiatal indiai strici. Nagy léptekkel, valamilyen birtokló attitűddel, kezét kinyújtva egyenesen Rongy macska felé tartott. Az jutott eszembe, hogy ez egy örök műfaj, és hogy stílusában mennyire hasonlít a közismert párizsias szépfű-stricikre. Így hát teleszívtam magam levegővel, és akkorát ordítottam, mint egy MTK-Fradi meccsen:

- Good morning!

Megrezzent, és felém fordulva szinte alázatos lett.

- Yes, sir!

- Where is the toalet? - bömböltem.

Elvezetett. Toalet? Egy szűk kis betonszoba, félig nyitott faajtóval, bokáig ért a pisi és az egyéb töltelék. Belépni sem lehetett.

Fityisz máris behúzott nyakkal iszkolt a kocsi felé, és kitérte az ajtaját. Én pedig - már a kocsiiban - azon tűnődtem, hogy honnét a primitív emberek megvetése éppen a vécék iránt? Az ürítési funkciókat nézik le? Hiszen már a hegyeshalmi mellékhelyiségben szagról meg tudom állapítani, hogy Ausztriában vagyok-e, vagy Magyarországon. A szovjet vécék körül szerzett tapasztalataimról ezúttal nem számolnék be részletesen, csak módjával. Higgyék el, itt valami titok lappang. Hiszen éppen azt kellene gusztusossá, kellemessé varázsolni, ami magától nem az. Még a Lomonoszov Egyetemen is mindig hiányoztak a vécédeszkák. Vettem egyet. Másnapra ellopták. Vettem egy másikat, de azt már a szobámban tároltam. S ha szükség volt rá, vállamra kanyarítottam, s mint a katona a puskáját, úgy haladtam végig a folyosókon. „Az ember, akinek kése van” - írta Rejtő a *Csontbrigádban*. Moszkvában én voltam „az ember, akinek vécéülökéje van”.

Sofőrünk ijedtében meg sem állt visszafelé Agráig, ahol is a Holiday Inn Hotelbe fuvarozott minket. Drágának nagyon drága, de számomra egyben a legkellemetlenebb hotel. Berendezése vagyonokat érő, de ízléstelen. Mindenhonét a „vakulj polgár” törekvés árad. Szinte szétpukkadnak az erőltetett előkelőségtől.

Nos, természetesen ebben a paradicsomban én betegedtem meg. Telefon - recepció -, kérem a hotel orvosát. S íme megjelent a világ legaranyosabb és legmegbízhatóbbnak tűnő, barna bőrű orvosa.

- Ma nincs jó formában - mondta barátságosan. - Pihenjen egy-két napig.

Beszélggettünk. Pénzt nem fogadott el, de arra kért, hogy mutassak neki magyar bankjegyeket.

- A fiam az USA-ban él. Neki gyűjtöm a különféle pénzeket.

Meg kell mondanom, hogy mire utunk végére értünk, az a benyomásom alakult ki, hogy ha tehetné, az indiai fiatalság zöme Nyugatra vándorolna.

Fityisz urat lelkileg végleg letepertem. Láttam, hogy megtört.

- Miért spórol nekem?

Végül bevallotta, hogy ez az utasítása, mert a vállalkozónak érdekeltsége van egy csomó ócska hotelben. Százalékot kapnak a vendégek után. Hát ennek holnaptól véget vetünk.

3. Egy oázis - és töprengés a szerelemről

És akkor jött Orcha. Fityiszt a legalább négy csillaggal jelzett hotelek felé hajtottam, ámbár belátva, hogy itt a csillag kb. annyit jelent, mint annak idején a K. und K. a tiszturak gallérján. Ott a nexus, itt pénzügyi alku kérdése lehet a csillagok száma.

Amikor az orchai Resort Hotel parkján áthajtottunk, Kati sírógörcsöt kapott a boldogságtól. Hát én is ritkán láttam ilyen gyönyörű kertet, mindenfelé pompázó virágokat, virágzó fákat, szökőkutakat, mesterséges tavacskákat. A hotel hallja, a szoba gyönyörű volt, a fürdőszoba ragyogott, az ágynemű is. Hova kerültünk? És mennyibe fog ez kerülni?

A recepciónál alacsony, kopasz európai ember jött elénk. Két kutyakölyök kísérte. Valami direktorféle... vagy ő lenne a tulajdonos? (A menedzser volt).

- A szoba ára egy éjszakára 3500 rúpia - jelentette ki a kopasz úr, majd rövid vizsgálódás után javított:

- Maguknak 3000!

Vajon miért engedett az árból? Végig a legnagyobb tisztelettel bánt velünk, néha az étteremben engedélyt kért, hogy kis időre az asztalunkhoz ülhessen beszélgetni. Erre többször sor került, mert néhány napig ott maradtunk pihenni.

Végül is a koszfészekért a svábbogaras Ashokában 2500-at kértek. Ezért a luxusért a 3000 nem tűnt soknak. És itt ért véget Rongymacska szinte hisztériáig fokozódó riadalma Indiától. Számítottam rá. Aki először látja Indiát, szinte mindig így reagál, iszonyattal, vagy gyűlölettel. Kati már nem félt, nem tartott a fertőzésektől, nem volt büntudatos a nyomor láttán. S az utazás utolsó heteiben már szerelmes volt ebbe az országba! Akárcsak én. Aki lelkemben naponta többször leborultam az istenek elé, hogy még egyszer látnom engedték ezt a különös világot, ahol huszonöt évvel ezelőtt megfordult az életem, a viszonyom az emberekhez, önmagamhoz, ahol Teyra mondatai nyomán először értettem meg a hinduizmus lényegét.

Kint töltött utolsó éjszakánkon, már újra Delhiben, Kati nélkül, egyedül, semmitől se félve, még egyszer kiment a Tibeti Bazárba - elbúcsúzni. De egyelőre még Orchában pihentünk.

El kell valamit mesélnem Fityisz úr viselkedéséről is.

Orchában végre megértette, hogy hasonló jellem vagyok, mint Törzs Jenő. A színművész gyakran járt a Moulin Rouge-ba, és mindig rendelt egy üveg prima francia konyakot. De csak egyetlen stampedlit ivott meg belőle. Ezt végül a főúr szavá tette:

- Művész úr, mi ugyanezt a konyakot poharanként is kimérjük. Főlöszleges mindig egy üveggel rendelnie.

Mire Törzs:

- Jegyezze meg: lokálba nem járok spórolni!

Hát én sem járok spórolni Indiába! Füttyülök a gazda szerződéseire és utasításaira.

Ettől kezdve Fityisz mindig elfogadta meghívásomat ebédre vagy vacsorára. De ezt sajátos módon tette. Meghajolt, de soha nem ült le velünk egyszerre az asztalhoz. Mindig megvárta, amíg mi rendelünk. Akkor ő is odasomfordált, és helyet foglalt. És alaposan nekilátott. Ő sem járt kitűnő hotelekbe spórolni. Így hát mi tápláltuk Fityiszt, aki hivatalosan maga gondoskodott saját ellátásáról. Arra is kíváncsi lettem, hogy hol alszik? Kiderült, mindig a kocsi hátsó ülésén aludt. Reggelre ragyogó tisztára mosta az autót. És mindig halálosan pontos volt. Felesége volt és három gyereke. Kellott neki a pénz.

A Resort Hotel étterme külön élmény volt. Nem a jó ízlésű, mégsem hivalkodó berendezése miatt. Hanem mert igazán kedvesek voltak. Ebben egységes volt a személyzet. Minden megalázkodás nélkül, mosolygó jóindulat és udvariasság jellemezte mindegyiküket. Ez nem lehetett karakterfüggő. Jó iskolájuk volt.

A reggelek mindig egyformán kezdődtek: halk fuvolaszóval. Egy fehérbe öltözött indiai férfi - kb. 7 órától - a hotel kertjében sétált, de mindig a bejárat közelében, és fuvolázott.

Mindezt nem azért mesélem el, hogy sznobságomról tanúbizonyságot tegyek. Egyszerűen azt akarom érzékeltetni, hogy milyen jól esik az embernek, ha azt tapasztalja: vendéglátói fontosnak tartják, hogy jól érezze magát. El is határoztuk, ha valaha még Indiába vet a sors - Katit bizonyosan -, Orchában, a Resort Hotelben fogunk pihenni. Ha csak rajta is be nem teljeseedik a „tempora mutantur” törvénye.

Miért mentünk egy darabig vissza ugyanazon az úton, amíg el nem kanyarodtunk Jaipur és Pushkar felé. Miért? Mert Fityisz igen szuggesztíven bizonygatta, hogy a másik útvonal nagyon veszélyes, rablók, zsiványok, haramiák állítják meg az autókat, különösen éjjel, amikor ő sem merne végighajtani arrafelé. Hittem, nem hittem - mindegy. Menjünk hát mindig a sárga úton.

Kadzsuraho, hát istenem... A szextemplomok városa. Miért is csurog a nyála az európaiaknak? Hiszen imádott pornólapjaikban, filmjeikben különbeket látnak. A szobortestek nem annyira szépek, a pozitúrák ismertek, legfeljebb a csoportsex kedvelői könnyebbülnek meg: hát már négyezer éve is?! Vagy az a szenzáció, hogy mindezt ilyen bátran, nyíltan, a vallásos kultusz keretében vállalták?

Ne feledjük el, mindez az átkozott politeizmus idején történt, amikor még a szigorú zsidó-keresztény papság nem kriminalizálta az életörömök jelentősebb részét, és nem vindikálta magának a jogot, hogy az embereket az általuk felkeltett büntudattól milyen módszerekkel és milyen áron szabadítja meg. Kadzsuraho tipikusan az a város, amit az életben egyszer látni kell (de csak egyszer!), viszont társaságban sokat lehet fecsegni róla, lehet megbotránkozni, lehet dicsérni felszabadultságukat, elemezni műértéküket.

Hol van a tavalyi hó? Mikor először voltam Indiában, elképedtem a szigorú viktoriánus erkölcsökön. Az indiai filmekben már az ajkak közeledésekor elsötétült a vászon, az egyetemeken széles sáv választotta el a fiúkat a lányoktól, a szünetekben sem keveredtek, az utcán kizárólag a fiúk lóbálták egymás kezét, összeakasztott kisujjal.

1979-ben, a nagyvárosokban már fel-feltűntek a farmernadrágos lányok, főként a mulatóhelyeken, s ma már - akár Európában, vagy Amerikában. Oh *tempora, oh mores* ! Némi módosítással igaznak bizonyult hát az előbb idézett régi mondás: *tompora mutantur...* Ma már igazán formás női fenékeket látni.

Két adat az indiai férfi-női együttéléshez. Kérdeztem indiai barátomat - aki szociológiát tanított egy ideig Itáliában, majd a Nehru Egyetemen -, hogy náluk jobb-e a házasságok, mint Nyugaton.

- Dehogy, ugyanolyan csapnivalók.

- Akkor miért olyan kevés a válás?

- Egyrészt a tradíció miatt. Egy elvált nőt könnyen kitaszít a családja és a társadalom. Azután a hitük miatt: kell neki, hogy ez az undok asszony megjelenjen a következő életében is? Inkább most essünk túl rajta

- Van még más oka is?

- A legfontosabb. Nézd, nem tehető fel a kérdés, hogy ha valaki havi 1000 rúpiát keres, elégedett-e? Attól függ mennyit keresett előzőleg. Ha 500-at, akkor boldog. Ha 2000-et, akkor elkeseredett.

Ti egy szerelem csúcsán kötitek meg a házasságot. Onnét már csak lefelé lehet érzelmileg tartani. Itt összekerül két ismeretlen ember. A szülők, az asztrológusok hozzák össze őket, még kiskorukban. Aztán együtt élnek, közös gondjaik lesznek, szex is összekapcsolja őket, gyerekeik születnek... Végül ugyanarra a szintre kapaszkodnak fel, ahová ti lecsúsztok. Ezt könnyebb elviselni.

Kaptam tőle egy másik történetet is. Azt mondta a fiának:

- Nézd, felvilágosodott emberek vagyunk. Keress magadnak te feleségnek való lányt.

A fiú hónapok alatt kilókat fogyott. Végül az apjához fordult:

- Papa, kérlek, vedd le rólam ezt a terhet. Keress nekem feleséget.

Ma már ettől is mérföldes távolságra kerültek. Indiában is egyre modernebb idők járnak. A szex egyre inkább ott is a reklám eszköze lesz. A női szépség nem szerelemre biztatja az embert, hanem vásárlásra. S íme, Kadzsuraho erkölce ma már mérföldekkkel emelkedik az euró-amerikai színvonal fölé.

„Eladó az egész világ!” - énekli Mephisto az operában. - De hát ez már a mi dalunk is, csak legyen elég pénzünk hozzá. S ha egyszer majd teljesen kiástuk a templommá szentelt indiai szerelem építményének alapjait, bizony ránk omlik Kadzsuraho, s romjai alól csak szálnalmas

nemiszerv-birtokosok másznak elő. Már ott toporgunk egy társadalmi méretű szexuális katasztrófa küszöbén.

Vajon az ősi védikus India megoldotta-e nő és férfi együttélésének örök problematikáját? Vagy talán az antik görögök? A középkori moszlim pasák háremei? A keresztény aszkézis? A 20. század szexuális forradalma? Mindegyik csúfos bukással végződött. Az antik görögséggel Russell szerint nem szabad előhozakodni, mert a világtörténelem egyetlen társadalma volt, ami lehetővé tette, hogy polgárai egyidejűleg legyenek intelligensek és boldogok. Előttük és utánuk mindig választani kellett: az intelligens ember depressziója és a boldog .hülyesége között. A hárem megoldás volt, de csak a férfiak és a lesbikus nők számára. Az Isten teremtésével szembeszálló keresztény aszkézist, csak a kiválasztottak bírják elviselni. S az ún. szexuális forradalmat felfalta az üzlet.

Attól tartok, hogy megint a csőlátásos pszichológia bornírtsága vett,erőt rajtam, amely problémákban és megoldásokban képes csak gondolkodni. Az örök békéhez hasonlóan, sok ezer év próbálkozásai bizonyítják, hogy ami nem megy, az nem megy. Vagyis a nő-férfi kapcsolatoknak, a tartós együttélésnek esetleg vannak egyéni jó megoldásai, de társadalmi méretekben nincs: elviselés van, türes, megalkuvás és kibírható kompromisszumok. Csak az a fontos, hogy a megkötött kompromisszumok tűrhetőek legyenek, hogy a lemondás megérje az együtt maradáást.

A védikus szemlélet a női és a férfi létnek karmikus jelentőséget tulajdonított, az ember neme akár inkarnáció-ként változhatott, és nem maradhatott ki semmilyen élményből, ami csak nőként, vagy csak férfiként megélhető. Ma sem érzem jogtalanak a kérdést: biztos-e, hogy egy férfi pszichoterapeuta át tudja élni egy nő kliensének örömeit és szenvedéseit, hűségét, hűtlenségét, orgazmusát, frigiditását, anyaságát, gondoskodását, hiúságának érzékeny pontjait? És viszont...

Csakhogy a védikus életfelfogás elfogadásához hit kell, rendíthetetlen hit. S az egykori hit maradékából, a mai ember még szellemi

tányérekájának aljáról sem tud annyit összekaparni, amennyire ehhez a vállaláshoz szüksége lenne.

Az indiai nő nőiességét lassan már csak a szárijja védi meg. Száriban minden nő méltóságos és esztétikus, ha tudja viselni. Aztán már a félreértett emancipáció következik. A nők elférfiasodásának, a férfiak elnőiesedésének tragikus története.

Mindez nem változtat azon, hogy minden egyéb kísérlet - nyitott házasság, kommunák - gyors tönkremenése után megmaradt a páros kapcsolat. S ha az emberek - ámbár panaszkodva, sokszor gyűlölködve - de mégis évezredek óta tehetetlenül ismételve valamilyen, házasodnak és újra házasodnak, azt komolyan kell venni.

Mi hát a baj lélektani gyökere? Azt hiszem az egyik legmélyebb és legősibb ösztön: a szerzés és a birtoklás vágya. Erről mintha Freud megfeledkezett volna. Ám ez az ösztön már állati szinten is sokszor erősebb az életösztönnél. A civilizált szerelem alig-alig takarja el ezt az erős ösztön-dinamikát: Legyen az enyém, az én tulajdonom, és nem lehet öröme rajtam kívül! Ám az ember nem bír zavartalanul tulajdon lenni. Úgy is mondhatnám, hogy nem tűri még a kultúrált rabszolgaságot sem. Szabadság is kell neki. S ha szabad, akkor kötöttségre vágyik. Élete ingajarat két végpont: a magány és az összeolvadás között. Ha túl közel kerül az egyikhez, a másik felé fordul.

4. Medvék és elefántok

Ennek a fejezetnek majdnem az lett a címe, hogy Két nyúl puskával. Ez persze csak szamárkodás. Nekem is romlik a hallásom, néha félreértem Katit. Az orchai pihenő után Pushkárba mentünk. Kati valami olyasmit mondott, hogy kora reggel két úr érkezett Pushkárból. Én úgy értettem: Két nyúl, puskával.

Mármost ezek a félrehallások legtöbbször bosszantják, de néha szórakoztatják az embert, különösen, ha csak félig figyel oda. Én is megkérdeztem:

- És lőttek is?

Kati szeme kikerekedett.

- Miről beszélsz?

- Te miről beszélsz? Nem két puskás nyúlról? Hát akkor miért ne lőttek volna?

Félóráig visítva röhögünk, ő rajtam és én is magamon.

Az ilyen nagy vihorászások igencsak megritkulnak a vonuló évek alatt. India egy kicsit visszahozta őket. Nálunk gyakran idéztek egy mondást, ami döbbsen csendben hangzott el, hogy azután velőtrázó nevetés és családi szállóige legyen belőle. Egy nagybácsi a történet hőse, foglalkozására nézve kefekötő üzemet birtokolt. Legnagyobb álma az volt, hogy kijusson az 1900-as párizsi világkiállításra. Évekig gyűjtötte a pénzt erre az útra, és el is utazott. Amikor hazatért nagy családi ünnepséget rendeztek a tiszteletére. Vacsora után aztán rámásztak:

- Hát bátyám, most aztán mesélj! Mi mindent láttál azon a fránya világkiállításon?

Az öreg jó darabig hallgatott, gondolkozott. Csak aztán válaszolt:

- Hát... Volt ott kefe... Minden...

Én gyerekoromtól hallottam idézni ezt a nagy beszámolót.

Mint ahogy később én is tapasztaltam, hogy mit csinál az emberből a csóllátás, a beszűkült érdeklődés.

Valahol a Dembinszky utcában volt Rosenberg bácsi szőnyegkereskedése. Egy barátom nagy szőnyeggyűjtő volt. Egyszer én is elkísértem. Rosenberg bácsi akkoriban érkezett vissza görög körútjáról, amire Amerikában élő fia fizette be.

- No, Rosenberg úr - kezdte a barátom -, mi szépet látott Hellász ege alatt?

- Doktor úr - felelte az öreg -, én bejártam majdnem az egész görög földet, elmentem a szigetekre is. De szégyengyalázat, egy valamire való szőnyeget sem láttam!

Hát én is így jártam. Keresztül-kasul utazgattam Indiában, de egy levitáló jógit vagy lámát sem láttam, nem találkoztam egyetlen fakírral sem, még kevésbé az ezoterikus csodákkal és látványosságokkal. A legtöbb, ami megérintett, a nagyon kifinomult intuíció, talán némi telepatikus képesség is, pl. Teyránál, vagy a maharisinél. Pedig már majdnem beugrottam a pondicherry ashramnak. Akkor még élt a Mother, megvoltak a milliói, és kitartott az elképzelése mellett, hogy ha az emberek azzal foglalkozhatnak, amivel szeretnének, minden rossz indulatuk és hangulatuk elhagyja őket. Szelíden és békésen élnek együtt. És ott ez volt a törvény. Ha valaki be akart kerülni az ashramba, beszélgetett Motherrel, és ha rokonszenvesek lettek egymásnak Mother biztosította, hogy a hobbijának élhessen: fotólabort, filmműtermet rendezett be neki, mindenféle műhelye lehetett, ritka keleti nyelveket tanulhatott, azt csinált, amit csak akart. Engem csak az zavart, hogy ehhez valakinek a milliói szükségeltettek.

Amikor kilenc év elteltével visszatértem Pondicherrybe, a halhatatlannak hitt Mother már nem élt. Az ashram veszekedő, vitatkozó, egymást vádoló tagokká esett szét. „The man is man” - mondta volna Attreya professzor a Hindu Egyetemen, ha elmesélhettem volna neki.

Megismétlem: ösztönök és indulatok ellen nem lehet analizálni, lelki zavarokat gyógyítani, megvilágosodni... Semmit nem lehet. Ezzel először magának a magasabb életminőségre aspirálónak kell elkészülnie, méghozzá önerejéből, s nem idegen kölcsönérőkkel.

Guru urak! Jobb, ha csendesesen elenyésztek! Egyébként nem kizárt, hogy Pushkar India legszebb városa. Miután mindig tanulunk a

tapasztalatokból, először is a Resort Hotelt kerestük meg Pushkárban. Meglepetésünkre legalább 5 kilométerre volt a várostól. Már kezdődött az éjszaka, és sötét erdőkön keresztül vezetett az út. De aztán hirtelen egy kivilágított telepre értünk, és bungalók szórták a fényt mindenfelé. Nekünk is jutott egy.

Hajnaltól száris fiatal lányok és farmernadrágos fiúk kertészkedtek. A kis házak között, külön épületben volt az étterem.

Pushkar közepén egy szép tó terül el, amelynek nyugodt vizét hófehér villák, cottage-ok, házak veszik körül. Órákig elnézheti az ember, és egyre nagyobb nyugalom terjed szét a lelkében. A tó partján kitűnő vendéglő működik, csak néha félelmetes dübörgés indul felülről, és vet véget a nyugodt szemlélődésnek.

- Te jó Isten, mi ez?

- Semmi. Csak a majmok játszadoznak meg dobálnak. Indiában mindenfelé lehet majmokkal találkozni, még

New Delhi egy-egy főutcáján is. A fák koronája tele van színes papagájokkal. De semmilyen kalitkából nem lógtak meg. Már a svábbogár-ügyben kitetszett, hogy az indiai ember egészen más viszonyban van az állatokkal, mint a nyugati. Nincs velük se jóban, se rosszban, egyszerűen együtt él velük. A szent tehenet tisztelik, de enni nem adnak nekik. A tehén tiszteletére néha leáll a világvárosi forgalom, de a zöldséges kis faráccsal védi áruját, nehogy már kihúzzon egy levél salátát. Ha az égi mezőkre tér, énekelve viszik elhamvasztani. Az élet tisztelete általános, és nem csak a dzsainoknál, akik kis seprűvel tisztítják maguk előtt az utat, nehogy egy hangya halálát okozzák, idő előtt. Ám ha a járda közepén haldokolsz, valószínűleg át fognak lépni rajtad, ha egyszer ez a karmád, hogy ott add ki a lelkedet. Kati készített egy fotót egy kecskéről, aki a bútorkereskedő utcára kitett karosszékében foglalt helyet. Büszke pózával nézte a forgalmat. Ami különös volt, hogy senki meg nem bámulta, el nem kergette. Miért ne ülhetne egy kecske fotelben, ha megkívánta? Akkor már tudtam, hogy

írni fogok a három indiai kint létem összehasonlításáról, és szerettem volna, ha ez a kép kerül a borítóra, jól kifejezve India abszurditását, és azt, hogy muszáj megszeretni. Ugyancsak Katit fedezte fel egy fehér kismajom, egy fal tetejéről. Halálos izgalomba jött. Először a szüleihez rohant:

- Nézzétek, nézzétek, ki jön! És valami csodálatosan fényes van a kezében!

Ám az öregek nem mutattak nagy érdeklődést. Erre végigrohant a falon, és a fal sarkába kapaszkodva, tágra nyílt szemmel bámulta a karcsú, idegen lányt.

- Hát te vagy az? Persze, hogy te vagy az!

De már sötétedett. A rajongó kismajom fényképe nem sikerült. Kati másnap reggel elment megkeresni, de már nem voltak ott.

Meglepetésemre kiderült, hogy Pushkárban van Brahma templom. Kati bement, és egy fiatalember végig kalauzolta - persze cipő nélkül -, azután levitte folyóhoz az áldozati szertartás befejezésére.

Phuskarban kezdtünk emléktárgyakat és ajándékokat vásárolgatni. Kiderült, hogy Rongymacska hozzám képest nagyszerűen tud alkudni, és olyan kedvesen, hogy mindig adtak neki valami ajándékot, nem is bővlikat.

S ami még feltűnt, gyakori találkozásai suddhakkal, szamanákkal, szunjassikkal - vagyis mindenféle vándorokkal, zarándokokkal, szent emberekkel. Főleg Hanuman majomisten tisztelői voltak, és a Rongymacska mindenféle piros festékkel összekelve érkezett vissza. Nyilván volt közöttük turistákat fosztogató szélhámos is, de akadt egy-egy, akit én is valódinak éreztem.

Észrevettem, hogy Kati alig eszik, de nem félelemből, hanem teljesen lecsökkent az étvágya, nemigen volt éhes, de rengeteget ivott.

Rendkívüli boldogságára újra olyan karcsú lett, mint lány korában. Ami pedig engem illet, meg kellett állapítanom, hogy a szívem már jó ideje nem rendetlenkedik, nincsenek anginás rohamaim, mindig könnyedén kapok levegőt. Sokkal egészségesebbnek érzem magam, mint otthon, s főleg könnyedebben mozgok, nem fájnak az ízületeim, elég nagy távolságokat járok be gyalog is. Újra felszínre bukkant bennem a régóta nem érzett bizonyosság: India istenei segítenek engem. Már-már elrontottak a szorongásaim, de most már megint tudtam: India életet hoz nekem, nem halált.

Jaipur felé közeledve, az út szélén egyre több medvetáncoltatóval találkoztunk. Talán ez volt az egyetlen disszonáns elem ember és állat viszonyában, amivel találkoztunk. Kínzásnak tartottam, és személyesen is érintett. Én ugyanis mindig azt feleltem az obligát kérdésre:

- Ha nem lehetnél ember, milyen állat szeretnél lenni?

- Örvös medve.

- Miért éppen örvös medve?

- Mert gyönyörű, hatalmas állat, egyedül él nagy hegyek között, végtelen erdőben - és mégis növényevő.

Hát engem ne táncoltassanak láncon, a távolba vezető utak szélén! Ezek a medvék már belezüllöttek a szolgaságba. Loncsos volt a bundájuk, alázatos a viselkedésük, zavaros a tekintetük. Nekem különben is az az elképzelésem, hogy a fogságban tartott állatok egy idő után elmebetegek lesznek.

Egyszerűen azért, mert állandóan megsértik a személyes terük határait. Az embernek is van személyes tere, amit normális körülmények között csak két esetben lép át: a szerelemben és dührohamában. Egy majom, egy tigris, egy orrszarvú nem tűri, hogy olyan közel menjenek hozzá, mint az állatkertben. Ha ez a szabadban megtörténik, azonnal reagál: vagy elmenekül, vagy támad. Az emberi társadalomban is kiváltódik ez

az abnormális reakciókat kiváltó faktor: sport-rendezvényeken, tüntetéseken, a tömegközlekedésben és a börtönben. A személyes terüktől megfosztott emberek tömege mindig dilisen viselkedik, egy megbolondult kollektív én hatása alatt. Várom az ötödik rend, a medvék lázadását.

Az elefánt egy kicsit más. Olyan fellinis jelenség, szomorú bohóc. Bizonyára ismerik a régi anekdotát. Az idegorvoshoz beállít egy ember.

- Doktor úr, segítsen rajtam. Depressziós vagyok, évek óta nem tudok nevetni. Nem tud adni valami hangulatjavító tablettát?

- Adhatok éppen, de azt tanácsolom, előbb próbáljon ki valamit. Hallom, a városban fellép egy cirkusz. És nekik egy olyan bohócuk van, akinek senki sem tud ellenállni. Annak az embernek ellenállhatatlan humora van, mindenki visítva nevet a viccein.

- De doktor úr... Én vagyok az az ember!

Az elefánt, amikor a vadonban éli életét, de még amikor dolgozik is - például fatörzseket hord -, megőrzi méltóságát. De ezek a taxi-elefántok, színes leplekbe öltöztetve, és rikító színekkel kipingálva, mint a kivénhedt primadonnák - bizony tragikomikusak. Kati két órát töltött egy ilyen műelefánt hátán. S ennek a két órának egyetlen emberi - bocsánat, elefánti - pillanata volt. Amikor megszabadult utasaitól, az elefánt egy fal tetejére hevertette az ormányát, és zárt szemekkel pihent. Kati simogatni kezdte a szeme feletti dudort. Az elefánt egyszerre félszempel ránézett, majd újra behunyta a szemét. Kíváncsi volt, hogy ki simogatja. Nem szokta meg az ilyen gyöngédséget. Mondtam is Katinak:

- Az elefánt híres a jó memóriájáról. Arról, hogy a rosszat és a jót soha nem felejt el. Most már emlékezni fog rád, és a barátod marad, amíg csak él.

Kati már Pesten van, az elefánt túl az Arab-tengeren Jaipurban, de közöttük ott feszül a barátság láthatatlan ezüstszála. Van ennek jelentősége? Csak lelkiileg. A lélekkel pedig nem foglalkozunk, amikor a közös bolygónkról van szó. Apokaliptikus idők járnak, de csak azért sem vagyunk hajlandók észrevenni. Már alig maradt időnk globalizálni még egy keveset. Az ítélet idején pedig elsősorban az állatok fognak tanúskodni ellenünk. A vágóhidak mártírjai, a cirkuszok fehér bohócai, a könnyes szemű ölebek és kitett kutyák, a kóbor macskák és a kísérleti patkányok.

5. A Kelet a Nyugat csábításában

Delhibe visszatérve a Janpath Hotelbe mentünk. Erről a szállodáról rengeteget meséltem Rongymacskának. Harminchárom évvel ezelőtt minden, ami az én Indiám volt, itt kezdődött az életemben, s azt szerettem volna, hogy itt is érjen véget. Szerettem volna megélni a Kezdetnek és a Végnek, a harmincnyolc éves és a hetvenegy éves önmagamnak ezt az összetalálkozását. Hiszen a Tamás Evangéliumban, amikor Jézust a végről kérdezik a tanítványai, ő így felel:

Talán már ismeritek a Kezdetet? Mert amilyen a Kezdet, olyan lesz a Vég is!

De hát végül is félre kell hajítanom minden romantikát. Mert a kezdet nem a Janpathban volt, hanem a Szent István körút 21-ben, és nem emlékszem rá, a véget pedig - bármilyen közel is legyen - még a jövő takarja.

Jelentem: a Janpath is megvénült, akárcsak én. Csillogása, ragyogása megkopott, elszurkült, a folyosón guggoló vakító, fehérruhás szolgálk hada - akik felemelkedve köszöntötték a vendéget - eltűntek, az éttermi függönyök talán azóta sem találkoztak mosószerrel, a falból kilifegnek a konnektorok, legtöbbjükben nincs is áram. De a szobáknak nevezett lakosztályok továbbra is igen kellemesen tágasak - háló, nappali, kis étkező, előszoba, fürdőszoba - az árak négycsillagosak, és az egészen átleng a „valaha nem ez voltam” szomorúsága. Ám a földszintjén ma is

ragyogó üzletsorok fénylenek, európai és indiai étterem is működik. Az egész hotel a lehető legjobb helyen van, Old- és New-Delhi találkozásánál, a Tibeti Bazar mellett.

A Janpath Hotelben egyszer csak megszólalt a telefon, és Németh Iván magyar nagykövet ebédre hívott. Gyönyörűen berendezett hatalmas terek, terített asztal, s a nagykövet és a felesége. Németh Iván kezdetben zárkózott és bizalmatlan embernek tűnt, a felesége még inkább. Németh eredeti foglalkozására nézve sinológus volt. Évekig szolgáltak Koreában és Kínában. Akkor éppen négy hónapja voltak Indiában. Kulturáltan csevegtünk, sztoriztam, nehogy unalom lopakodjék közénk. Ám a beszélgetés során Németh Iván valami számomra nagyon fontosat mondott.

- Tudja, nekem az a benyomásom, hogy a távol-keleti népek most jöttek rá, hogy milyen az, testileg jól élni. Milyen jóllakottnak lenni, rendes ruhákban járni, mindenféle technológiai vívmányt birtokolni... S e vonatkozásban Európa egyáltalán nem érdekli őket. Japán imponál nekik, de utálják a háború alatti viselkedésükért. Mindenben csak Amerika számít... Tudja, a kínaiak az igazi materialisták - tette hozzá.

Az elutazásunk előtti nap újra megszólalt a telefon. Németh Iván nagykövet volt. Azt hallotta, hogy a reptér rettenetesen zsúfolt, a ködben nehezen indulnak a gépek, sok utas lemarad. Ezért értünk küldi éjjel a követségi kocsit, és átvisznek a diplomáciai folyosón. Így is történt.

S amíg a gép szállt országok és tengerek felett, kérdezgettem magamat: „Háromszor is ott voltál. Ismered Indiát?” Bizony, nem ismerem. Láttam indiai városokat, találkoztam indiai emberekkel, de magát Indiát nem láttam soha, Indiával nem találkozhattam. India ott rejtőzik az általam ismert dolgok mögött, s nem jön elő talán már ötezer éve, csak a sugárzása csapja meg néha az embert.

Frázis? Persze ez is frázis. De mi mást mondhatnék? Indiainak születni kell. Indiának ott kell lappangania az ember kromoszómáiban, a

génjeiben, ott kell keringenie a véredényeiben, ott kell bujkálnia az idegrendszerében, s főként milliárdnyi neuronja között. Ha nem így van, akkor csak utánozhatja az indiaiakat, elmerenghet azon, hogy talán Bengál ege nézett le rá, amikor kibújt anyukája hasából, elképzelteti, hogy niganthák keselyűi falták fel nagypapája testét, öleléskor, ha behunyja a szemét, megpróbálhatja földézni azt a lány forróságot és az önátadás erejét, amelyet nyugati ember nem ismerhet meg soha, és Ganésa előtt, születésre váró lelkekért imádkozva többször is leborulhat. Akkor is csak tudja Indiát, de nem érzi. Legfeljebb az elmúlás kimondhatatlanul kábító, édes, vagy keserű illata csapja meg néha, de nem tudja, hogy ez az illat honnét jön, és merre száll.

S amikor már úgy teletömte magát Indiával, mint a tóparti békákon kövérre hízott cibet-macska, akkor is Jézus Máriát fog kiáltani, ha bajba kerül, a keresztet szorítja kihűlő kezébe, és az angyalok viszik karjukon a reménytelen Éden, vagy a biztató Pokol kapuja felé. Mindkét bejárat előtt nagyszakállú rabbik fújják a kostülköket (sófárt), és fehérruhás imámok idézik Allah szent nevét. India akkorra már elsüllyedt a pusztuló emlékezet mocsarában. Majd egyszer, máskor, talán feldereng egy új születés hajnalán. Mindezt tudnod kell, ha Indiára gondolsz.

Amikor Zelk Zoltánt kiengedték a börtönből, barátainak ezt a kijelentést tette:

Korunk tragédiája, hogy két történelmileg elavult társadalmi rendszer küzd a világhuralomért.

És ma? Hiszen rövidesen gyászos véget ér az egyipólusú világ. A kereszténység és az iszlám világméretű összecsapásának leszünk tanúi és egyben áldozatai? Vagy a távoli Kelet - India, Nepál, Kína, Japán, Indonézia, Thai, Kambodzsa, Laosz istenei és Buddhái mérkőznek meg Mózes és Jézus követőivel? A szláv kultúrák Afrika népeivel szövetségben tiporják le Amerikát és Nyugat-Európát? Vagy a nagy Globalizációval végül is karöltve vonul be a világtörténelembe a New

Age, a végleges falanszter, ahol mindenki ugyanazt gondolja, ugyanazt reggelizi és ugyanazt az imát hadarja el?

Amikor egy ember nem képes soha semmilyen problémájára megoldást találni, akkor a lélektudorok betegnek mondják. Ha egy kultúrát jellemez ugyanez a tehetetlenség - baszkok, írek, cigányok, zsidók, bretagne-iak, erdélyiek, szászok, albánok, jugók, horvátok... - hogy ne soroljam tovább - immár évszázadok óta eredménytelenül kínlódnak egymással és a befogadó országokkal, ahol Indiát állandóan az a veszély fenyegeti, hogy jelentéktelen államocskákra hullik szét... Életképesek még ezek a kultúrák? A védák, a Zen és a Tripitaka Európában és Amerikában hódítanak, a tartalmilag kiürült kereszténység viszont a Távols-Keleten... Például kibírja India a modern technológia iszonyú nyomását? S mi, nyugatiak, a titokzatos meditáció, és beavatási gyakorlatok, a kabbalista misztika csábítását? Az emberi intellektus fejlődése lépést tud-e tartani a technológia viharos ütemű akcelerációjával? Vagy az olló technológiai és intellektuális szára mindinkább szétnyílik, a relatív elbutulás fenyeget minket?

Nem tudom, honnét is tudhatnám. Csak azt érzem halálos pontossággal, hogy Nyugat-Európa és a Távols-Kelet egyaránt haldoklik. Mert mindkettő választott. Igaza van Németh Ivánnak! Istent és erkölcsi világrendjét elcserélte hamburgerre, gépkocsira, családi házra, DVD kazettákra és műanyagra. S a kecskét nemsokára lekergetik a karosszékéből a hűtőházba. Sűrűsödő világkatasztrófák, földrengések, szökőárak jelzik, hogy Isten türelme megint a végéhez közeledik. S rajtunk megint erőt vett a katasztrófa-vakság. A világ tulajdonképpen rendben van, csak a benzin ára mehetne egy kicsit lejjebb.

Egyedül Rongymacska véleménye más: - Úgy érzem, hogy közel a világvége! És nem kizárt, hogy közel van. Vannak szavak erre az esetre?

Amikor már biztosan látszott, hogy Ráhel, Jákob egyetlen szerelme, belehal Benjámin megszületésébe, akkor, egyetlenegyszer, Jákob

felemelte a fejét, és a csillagos világejszakához fordulva, így szólt Istenhez: - Uram, mit teszel velem?

Ez lehetne a mi kérdésünk is: Uram, mit teszel velünk? Nem kizárt, hogy ez a legnagyobb, a legfontosabb, tulajdonképpen az „egyetlen kérdés” amit végső soron - akár hívő valaki, akár hitetlen - érdemes feltennie. Mert ez az „Uram” nem feltétlenül Istenhez szól. Jelenthet Sorsot, Végzetet, jelentheti a saját lelkemet: „mitévő legyek most már az életemmel?” - jelenthet Vádat, Szomorúságot, Ökölrázást a Természet Törvénye felé, de az is lehetséges, hogy semmit sem jelent, csak annyit, amikor az ember tehetetlenségében felkiált: „Ó, Istenem!”, „Jézus-Mária!”, esetleg „Sömá Jiszróél!” vagy „Allah segíts!”, „Vigyázz rám Lord Krisna!” - holott hitetlen és materialista, mint a Nagy Kulturális Forradalom idején gyártott kínai esernyő. Ezen csak a német bot tesz túl, ezért is mondják egyesekről, hogy „Stock-materialista”!

Persze lehetne rám haragudni, hogy megmosolygom ezeket a szorult helyzetekben feltörő tartalmatlan sztereotípiákat, de hát az ember úgy küzd a lelki egyensúlyáért, ahogy tud. Szvjatoszlav Richter - akit még Glenn Gould is „óriási zongoristának” nevezett, s valóban, talán a világ egyik legnagyobb muzsikusa volt - zongoráján egy papírlap állt, saját magának szóló utasításokkal:

Reggel és este alaposan fogat mosni, és mindennap olvasni egy kevés Proustot vagy Thomas Mannt !

Nem rossz program.

Hát akkor vallj ál te is - mondom magamnak -, eljött az óra, amire vártál, és lassan elmúlik belőled ez az Indiakönyv. Talán a megérzéseiddel nincsen baj, de vajon mit értettél meg a hinduizmus szelleméből?

Nekem India állandóan azt mondja, hogy tedd le válladról a felelősségérzetet, és vissza se nézve rá, hagyd magad mögött.

India azt mondja: „Semmi sem múlik rajtad, ne képzeld magad élet- és halálosztó hatalomnak, se önmagad, se a gyereked, se a barátaid, szerelmeid, tanítványaid, olvasóid életében.”

India azt mondja: „Nem te csinálod az életedet, az élet megtörténik veled.”

Ezt hívják semminek, megállt pörgésnek, nirvánának, ürességnek, ami benned van, és amiben te létezel, vagy talán csak az az illúziód, hogy létezel.

India azt mondja: „Valóban mindig kell, hogy legyen valaki, aki felelős érted?” Ha nem saját magad, akkor mások, vagy egy isten, démonok, a sorsod, a *véletlenek csilló szálaiból szőtt törvény*, amit a halhatatlan költő a *visszanézve mindig felbomló* szövedéknek mond.

India azt mondja: „Hadd vezessen a végzeted, mert ha kapálózol ellene, akkor vonszolni kezd - ugyanoda.”

India azt mondja: „Te teremtetted az isteneidet, sátánjaidat, életed Vérvívó Hatalmait, akik elől menekülhetsz, holott nem üldöznek, és mosolygó Buddháit, akiknek keblére borulhatsz, holott nem szeretnek téged, mert nincsenek.”

A titok ott van: mi történhetett az Édenben, hogy az ember észrevette saját magát a világban? S ami még nagyobb baj: észrevette Istent a világban. Ez bizony bűnbeesés a javából. Zavartalan boldogság csak akkor létezne, ha az Én és az Isten eltűnne a világból, eltűnne az ember tudatából.

Lurkó kutya szemébe nézek, Asa kutya szemébe nézek, Dzsafár kutya szemébe nézek, Mofli cica szemébe nézek, Garú papagájnak hol az egyik, hol a másik szemébe nézek - mert nagyon oldalt viseli őket -, és sem egy Én, sem egy Isten nem néz vissza rám. Csak ők néznek vissza, akik léteznek, három kutya, egy cica és egy madár.

Nézem a kaktuszainkat, pálmáinkat, a kertünkben ültetett fákat és virágokat... Vajon hol rejtőzhet a növények lelke, a kövek, hegyek, sziklák szelleme?

Az ember egyedül van a világban, „magának születik és magának hal meg” - ahogy Erzsébet barátnőm mamája mondta.

Sokáig lobogtattam mindenféle közösségek zászlaját, ahová tartozónak éreztem magam. Ezeket a zászlókat csendben eltemettem India földjébe.

Mi következik mindebből? Semmi sem következik. Az ember élni akar, és csak minőségekben élhet. Keresztényként, zsidóként, ateistaként, gazdagként, szegényként, futball-őrültként, politikusként, gonosztevőként, szentként és a szentek rajongójaként, közönyösként és bolondként.

Bocsássuk meg egymásnak bolondériáinkat, és ha lehet, legalább lélekben haljunk meg nyugodtan, egy pillanatig sem aggódva, hogy ismét meg kell születnünk, vagy ébren kell vergődnünk az Örök Világosságban. Majd találkozunk egy másik életben, egy új illúzióban, közös sorsunk formálásakor, lehet, hogy mindig újra, és lehet, hogy soha többé.

Második rész

A FELVEZETŐK MEGÉRKEZNEK ÉS MEGHALNAK

Aki elindul egy úton, mindig kap felvezetőket, akik egy darabig mutatják neki a lehetséges irányokat. Aztán magára hagyják, hogy gyűjtsa meg saját mécsesét, ha van neki, vagy tévelyegjen a szellem sötétségében.

1. A kezdet

A Skorprió jegyében születtem. Napi jegyem (aszcdendensem) szerint Iker vagyok. Különböző okok miatt nem igen hiszek az asztrológiának. Először is nem veszik figyelembe a csillagképek változásait az évezredek alatt. Például, hová tűnt a tizenharmadik, a baljóslatú Tenger Csillaga? Egyáltalán nekem minden gyanús, ami az emberen kívüli hatásokból akarja megmagyarázni az embert. Azután végleg elriasztott az a szélhámosság, amit az újságok és folyóiratok bűvészkednek az asztrológiával, amikor mindegy hol és mikor született valaki, elég annyi, hogy a Bikáknak arra a hétre megadják saját jegyük használati utasítását. Mint pszichológus, nagyon jól tudom, hogy bárkiről képes vagyok írni kétoldalas találó jellemzést, anélkül, hogy láttam volna az illetőt. Az általánosságok mindig megadják a realitás illúzióját. Gyakran ezzel szórakoztattam a diákjaimat az első pszichodiagnosztika órán. S végül, az emberek többsége hajlamos legégetőbb problémáit belevetíteni bármilyen elébe tárt lehetőségbe. Ismerik a régi viccet a tesztelésről? A pszichológus egy négyzetet rajzol.

- Mi ez?

- Ez egy szoba - feleli a nő. - Ebben fekszem én meztelenül, jön egy hatalmas néger, és megerőszakol engem.

A pszichológus háromszöget rajzol.

- Ez egy sátor. Ebben fekszem én meztelenül... stb.

Most egy vízszintes vonal következik.

- Ez egy szőnyeg. Ezen fekszem én meztelenül... stb.

- Mondja, magának mindenről ez jut az eszébe?

- Na hallja, ha maga ilyeneket rajzol!...

A tisztesség kedvéért azonban el kell mondanom, hogy amikor Dél-Indiában, Bangalore-ban éltem, híre járt egy kitűnő asztrológusnak a közeli Mysore-ban. Egy borítékba beletettem 60 rúpia tiszteletdíjat, s egy cédulát, amin ennyi állt:

„Férfi, 1933. november 19-én, délután 4 óra 50 perckor született, Európában, Magyarországon, Budapesten.”

Néhány hét múlva jött egy levél, rajzolt horoszkóppal, sokszok számmal, és a hozzá csatolt elemzéssel, amit angolra fordítottak nekem. Tulajdonképpen arra voltam kíváncsi, hogy képes-e valami olyat írni nekem ez a mandró, amit én hatévi analízis után sem tudok magamról. Tudott! Az elemzés semmi „eseményt” nem tartalmazott, semmiféle jóslást a jövőre vonatkozóan, semmiféle titkát nem lebbentette fel a múltnak. Egyszerűen egy zseniális karakterológia volt, egy emberi sors (karma) tendenciái. Többek között a vágyamról beszélt a szimmetrikus kapcsolatok után, azt is leszögezve, hogy egyenrangú partnert soha nem tűnök meg magam mellett, a kapcsolatot én rombolom szét, s ez sok bonyodalomhoz, változáshoz vezet az életemben.

Azután arról írt, hogy mérhetetlenül becsvágyó vagyok, de törekvéseimet mindig keresztezik szinte leküzdhetetlen akadályok. Én vagyok az az elsőszülött, akiből mindig második lesz. Érdekes, a héber

nevem: a Menasse is erre utal. Érzelem és indulat által vezérelt vagyok, pedig racionális szeretnék lenni. Akár a legtöbb családtagom.

Németh Iván indiai magyar nagykövetnek, aki hosszú évekig lélegeztesse be Kína levegőjét, meséltem nagybátyámról, az egykor Sanghajban élő orvosról. Ő csak Kínában akart élni és meghalni. Így mesélte el döntő élményét:

Egy öregember riksájába ültem be. Zihálva futott, és minden kútféleségnél öntötte magára a vizet.

Mikor megérkeztiünk, sok borraivalót adtam neki:

- Nagyon nehéz a te munkád, barátom !

- Igen uram ! - felelte - az én munkám valóban nagyon nehéz. Majdnem olyan nehéz, mint jó verset írni.

A nagykövet elgondolkozott.

- Igen, még ma is írnak verseket a kínaiak. Csak manapság kissé háttérbe szorultak a költők.

Véleményét kérdeztem, hogy nekivágjak-e egy Indiakönyvnek, miután többször töltöttem hosszabb időt Indiában, s most megint itt vagyok. Alakulásának három különböző fázisában láttam az országot, de persze hogy csak a legszubjektívebb és legesetlegesebb benyomásaimról számolhatok be. Mintha befelé mosolygott volna, és így válaszolt:

- Nézze, ha egy néprajz iránt érdeklődő újságíró öt hetet tölt Kínában - könyvet ír róla. Ha öt évig élt ott, akkor készít egy tanulmányt. Ám ha huszonöt éve múlt el Kínában - akkor nem ír semmit!

Így hát nekem is vallanom kell magamról és Indiáról. Azonban mindenekelőtt imádkozom. Nem őseim héber imái közül mondom el valamelyiket, s azt sem írom az első oldalra, amit elemiben annyira éven

át róttam a füzeteimbe: Isten nevében kezdem el! Nem tartozom egyik történelmi, vagy legújabb kori valláshoz sem, ám hitetlen sem vagyok, ahogy hívő sem... A világon mindent lehetségesnek tartok, minden előfordulhat, de meg is tagadható. Indiáról írok, és ma visszaérkezésem délutánján India akar szólni belőlem, a Duna szól a Gangesz hangján, a Tisza meg Brahmaputrán, a Körösöket hívhatnák Jamunának is. Vannak ilyen furcsa szerepcserék. De hát nem mindegy, hogy ki szól? Arra figyeljünk, amit mondanak. S most valaki azt mondja bennem: ha Indiáról akarsz írni, imádkozz India isteneihez, aki némán néznek téged az íróasztalod fölötti polcra.

LEBORULOK

Ganésa előtt, aki a gátaknak és gátlásoknak istene. Vinaiáká ő, az elefántarcú úr, akinek kosárfülei a szélben csattognak, mint a győzelem zászlói. Hozzá fordulok, hogy írásomnak gátat ne vessen, nehogy születettének maradjanak azok a lelkek, akiknek énbennem kell újraszületniük, hogy mesélhessek róluk. Értük könyörgöm, és Ganésa előtt

LEBORULOK.

Ezt az imát nem én találtam ki, hanem Balázs Béla hindu meséjéből - *A három hűséges királylány* — merítve alakítottam át és szabtam magamra, mint egy rossz szabó. Kicsit lötyög rajtam ez az ima, de azért jó lesz nekem.

Kicsoda Ganésa? (Akit az indiaiak Ganesh-nak szólítanak.)

India három főistene - Brahma, Visnu és Siva - három személy, egy isten, akik közül Brahma a Teremtő, Visnu a Fenntartó és Siva a Pusztító-megújító. Mindegyiknek van női princípiuma is, Brahma „felesége” Szaraszváti, Visnué Lakshmi és Siváé Párvati. Persze minden történelmi korszak váltogatja a mítoszt, a neveket. Például Párvatit vérvivő halálistennő formájában Durgának, Kálinak is nevezik, India ezért India.

A legenda szerint Brahmának azért nincs temploma Indiában (pedig van, pl. Pushkárban!), mert a Teremtőnek senki sem teremthet semmit. Visnu hívei három vízszintes fehér vonalat festenek a homlokukra, a Siva követői pedig három függőlegeset. Ők vannak a legtöbben, mert ma Siva korszakában élünk a váltakozó pusztulás és megújulás idején.

Ganésa, Siva és Párvati gyermeke a legszebb volt az istenek között. Ám, egyszer megleste a szüleit szeretkezés közben. Ezért Siva dühében levágta azt a gyönyörű fejét, és elefántfejet adott neki helyette, örök figyelmeztetésül, hogy: „az idő előtt szerzett tudás veszélyes!” Ezért lett Ganésa a gátak és a gátlások legbölcsebb istene, s a mennyei seregek fővezére is.

Az előbb azt írtam, hogy mindegy, ki az, aki mond valamit, a fő dolog, hogy mit mond. Nincsen igazam. A Bibliában is kétszer hangzik el, hogy legyetek Istenhez hasonlók, egyszer a Sátán mondja, egyszer meg Jézus.

2. Selva Raja Yesudian

Így ejtettük a nevét: Szelvarádzsa Jeszúdián. Madrasból elszármazott, a brahminok legelőkelőbb kasztjához tartozó jógamester volt. A legszebb fiatal férfi, akit valaha is láttam. Minden nő szerelmes volt belé, egyet, Haits Erzsébetet el is vett feleségül közülük, és a háború után Svájcban jógaiskolát alapítottak, könyveket jelentettek meg. De akkor - még 1943-ban - tízévesen nekem a jóga röhögési alkalmat jelentett. Főleg Najovits bácsin, egy öreg kövér nyomdászon vihogtunk, aki a légzési gyakorlatokat félreértve, azt hitte, arról van szó, hogy minél tovább vissza kell tartani a lélegzetünket. Hatalmasan felfújta magát, szinte kétszer akkorára dagadt, mint eredeti kövérsége - és úgy maradt. Lassan vörös lett, lila, majd kék... Aztán nem bírta tovább, és szinte kirobbant belőle a levegő. Akkor Yesudian kiáltozott:

- Csák fölül... Csák fölül engedje ki Najovits úr...

Mi gyerekek visítva hempergettünk a földön.

Akkoriban egyetlen könyve jelent csak meg, *Sport és Jóga* címmel. De a dolog szellemi részét - most már látom, nyilván nem véletlenül egy keresztény országban -, elhanyagolta. És a politika? Háború volt, hadsereg, munkaszolgálat. Vajon rossz néven lehet-e venni egy fanatikus indiai nacionalistától, hogy a németeknek szurkolt, abban a reményben, hogy ha Angliát legyőzik, India felszabadul, és független lesz. „Haszte felszabadulás, amit a németek adnak” - mondták akkoriban a zsidók.

Summa summarum: Yesudianhoz jártam a Vigadóba, amíg lehetett. Ő viszont székeket hordatott velem az akkoriban létező Magyar-keleti Társaság rendezvényeire. Jutalmul meghallgathattam az előadásokat. Alig értettem meg belőlük valamit. Akkor hallottam először Körösi Csorna Sándor nevét. Csak néztem azt a néhány furcsa barna embert, aki ott beszélgetett egy ismeretlen nyelven. De majdnem mindig jelen volt dr. Bácsy Ernő is, aki először angol, később orosz tanárom volt a gimnáziumban, és igen jó néven vette érdeklődésemet.

Azután mindent elsöpört a háború, az ostrom, a bujkálás hamis iratokkal. Elsöpötte Yesudiant és a jógát is, de én már megfertőződtem. Biztosan éreztem, hogy nekem valami dolgom van Indiában, tehát el kell jutnom Indiába. Közben fogalmam sem volt arról, hogy mi lehet az a dolog, de India szinte állandóan szólt bennem, mint akkori életem egy furcsa alapzöngéje.

Gimibe jártam bukácsolni, de mindent elolvastam, ahol szó esett Indiáról, a hinduk életéről, bölcséletéről, szokásaikról, ünnepeikről, történelmükről. Persze elsősorban Baktay könyvei kerültek a kezembe, és Tápai Szabó László *Világtörténelme*, meg Rudolf Steiner antropozófiája, Annié Besant magyarul kivonatolt teozófiai könyvei és a teozófu-sok folyóiratának néhány száma. Közben jártam a mazdaznanisták körébe, a Pannónia utcába, amit valamilyen - talán Szikszay nevű - báró vezetett, a Hásomér Hácáir nevű marxista-cionista szervezetbe, a kommunista párt rendezvényeire, sőt a Pasaréti úti katolikus templom ferences szerzeteseihez is. Az elkötelezettség elutasítása? Tartás nélküliség? Kíváncsiság? Társasjáték az Istennel és

az istenekkel? Egy éretlen suhanc szellemi kóborlásai? A háború utáni nemzedék önátadásra való képtelensége, magánya? Vagy a „szigorúság ortodox birodalmából” szabadulva, a korláttalanság keresése?

Szemben velem a falon Babits sorai:

Mert minden szó új korlátot teremt
A végtelen testének szabva formát
S e korlátok közt kígyózik a rend lépcsője,
Melyen addig járjuk ormát új meg új látásnak,
Amíg messze lenn, köddé mosódik minden régi korlát,
S képekből összeáll a képtelen,
Korlátokból korlátlan végtelen.

Ezt a ferences-ügyet csak azért is elmesélem magamról, bármilyen rossz fényt vet is rám életem „álomszerű messzeségéből”.

A háborút túlélve természetesen ifjúkommunista lettem, ha már a szüleim nem voltak hajlandók kivándorolni külföldre.

- Itt engem meg akartak ölni! - üvöltöztem.

Négyszer próbáltam egyedül átszökni a határon, négyszer fogtak el, és vittek haza a derék határőrök. Apám magas beosztása - a magyar ásványolajipar vezére volt, a Gazdasági Főtanács tagja - mint afféle aranypalást, minden - akkoriban bűncselekménynek számító - tettetemet eltakarta.

A kommunista ifjúsági szervezetben beszéltek, hogy valakinek meg kellene nézni, hogy mit csinálnak a papok a hozzájuk forduló fiatalokkal. Én vállalkoztam erre, az akkor veszélyesnek tűnő hírszerző feladatra.

Egy délután tehát megjelentem a Pasaréti úti rendházban. Sok fiú és lány volt ott, társasjátékoztak, sakkoztak, pingpongoztak. Én is bemutatkoztam ennek-annak, végül elhívtak pingpongozni. Levettem a

zakómat. Az ingemen ott virított a Magyar Kommunista Párt jelvénye, a vörös csillag, alatta a rúdjára tekeredő piros-fehér-zöld zászlóval. Hirtelen halálos csend lett körülöttem, mindenki rám meredt. Valaki az atyákhoz rohant. Úristen, mit tegyek? Azt csak nem mondhatom, hogy annyira hülye vagyok, hogy mint főkém elfelejtettem levenni a pártjelvényemet.

Egy szerzetes pap érkezett. Bemutatkozott: Gilbert atyának hívták. Vállamra tette a kezét, és átvezetett a könyvtárunkba. Kérdezgetett erről-arról.

- Kommunista vagy?

- Igen - feleltem szorongva.

- És mi hozott ide, hozzánk?

- Kíváncsi voltam, hogy mit csinálnak itt.

Vagyis nem árultam el mozgalmi megbízatásomat.

- És miket olvastál eddig?

Kiderült, hogy kizárólag brosrúrákat. Akkor odamentünk a könyvekhez.

- Látod, itt van Marx, Engels, Lenin minden műve. Egy kommunistának ezeket illik olvasnia. Te melyikkel szeretnél megismerkedni?

Végignéztem a sorokat. Lenin: *Állam és forradalom* című munkája tűnt a legvékonyabbnak. - Ezt.

- Jól van. Ezen túl bejárhatsz hozzánk olvasni a könyvtárba. Ha elolvastad, majd beszélgetünk róla. Hátha nem értesz meg mindent.

Így hát néhány hétig hűségesen bejártam a könyvtárunkba, Lenint olvasni. Becsületből, mert nagyon unalmas volt. A gyerekekkel nem találkoztam többet.

Sok-sok évvel később bemutatták az *Útvesztő* című színdarabomat, Tordy Géza, Fehér Anna, Mildósy György, Puskás Tamás, Martin Márta és Harkányi Endre főszereplésével, Valló Péter rendezésében. A darab nyugdíjas szerzetesek rendházában játszódó álkrimi, nyomozás egy gyilkosság ügyében, ahol végül négy gyilkos is jelentkezik, de nem lehet tudni, ki az igazi. A megölt öreg szerzetest Gilbert atyának hívták...

Mindenesetre úgy alakult az élet, hogy ezekre a korai évekre mégiscsak Yesudian nyomta rá a szellemi pecsétjét. Magamban ezt a korszakot „felkészülésnek nevezem. Szüleim szelíden vették tudomásul, hogy fiúcskájuk a megbolondulás és a hagyományos zsidó élettől való eltávolodás felé tart. Apámnak mindig hűségesen beszámoltam legújabb ismereteimről, a halált, a köztes létet, a vágyak kiégésének helyét (a káma lokát) és az embert az új születés felé hajszoló karmikus viharokat illetően. Ám egyszer, amikor éppen azt magyaráztam, hogy az elmúlt élet újraélése a halál után addig tart, amennyit átaludt az ember a földi létben, megkérdezte:

- Mondd fiam, miért kell neked ilyen jól informálnak lenned a túlvilág dolgaiban? Egy napon te is meg fogsz halni, és megtudod, mi történik veled azután. Nem kellene inkább az élet dolgaival foglalkoznod?

Vagyis a zsidó vallásos szellemnek megfelelően, valószínűleg ő is azt tartotta, hogy Isten a születés és a halál közötti időt adta az embernek. A születés előtti és a halál utáni dolgok Isten kompetenciájába tartoznak. Oda a nem illik az embernek bekukucskálnia. Egyébként Buddha is ezen a véleményen volt.

3. Krishnamurti

Blavatská (Helena Petrovna) - orosz cirkuszi műlovarnó, később Indiában, angol katonatiszt férjével együtt a Teozófiai Társaság megalapítója - egyszer csak a misztikus irodalom legnépszerűbb írója lett *A titkos tanítások* (The Secret Doctrine) című könyvével. Ő fedezte fel az akkor tizenhárom éves indiai kisfiút, Jiddu Krishnamurtit, akinek - Charles W. Leadbeater megerősítésével - megérezte különleges auráját. Tulajdonképpen megvásárolta szüleitől, és Annié Besant-nal - a Társaság későbbi elnökével - együtt felnevelték. Azt már Besant fedezte fel, hogy ez a gyerek egy „nagy inkarnáció”. Volt idő, hogy egy Világtanító (Jézus?) avatárjának tartotta.

(Az avatara szó tulajdonképpen „alászállást” jelent. Az istenek megtestesülését értették rajta. Ma az indiai mitológiában legnépszerűbb Visnu tíz avatárja: a hal, a teknősbéka, a vadkan, az ember-oroszlán, a törpe, a fejszés Ráma, Ráma, a történelmi Buddha és a fehér ló.) A később Krisnával azonosított Visnu minden avatárja annak az érdekében történik, hogy az emberiséget valamilyen végzetes veszélytől megmentse.)

Maga Krishnamurti soha nem nyilatkozott önmagáról. Leginkább Svájcban élt, és úgynevezett tanítványaival beszélgetett. Ám soha nem lépett be a köréje csoportosuló és őt szinte kultikusan tisztelő Teozófiai Társaságba. Épp az ő személye vezetett szakadáshoz a Társaságban. Dr. Rudolf Steiner, aki a Társaság titkára volt, 1913-ban kilépett, és megalapította az Antropozófiai Társaságot. Az antropozófusok központja ugyancsak Svájcban, Dornach-ban jött létre, ma is ott működik Goetheanum néven.

Míg a teozófusok egyszerűen szintézist próbáltak teremteni a távolkeleti vallásbölcselet és a kereszténység között, Steiner egy modern „szellemtudomány” létrehozását tűzte ki céljául.

Tulajdonképpen Krishnamurti sem tartozott a szellemi írófejedelemek közé. Az ő nevéen megjelent könyvei jórészt a tanítványok feljegyzéseinek

alapulnak. *(Az első és a végső szabadság, A lehetetlen kérdés, A változás sürgőssége, Megjegyzések az élőkről stb.)*

Rom Landaunak hívták azt a német újságíró, aki - Bruntonhoz hasonlóan - megírta misztikus élményeit Isten *az én kalandom* (God is my Adventure) című könyvében. Ebben egy fejezetet szentelt Krishnamurtinak.

A találkozásra úgy került sor, hogy Landau - készülő könyvére hivatkozva - levélben fordult az indiai filozófushoz, hogy szeretne legalább egy hetet folyamatosan eltölteni a társaságában. Krishnamurti beleegyezett, és Landau elutazott hozzá.

Legelőször, az tűnt fel neki, hogy az indiainak milyen gyenge a memóriája. Lyukas a feje. Mindent elfelejt, még azt sem tudja, hogy hány éves. Alig emlékezik előző napi beszélgetésekre.

Tulajdonképpen csak három dolgot szeret igazán:

Hanyattfeküdni a fűben, és órákig bámulni a vonuló felhőket, beszélgetni, meg autót vezetni. De tudja, hogy rettenetes rosszul vezet, ezért mindig megkérdezi azt, aki beül a kocsijába, hogy van-e életbiztosítása.

Aztán az is kiderült, hogy Krishnamurti dermesztően műveletlen. Alapműveket nem ismer. Soha nem olvasta a Bibliát, de még a Rámájána, a Mahábhárata, sőt a Bhagavad-Gíta világában is meglehetősen bizonytalan.

Ettől borult ki Landau, és viallatni kezdte. De Krishnamurti nem jött zavarba.

- Nézze - mondta -, ezek e régi írások szellemi múmiák. Mit érdekel engem, hogy rég porrá vált emberek, agyak életük során mit gondoltak a világról, Istenről, önmagukról. Tanítványaik, kései utódaik bepólyálják, magyarázgatják, értelmezik ezeket a lelki maradványokat.

Mellesleg meg is élnek ebből. De engem csak az eleven élet, az élő gondolat érdekel.

Később Annie Besant elmesélte Landaunak, hogy ezt a beszélgetést ő is lefolytatta a Mesterrel. Besant rengeteg jól olvasható, majdnem azt írtam: ismeretterjesztő művet írt a hinduizmusról, a karmáról, az újjászületésekről, a buddhizmusról stb. és sok-sok előadást tartott átívelésükről a kereszténységhez. (Rudolf Steiner még ennél is tovább ment, mert az egész vallástörténetet, sőt az emberiség fejlődését a Krisztusi Megjelenés, a Megváltás előkészítésének tartotta.) Besant szerint Krishnamurti ezt felelte neki:

- Tudod, mit csinálsz te, Annie? Mankókat tolsz szellemi nyomorékok hóna alá.

De Besant alázatos volt.

- Lehet, hogy igazad van. De lásd be, ilyen embernek is kell lennie, aki a szellemi nyomorékokat segíti mankókkal.

- Persze. Csináld, ha úgy érzed, hogy ez a küldetésed. Csak tőlem ne kívánd, hogy velük foglalkozzam.

Egyébként Krishnamurti népszerűsége egy időben lélegzetelállító volt, talán csak a mai Sai Babáéhoz hasonlítható. Amerikában, Ausztráliában is előfordult, hogy tízezres tömeg gyűlt össze őt hallgatni.

Más könyvemben már idéztem Krishnamurtit, de most szívesen megismétlem:

Hatalmas energiák szabadulnak fel ott, ahol nincs nagy különbség a között, amit hiszünk, amit gondolunk, és amit cselekszünk.

4. Török Sándor

Holdidő című könyvemben már írtam róla. Most megint írok, mert nem hagyhatom ki, bár nem örülök az elkerülhetetlen ismétléseknek. De hát nem találhatok ki egy másik Török Sándort.

Az antropozófiai mozgalomban a legtöbb fiatalnak Török Sándor író volt az első mestere. Az enyém is. Jó író volt, néhány regénye és szindarabja maradandónak tűnik: az *Örök Vasárnapok*, a *Valaki kopog*, a *Tolvajok*, *Az idegen város*, a *Kököjszi és Bobojsza*, a *Gilikoti*, a *Szappanbuborék*, a *Vidéken volt primadonna* stb., de amikor elkötelezte magát Steiner tanításai mellett, lényegesen hanyatlott művészi szuggesztivitása. Az *Életem Kész Regény*, *A Legkisebb Isten*, *A Hazug Katona*, az *Egy Kis Kertet Szerettem Volna* és a többiek már „tankönyvek” is voltak. Sándorban egyre nőtt a pedagógiai készítés, a tanítani akarás. Az ő „csoportjaiban” lehetett megismerkedni az antropozófia alapfogalmaival, világképével. S közben bár gyengébb író, de egyre melegebb szívű, egyre jobb ember lett. A nagy dobozban sokféle csokiszeletet, nápolyit tartott, abból kínálgatta látogatóit. A szobája tele volt kövekkel, amelyeket a világ minden részéből hoztak neki. A falon egy rajz két öregemberről, és alatta vers:

Akik a hegyről már lemennek Magukban halkán énekelnek.

Varázsos humora volt. Egyszer arról beszélt, mennyire aggódik, hogy a szellemtudomány hatalomra kerülhet.

Akkor a kerületi pártbizottságok helyén Kerületi Beavatási Hivatalok szerveződnének, és a tankönyvekben aranyos idealista gyerekek munkálkodnának a haszontalan materialista kisfiúk és kislányok megjavításán.

Tele volt megértéssel és elfogadással. Amikor kiváltam az antropozófusok közül, és Indiába mentem, visszatérésem után e vezetők közül egyedül ő nem vetett meg, mint árulót, hanem érdeklődve beszélgetett velem arról az útról, amit választottam.

Tőle tanultam meg a legfontosabb törvényt:

Nem a tanítványnak kell hűségesnek lennie a mesteréhez, hanem a mesternek a tanítványához.

Ami számomra azt jelentette, hogy senkit sem szabad szellemi függőségben tartani, eszmei bilincseket rakni rá, alázatossá hajlítani a gerincét. Nem szabad haragudni rá, ha különböző utakat is kipróbál, és vissza kell fogadni, ha ezt igényli, tanítványként és barátként is.

Török tudta a tökéletes tanítás indiai titkát:

Egy fa alatt ül a Mester és a tanítványa. A Mester 17 éves. A tanítványa 70 éves. A Mester tanítása abból áll, hogy hallgat. A tanítvány hallgatja a Mester hallgatását, és minden kétsége eloszlik.

80 éves születésnapján nyúztuk:

- Sándor bácsi, mondj valami fontosat magadról!

- Tudjátok - felelte elgondolkodva, miközben leplezni igyekezett parkinsonos keze reszketését -, mindig rengeteget dolgoztam azon, hogy évek alatt kiszabaduljak valami veremből, amit magam ástam magamnak, hogy megáshassam a következőt, és megint évekig dolgozhassak a szabadulásomért.

Amikor apám meghalt, meglátogatott minket. Igazi pap is volt, nem imádkozott, nem vigasztalt. Csendesen üldögélt, és csak távozáskor mondott egy mondatot:

A kis földi ember, az Örökkévalóság fia, mindig új életben győzi le a vén Halált.

Minden karácsonykor levelezőlapokat küldött szét a barátainak, általában József Attila két sorával, ami mellé egy égő gyertyát is rajzolt:

Nagyon elfelejtettük, hogy angyalok voltunk Puha dunyhává tömtük fehér szárnyaink.

Sándorról eszembe jut Nagy Emiiné, dr. Göllner Mária, Mária nővér. Nagy Emil egykori igazságügyi-miniszter elvált felesége volt, „kegyelmes asszony”, három gyerekkel. De a háború után Máris nővérnek kellett szólítani. Ő volt az antropozófusok vezetője.

1947 körül kiment Dornachba, s a Goethenaumban halt meg. Ám, mielőtt elutazott eljött hozzánk, és velem akart beszélni. Tizennégy éves kamasz voltam, unatkozva hallgattam:

- Péter, tanuld meg ezt a verset. Rudolf Steiner írta. S elmondta németül és magyarul:

A szívemben isteni lelki erő van, A fejemben isteni szellemi fény, A kezemben isteni akarati cselekvés. Erről soha nem szabad megfeledkeznem.

- Pedig sajnós erről gyakran megfeledkezel majd, de egy napon rájössz, hogy minden bajod ebből származik.

Mégsem maradtam meg az antropozófusoknál. Hat évig éltem közöttük. Valószínűleg én voltam a legrosszabb tanítványuk. Gyakran javasoltam valamelyik fontos életkérdés megbeszélésekor:

- Sándor bácsi, ezt tegyük el a következő inkarnációnkra!

Kinevettem azokat, akik valamilyen gyászuk vagy életgyávaságuk miatt menekültek közénk, s azokat a gyakran elalvó nénikéket, aki felriadva a kollektív faji én kérdésénél az állatvilágban, rémülten susogták:

- De ugye, az én Snuki kutyám nem? Neki saját különálló énje van.

Aztán elmentem Indiába. Azóta is sokat gondolkodtam, hogy miért lett belőlem „szellemi kóbor kutya”, aki mindenféle spirituális irányzathoz

odaszagol, aztán előbb-utóbb odébb áll. Sokáig azt hittem, hogy a szükséges önátadás képessége hiányzik belőlem. Ma már azt gondolom, hogy ez egyfajta hűség: ha már nem tudtam jó zsidó lenni, máshová se tartozzam!

Mindenesetre az évek során, személyes életemben, alaposan eltávolodtam mindenféle vallásosságtól, miközben egyre jobban érdekelték a különböző korszakok spirituális elképzelései, mítoszai; egyedül a formális szertartásoktól undorodtam. Továbbá rossznéven vettem a papok emberi gyengéit, gyűlölködéseit, hazugságait, hiteltelenségüket, azt, hogy megvetik Isten alkotását, a teremtett anyagi világot, híveiket büntudatosá teszik az anyagiasság, a falánkság, a jóra való restség, no meg a szexualitás miatt. Aszott fejükben Isten egy voyeur vénemberré zsugorodott, aki folyton az emberek lába közé kukucskál. Eközben ők maguk nagyokat húznak az életörömök serlegéből, még a politika sokszor keserű, de a hatalom varázsitalát tartalmazó butykosából is. De hát ezen nem kell csodálkozni azoknak az utódjainál, akik annak idején Jézus vallási perét is politikai ügyévé változtatták, hogy elérjék keresztrefeszítését a rómaiak által: INRI, vagyis Jesua Nazarenus Rex Judeorum.

Szóval Török Sándoron és Drahos Sándoron kívül - aki folyóiratuk szerkesztője volt - minden steineriánus vezér háta borsózott tőlem. Drahos egyszer lehozta egy cikkemet az ünnepről, oltári nagy botrány lett belőle.

Csodálkozni viszont nem kell. Mára a véget nem érő katolikus és protestáns vallásháborúk, a zsidóságról vallott előítéletek figyelmeztetnek arra, hogy Isten békéje nem fér el a papok többségének szűk kebelében. A távol-keleti egyházaknál is így van: nem mindegy, hogy valaki az YMCA-hoz (a Krisnások nemzetközi szervezete) tartozóan Krisnatudatú-e, vagy tőle független. Hinajána, mahájána. Zen, gyémántút, tantrikus és taoista buddhisták dörmögnek egymásra - igaz, csak szelíden -, de például Indiában már nagyon megjártam. Madrasban van a Teozófiai Társaság központja. Álomszép park, hatalmas oszlopcsarnok, benne az összes vallásalapító szobrával, hatalmas

könyvgyűjtemény. Mikor megtudták, hogy mennyire nincs pénzem, elkezdtek összeállítani számomra egy kis könyvajándéksomagot. Én közben a könyvtárt nézegettem. Végül megkérdeztem:

- Itt minden fontos spirituális irodalom a polcokon van. Miért nem látom Rudolf Steiner műveit? Hiszen a titkáruk volt egy időben...

Dermedt csend. Aztán futólépésben kikísértek. Az ajándéksomag ott maradt.

Bangalore-ba visszatérve, az utcán szemembe tűnt egy tábla: „Teozófiai Szövetség”. Istenem, milyen balek vagyok. Minek utazom sok száz kilométert, amikor itt is jelen vannak. Bemegyek, áradó szeretet, készülő ajándéksomag stb. Mondom nekik, hogy jártam Madrasban. Csend.

- Maga Madrasban volt, a teozófusoknál?

- Ott. Hiszen maguk is teozófusok, nem?

- Dehogy! Az a Teozófiai Társaság. Mi a Szövetség vagyunk.

Megint csak gyors kikísérés, ajándék nélkül. Vigasztalásul otthon Petrarca sorait próbáltam felidézni:

Kerestem a magányt,

Látták ezt a martok, rétek és erdők

Hogy elkerüljem az ostobákat és rövidlátókat,

Akik eltévesztették az Éghez vezető utat.

(Cercato ho sempre solitaria vita Le rive il sanno, e le campagne e is boschi Per fuggir quest' ingegni sorti e loschi Che la strada del ciel hanno smarrita.)

Ezt idézi karácsony Benő: *A megnyugvás ösvényei* című regényében.

Ugyanis ezzel olasz tudásom végére is ért.

E korszak legvégén jött még felvezetőként Lukács György, a kommunista filozófus, dr. Pető András, aki mahájána buddhistának tűnt, és a katolikus pszichoanalitikus, P. Liebermann Lucy. Ok is megtalálhatók a *Holdidőben*. Tőlük vett át - már Indiában - Szvámi Dhattatreya, a Delhi közelében működő Vishvayatan Yoga ashramban és a lonavlai ashramban Szvámi Dhigambarji, az International Patanjali Yoga Institute-ban Sri Ramananda jógi (akivel 1959-ben Koestler is találkozott), a bangalore-i Mahabodhi buddhista kolostorban pedig Buddharakkita Teyra. Azután magamra maradtam.

Harmadik rész

A jóga Indiában 1971-ben

1. Ganésa csodája

Már harminchét éves vagyok, tudományos fokozattal elismert pszichológus, klinikai részlegvezető, és még mindig nem jött el hozzám India csodája, vagy én nem jutottam el öhozzá.

Mit számít a jóga több ezer éves történetében éppen 1971 ? Nyilván semmit. Ez csak az én rövidre szabott személyes életem egyik fordulópontja. Úgy is mondhatnám: csodája.

A dolog úgy kezdődött, hogy ismeretségi körömben Szinetár Miklós ismerte India-mániámat. Egy napon felhívott telefonon:

- Kimegyek Indiába három hétre filmet forgatni a rituális táncokról. Mit szólnál hozzá, ha magammal vinnélek, mint „szakértő-tanácsadót”?

Négy nap vergődés. Aztán én telefonáltam.

- Miklós, nagyon szépen köszönöm, de nem megyek.

- Megbolondultál? Miért nem jössz?

- Mert ha megelégszem három héttel luxusszállóban egy stábbal, akkor nekem ennyi jár csak Indiából. Indiából nekem több kell. Ennyiért nem adom el. Ne haragudj, babonás vagyok.

Hogy is írta Radnóti a *Tristánnal* ültemben?

Elképzelem - feleltem, és maradtam.

Továbbra is elképzelttem tehát Indiát. És vártam az órát, amikor magához hív. Ámde lassan gyülekezni kezdtek körém indiai tárgyak. És köztük megérkezett egy kis bronz Ganésa szobor is. Fázott, hideg volt neki Magyarország. Tettem neki egy ajánlatot:

- Vigyél el Indiába. Magammal viszlek, és otthagylak a finom melegben.

Úgy éreztem, hogy létrejött köztünk a megállapodás. És sokáig megint nem történt semmi. Majdnem egy év is eltelt. Már-már megharagudtam Ganésára, semmit sem sejtve abból, hogy addigra mindent elintézett. Mentem az Akadémia folyosóján, és szembe jött velem Mátrai László akadémikus, a II. osztály elnöke. Egyszer összebarátkoztunk, mert műszaki hiba miatt 6-7 órán át együtt várakoztunk kint a londoni repülőtéren. Az angolok gavallérok voltak, bonokat osztogattak, amelyekre sört és szendvicset lehetett kapni. Talán ez volt a nagy tudós életének egyik legszebb napja. Falként kezdtek emelkedni körülötte az üres sörös dobozok, köztük, mint egy épülő vár közepén iddógált az akadémikus. Mikor úgy véltem, hogy már eléggé fel van töltve, odamentem hozzá.

- Mátrai elvtárs, kérdeznék valamit.

- Kérdezz! - mondta barátságosan.

- Hogy lehet az, hogy mint a Nemzetközi Filozófiai Társaság alelnöke, mint akadémikus, mint professzor, soha nem akart egy tanszéket valamelyik egyetemen, hanem mindig megmaradt az Egyetemi Könyvtár igazgatójának?

- Ez azért van így, fiam, mert Magyarországon egy könyvtár még mindig jobban hasonlít egy igazi könyvtárhoz, mint egy egyetem egy igazi egyetemhez.

Szerintem arra célzott, hogy a hazai egyetemek feladták az egyetem lényegét, az univerzitást, már régen nem értelmiséget nevelnek, hanem - szovjet mintára - a legmagasabb szintű szakiskolákká alakultak át.

Villámlóan okos, gnómszerűen csúnya ember volt, aki csak akkor szépült meg, ha Bizáncról beszélhetett. Ám a szíve akkor is gonosz maradt. Egyike volt a legrosszabb embereknek, akivel összeakadtam. Egész életében élet-halál harcot vívott Fogarasi Béla filozófussal, aki néhány évvel korábban meghalt. Ám rá két évre Mátrai is megkapta a maga infarktuszát. Az akadémia folyosóján esett össze. Behunyt szemmel feküdt, mint aki halálán van, de legalább is eszméletlen. Zihálva lélegzett.

Ám egyszer csak felnyíltak a szemei, és ezt suttogetta:

- Szegény Béla! Ha ezt megérhette volna...

Szóval ez a Mátrai szembe jött velem az Akadémia folyosóján, és megállított.

- Popper, neked ugye filozófusképesítésed is van?

- Van, Mátrai elvtárs.

- Akkor tegyél nekem egy szívességet!

- Parancsoljon...

- Öreg vagyok. Félek a hőségtől meg a fertőzésektől. Most kötjük meg a magyar-indiai kulturális csereegyezményt. Menj ki helyettem Indiába!

Szédülni kezdtem. Ó Ganésa! De Mátrai folytatta:

- Sokat kell utaznod. Már az se nekem való. Szemügyre kell vened mindenféle társadalomtudománnyal foglalkozó intézményt, és jelentést kell majd írnod a színvonalukról. Én megbízom az ítéletedben.

És néhány hónap múlva - a Kulturális Kapcsolatok Intézete elég lassan dolgozott - kiléptem a repülőgépből, és negyedszázadnyi várakozás és reménykedés után eljött az óra, amikor először csapott meg India forró, fűszeres levegője. A levegőt betöltötte a varjak károgaása. Indiában voltam. Ereztem, hogy valami nedves végigpereg az arcomon. Zsebemben ott lapult a kis Ganésa.

2. Janpath. Egy maharisi. Leszámolás a csodákkal

Hotel Janpath. Akkor mindenféle fényektől ragyogó, egzotikus és elegáns vendégekkel zsúfolt, indiai stílusú szálloda. Az európai előtt mélyen meghajoló, fehérruhás szolgaszemélyzet. A bejáratnál áll a door-man, elképesztő fantáziával megtervezett egyenruhában, akár egy középkori maharadzsza, fején színes sisakszerű turbánnal, amelynek hosszú vége sálszerűen a földig lóg, felkunkorodó orrú selyemcipőben.

A tágas, jól berendezett, fürdőszobás szobák általában a függőfolyosóról nyílnak. Legfeljebb az tűnik fel, hogy a vécé mellett van egy vizes csöbör. Az indiaiak ugyanis nem csak kitörlik, hanem meg is mossák a hátsó felületet. Mindig bal kézzel. Ezért kizárólag a jobb kezükkel nyúlnak az ételhez: például a főtt rizsből kis gombócokat csinálnak, megmártogatják a kis fémtálakban felszolgált sokféle öntetben, és bekapják. A bal kéz a fenekük számára van fönntartva.

A hotel minden emeletén, a folyosó korlátrácsán ül egy szürke dolmányos varjú, és figyel. Azt figyeli, hogy valaki eltávozásakor véletlenül nem hagyott-e nyitva egy ablakot vagy egy ajtót. Ha ilyesmit észrevesz, akkor riadó! A szoba pillanatok alatt tele lesz varjakkal, akik minden ehető felzabálnak, és minden nem ehetőre rápiszkítanak. Hamar megtanulom, hogy erre vigyázni kell.

A Janpath kitűnő helyen, majdnem pontosan Delhi közepén van. Ritkán étkeztem a Janpathban, túl drága volt nekem. De minden reggel és este megittam egy nagy pohár gyümölcsös jeges teát: cukrozott erős tea, telerakva különböző gyümölcsdarabokkal és jégkockákkal. Egyébként három szabályhoz tartottam magam: soha nem ettem zöld salátát, a

piacon vett felvágott gyümölcsöt (csak olyan zárt héjút, amit én fertőtlenítettem), és nem fürödtem tóban, semmilyen állóvízben. S a vízivás? Hamar rájöttem, hogy a diplomatákat, turistákat, a kereskedelmi kirendeltségek munkatársait börtönbe zárja félelmük a fertőzésektől. Pedig akkor még legalább hatféle kötelező oltást kaptunk. Ha valaki el akarja hagyni a luxusszállókat, és indiaiak között akar élni, akkor le kell mondani a palackozott sterilitásról, hanem inni kell az italaikból, és enni kell az ételeikből, még ha az utcán készülnek is. S ez a szándék néha nagyon nagy haszonnal jár.

Poonában összebarátkoztam egy fiatal egyetemi kutatóval, rokonszenvesek voltunk egymásnak, sokat csavartunk a városban, és a régi indiai bölceletről beszélgettünk. Átvágtunk egy piacon, és ő vett egy marék számomra ismeretlen fekete gyümölcsfélét, amin legyek ezrei lakmározta. A markából odakínálta nekem. Meghökkenem. De éreztem hogy ez több, mint egy kedves kínálás, ez valamiféle teszt.

Vettem a gyümölcsből, és a szájamba tömtem. Akkor a hindu fiú elmosolyodott, és azt mondta:

- Most bebizonyítottad, hogy komolyan kell vennem téged. Mert hiszel a karmában, és tudod, hogy nem a piaci gyümölcstől hal meg az ember, hanem a sorsától, akkor, amikor ennek eljött a karmikus ideje.

Az európai „allopátiás” orvosok ezt nyilván marhaságnak minősítik. Igazuk is van, csak nem az én esetemben és nem Indiában.

(Indiában az európai módon kiképzett orvosokat nevezik allopátiásnak. Ezen kívül nagy számban vannak homeopátiás orvosok, az „unani” - muzulmán orvoslás -követői, természetgyógyászok, gyógyító jógatelepek és varázslók.)

Ezek után fiatal barátom elvitt egy maharisihez. Ma-harisit még sohasem láttam. Egy ház zárt udvarában ült, valami fa alatt, és nemigen mozdult meg. Mellette egy kosárban pogácsák voltak. Állandóan jöttek mentek a hívők, hallgatva elüldögéltek a társaságában egy félórácskát,

aztán megérintették a ruháját, összetett kézzel mélyen meghajoltak, és elmentek. Asszonyok odahozták a szenthez kisgyerekeiket. Őnekik pogácsát is nyújtott.

Egy idő után én is távozni akartam. A szememmel intettem a hindu fiúnak: menjünk! Akkor szaggatott angolsággal megszólalt az öreg:

- Az a maga régi lépcsőálma... nem volt álom... hanem emlékezés. Ezt tudnia kell...

Már felálltam, de úgy maradtam, mint akinek a fülébe lóttek. Ám az öreg nem szólt többet. Pogácsát sem adott.

Mármost nekem évtizedekkel ezelőtt valóban volt egy „lépcsős álom”. Valamilyen mexikói nap-piramisról jöttünk hárman, fehérbe öltözött papok lefelé. Magas lépcsők voltak, nagyokat kellett lépni. Én mentem a baloldalon. A napfelkeltét köszöntő hajnali istentiszteletünk lehetett. A napfény még csak a piramis csúcsát érintette, alatta a világosság lassan sötétült, és a piramis derekától félhomályba ment át. Ismeretlen boldogság hatott át. Minden rendben volt, minden a helyén volt körülöttem és bennem. Aztán lassan belemerültünk a még félhomályosan derengő világba. Akkor már egyedül voltam. A lépcső szűk csigalépcsővé tekeredett, s lassan egy elhanyagolt bérház szemétszagú hátsó lépcsőjévé változott. Már minden nagyon rossz és lehangoló lett. Egy lépcsőfordulónál barna faajtót pillantottam meg. Benyitottam. Szűk cselédszoba-félébe jutottam. Egy vaságyon pokrócba burkolózva, a fal felé fordulva aludt egy nő. A szobában volt még egy kis asztal, szék a szűk, lichthófra néző ablak előtt. Leültem, és vártam a nő ébredésére. Minden deprimálóan vacak lett...

Csakhoggy akkor, ott nekem ez az álom eszembe se jutott. Nem lehetett szó semmiféle telepáciáról. A maharisi mégis tudta.

Ami a magas műveltségű indiaiakat illeti, hamar rájöttem, hogy maszkot viselnek. Nem szeretik, ha a fölényes európaiak megmosolyogják őket. Megismerkedtem például egy fül-orr-gégésszel

Bombayben (ma: Mumbai). 16 évig praktizált Floridában, teljesen elamerikaisodott. Nyolcszobás nyugati módon berendezett lakásban lakott, whiskyzett, a feleségével kezdet lehetett fogni! Csak nevetett, amikor elmondtam, hogy mit keresek Indiában. Jógát, ájurvédát, szellemi utat.

- Ugyan - mondta -, ne gyerekeskedjék. Felvilágosodott emberek vagyunk. Mit akar az ósdi hiedelmekkel?

De én makacsul ragaszkodtam az elképzeléseimhez. Amikor meggyőződött őszinteségemről, meghívott egy kis családi ünnepségre. Ezt az elegáns nyolcszobás lakás konyhájában ültük meg, ami virágfüzérékkel volt feldíszítve, mint egy harmadrangú cselédmulató. A lányuk eljegyzése volt. Két ismeretlen hindu férfi elég sokat beszélt számomra érthetetlen nyelven. Az egyik a család brahminja volt, a másik az asztrológus. Az esküvő legkedvezőbb napját vitatták meg.

Néhány hét múlva már ott tartottunk, hogy az USA-ból hazatért orvos az öngyilkosság értelmetlenségét ecsetelte, hiszen ami elől elmenekülünk, amit nem vállalunk - például egy rákos halált -, az úgylis visszatér a következő életünkben.

Végül azt állította, hogy ők, indiaiak, azért vannak túlnépesedve, mert mi Nyugaton fogamzásgátlókat használunk, és nem hagyjuk világra jönni a megszületni vágyó lelkeket. Karmájuk Európába vagy Amerikába vinné őket, ám Indiában látják meg a napvilágot, de mind elmenne Nyugat felé.

Mármost melyik arca az igazi?

Mellesleg Indira Gandhi fia, Szandzsaj Gandhi úgy akarta megoldani a túlnépesedés problémáját, hogy kis tranzistoros rádiókat ígért azoknak a férfiaknak, akik sterilizálták magukat. Tízezerével jelentkeztek. És a születni vágyó lelkek? Ez is India!

Mint ahogy az is India, hogy - igaz, jóval később, Radzsasztánban - az utcán sétálva valaki erélyesen oldalba vágott. Felbőszültén forgolódtam, de csak egy elefánt állt mögöttem. Vezetője (a mahout) nevetett:

- Ült már elefánton?

- Még nem.

- 10 rúpia.

Na, ezt kipróbáljuk. Át akartam adni neki a pénzt.

- Ne nekem, az elefántnak adja!

Az elefánt kecsesen elvette, és átnyújtotta mahout-nak. Aztán pukedlizett, vagyis felemelte, és behajlította a ballábát.

- Lépjen rá a térdére! - mondta az indiai. Ráléptem. Az elefánt meg a fenekem alá kerítette az ormányát, és felrakott a hátára. Uramisten! Rémülten kapaszkodtam, a kis láda, amiben ültem, ringott, mint hajó a viharban. Egy elefánt nagyon magas. Körülbelül félórát sétáltunk a városka utcáin. Akkor az elefánt megállt. Vártam. Nem történt semmi.

- Hé! Le szeretnék jönni!

- 10 rúpia - mondta a mahout.

- Már kifizettem.

- Azért, hogy az elefánt föltegye a hátára. Ha le is akar jönni, ugyanannyiba kerül.

Megérkezésem után jelentkeztem a magyar nagykövetségen. Mód Péter nagykövet igen kedvesen fogadott. Akkoriban egy szanszkrit-magyar szótáron dolgozott. Április 4-én nagy fogadás volt. A nagykövet arra kért minket, magyarokat, hogy a fogadás után maradjunk ott még egy

kicsit. Karosszékekben körbe ültünk a kellemesen hűvösödő kertben, és a nagykövet a hazáról beszélt, frázisok és magyarkodás nélkül. Kállai Ilona művésznő (Cila), aki akkor ugyancsak Delhiben volt, elmondott néhány verset. Simogató érzés volt, hogy hozzájuk tartozom.

Ekkor álmodtam azt az álmot, amiről már beszámoltam, és ami elültetett bennem egy hosszú évekig tartó szorongást, miszerint Indiában fogok meghalni, s ez majdnem lehetlenné tette időskori visszatérésemet Indiába.

A másik egy furcsa találkozás volt a Tibeti Bazárban, ahol sokat kóboroltam. Megszólított egy szikh:

- Van egy kis pénze? Mutatok valamit.

Elvitt egy nyomorúságos szobába, ahol csak egy hatalmas íróasztal volt, egy dívány, két szék. Leült az íróasztalához, én vele szemben, és azt mondta.

- Hunyja be a szemét, és erősen gondoljon négyjegyű számokra.

Gondoltam. 1933, 1904, 1895 stb. - családi születésnapok. Ő írt egy papírra, aztán megmutatta. Ezek a számok voltak.

Ezután keresztnevekre kellett koncentrálnom. Ezeket is leírta, egy kevés tiszteletdíjért.

- Van még 15 rúpiája? - Van.

- Adja ide, és most figyeljen.

Kiszakított a blokkjából egy lapot, kettétépte, s az egyik darab üres papírt a kezembe nyomta.

- Szorítsa jól a markába! És most gondoljon megint egy névre.

Anyám nevére gondoltam, akit Margitnak hívtak. Ő írt. Azután megmutatta. Ez állt a papíron: MARG HA RIT

És ezzel meggyőződött. O ugyanis a Margit nevet nem ismerte, csak az angol változatát. De nyilván érezte, hogy valami nem stimmel... ezért a végén javította. De nem csak ezt akartam elmesélni. Hanem azt, hogy a végén kinyitotta a markomat, amiben a széttépett papír másik fele volt. Ott is ugyanez állt, ugyanígy, csak valamivel halványabban.

Ha ezt olvasom valahol - nem hiszem el. Mint ahogy nem hittem el Bruntonnak sem az *India* Titkaiban. De most velem is megtörtént. Mint ahogy nem hittem nekem a magyar követségen sem, amikor elmeséltem. De én néhányukat elcsaltam a Tibeti Bazárba az én szikhemhez. Némileg megnémulva jöttek ki tőle.

Amikor visszatértem Magyarországra, gondosan megőrizve, hoztam magammal a kis papíromat is. Akkoriban igazságügyi szakértő is voltam. Elvittem a papírt a rendőrségi laboratóriumba.

- Milyen írás ez?

- Nyilván ceruza.

- Nézzétek meg jobban. Mikroszkóp alá tették, vizsgálták.

- Mégsem ceruza. Nem látunk grafit szemcséket.

- Hát akkor?

- Nézd - mondták -, rámehetünk különböző vegyszerekkel, hátha valamelyikre ad kémiai reakciót. De akkor tönkremegy a papírod.

- Nem baj.

Egy óra elteltével széttárták a karjukat.

- Nem tudjuk, hogy ezt mivel írták. Ennyiben maradtunk.

És most mégiscsak számoljunk le a csodákkal. Van egy érdekes könyv: *Mipam*, Mipam egy tibeti láma volt, akit az élet elsodort Dardzsilingbe. Igen szavahihető embernek tűnik az írása alapján. Akkor látott életében először szőke embert. Rázkódott az undortól, mert úgy érezte, hogy sajt nő ki a fejükből. A világos szemű embereket vakoknak gondolta.

Nos, Mipam elmeséli, hogy amikor még a Himaláján élt, egy napon egy északra vándorló jógi érkezett a kolostorba. Adtak neki vacsorát, egy cellát, ahogy illik. A hagyományos indiai életforma szerint az első húsz év a tanulásé, a második az egzisztenciateremtésé, s ha kell, a harcé, a harmadik a családé és a gyereknevelésé, s végül túl a hatvanon, mindenkitől el kell búcsúzni, s elindulni egyedül az öregség és a halál felé.

Másnap a jógi azt mondta, hogy neki természetesen nincs egy fityingje sem, de hálából a szíves vendéglátásért, bemutatja nekik a levitációt, vagyis a Föld vonzóerejének a legyőzését. A lámák kisereglettek. A jógi lótuszba ült, s még elmondta, hogy negyven éve gyakorolja a levitációt, amit most látni fognak. Azután elhallgatott. Behunyta a szemét. Egy idő után inogni kezdett, majd lassan felemelkedett és kb. 30-40 centi magasan valóban lebegett a föld felett. Azután visszaereszkedett.

A lámák gratuláltak neki, s a jógi büszkeségtől dagadó kebelével távozott. Már elég messze járhatott, amikor a lámák röhögni kezdtek. Gurultak a nevetéstől. Az beszéltek:

- Hát ilyen nagy az Isten állatkertje? Ez a hülye negyven évet pazarolt el ebből az inkarnációjából, hogy megtanuljon negyven centire lebegni a föld fölött. És most lebeg...

És én egyetértek velük. El a csodáktól, el a mutatványoktól, el a természetfölötti dolgokban való áhítat és hiszékenység provokálásától, el a szélhámoságtól, az álguruktól, a perselypénzekről, a szent dolgok kiárusításától.

3. Vhisvayatan Joga Ashram

Az úgynevezett tudományos programom hamar elkészült a kultúrattasé és a sajtóattasé segítségével. De ezt mellékesnek tekintetem. Meg voltam győződve arról, hogy én hamar meg tudok ítélni egy intézetet magyar szempontból, s ezt a feladatot becsületesen el is fogom végezni, de a sors nem ezért hozott ki Indiába. Egyelőre szétküldtem bemutatkozó és fogadást kérő leveleimet feladatom megjelölésével a készülő magyar-indiai kulturális csereegyezmény szempontjából, és vártam a válaszokat. Már az előzetes tervek alapján úgy tűnt, hogy nagy utazásokat fogok tenni Delhiből Varanasiba, Bombaybe, Poonába, Kalkuttába, Bangalore-ba, Mysore-ba, Madrasba, és északra, Amritszárba és Dardzsi-lingbe. Persze aztán nem teljesen így alakult. Ám semmisse történt abban az ügyben, ami számomra a leglényegesebb volt, ez az India ősi szellemével való megismerkedés. Emiatt sokat nyafogtam a követségeknek, ahol gyakran megjelentem enni és bridzselni. Csuda zárt kolóniában éltek. Gárdonyi regényében kérdezi a kis Jancsi fráter:

- Mindenki rabja valakinek?
- Mindenki.
- Ezek a kereskedők?
- A pénz rabjai.
- Hát a nagyurak?
- A pompa rabjai.
- És ezek a berúgóttak?
- A mámor rabjai.
- Mi is rabok vagyunk?

- Mi is. Isten rabjai, fráterkám.

Hát valahogy így. Ezek a soha nem remélt kényelemben, luxusban, kiszolgálásban élő diplomaták a politika rabjai voltak. Főleg egymással érintkeztek, miközben halálosan unták egymást, még keresztül-kasul bonyolított szerelmi kapcsolataikban is. Mindentől félték: a betegségetől, a provokációktól, a furkálódásoktól. Mint később kiderült, alig ismerték Indiát, inkább a beszervezett ügynökeik jártak be a követségre. Egyre kevésbé irigyeltem őket.

Szóval addig panaszkodtam nekik, amíg egyikük megszánt és összehozott egy igen rokonszenves indiai orvossal, dr. Bohlével. Bohle először félreértett: kórházlátogatásokra hurcolt. De azután derengeni kezdett neki, hogy mit akarok. Nagyon elkomolyodott.

- Nézze, ez nem olyan egyszerű dolog. Először is itt van a Central Comitée (vagy micsoda) of Indián Medicine. Az ashramok is hozzájuk tartoznak. Mondjuk, kikerüljük őket... De akkor is...

- Mit jelent ez a de akkor is?

- Igazi spirituális ashramba nem tud eljutni. Csak indiait fogadnak be. Meg sem találja őket. Aztán itt vannak a divatos ashramok. Rishikes a Beatlesek óta, Pondicherry, a Mother nagy kísérlete, és még számos kisebb-nagyobb ashram. Ezek üzleti vállalkozások, amik minél több pénzt akarnak kihúzni gazdag nyugatiak zsebéből. Nézze meg, hogyan állnak sorba az American Expressnél, hogy beváltsák a csekkjeiket. Egy kis olcsó misztika, egzotikus hangulat, pofabefogás, amit meditációnak neveznek... Nem magának való!

- Hát akkor mit tegyek?

- Várjon még egy kicsit. Megpróbálok segíteni, hogy bejusson egy gyógyító ashramba.

Vártam, nem tehetvén egyebet. És néhány hét múlva tényleg jelentkezett.

- Itt, Delhi közelében működik a Vishvayatan ashram. A vezetője Szvámi Dharendra, az én ajánlásomra hajlandó magát fogadni. Nagy ember, Indiradzs tanácsadója, vagy hogy is mondjam, lelki vezetője.

(A -dzsi képző a szeretet kifejezője. Indira Gandhit nevezte Indiradzsinek. Mint ahogy számos mestert Szvámi-dzsinek, a szikheket Szardardzsinek szólítják. (Te kedves hős.) Ezt először Kalmár Gyuritól hallottam, India függetlenségének kikiáltása ünnepén. A tribünön, az orra előtt felállt egy szikh. Semmit sem láttunk. Gyuri elbődült:

- Szardardzsi, seat down!

A szikh bocsánatkérő mosollyal azonnal leült.

- Honnét tudad a nevét? Ismerősöd? - kérdeztem. Itt különben is van némi félreértés. Ezek pandzsábiak, kaszton kívüliek. Minden szikh hosszú haját visel, amit csomóba csavar a fején, a turbán alatt. Ez megvédi a kardcsapástól. Szakállát sem nyírja, hanem a fejére erősített selyem szakálltartó zacskóban tartja. Mindig kell, hogy fém érintse a testét, általában egy acélkarperece. Gatyát hord, azaz alsónadrágot. Kése van. És társaságában rágyújtani sértésnek számít.

Minden szikh nevében ott van a szingh. Oroszlán. Tehát nem szólítható például Mr. Szinghnek, mert ez nem tulajdonnév, csak hozzámondható a nevéhez. Vallásilag Nanak gurut követik, és elsősorban a muzulmánokat utálják. Nehogy a turbánjuk miatt valaki moszlimnak nézze őket, mert abból baj lesz! Kemény katonák, az indiai hadsereg nagyobb részét ők alkotják.

Ami a „dzsit” illeti, később rájöttem, ha egy hivatalban el akarok valamit intézni és a tisztviselő nevét mondom, például: Mr. Lal, hát ímmel-ámmal foglalkozik velem. Ha Babának (atyának) szólítom,

mindjárt felderül, a Babutói még inkább, és ha Babudzsi hagyja el az ajkamat, akkor a szívügye leszek. Talán még el is intézi, amire kértem.

Szóval szkúterrel (motorbicikli, hátul két üléssel és egy ernyővel nap és eső ellen) kimentem az ashramba. Hatalmas park, földszintes fehér házak, elszórtan pálmalevélből készült meditációs kunyhók. Szvámi Dhirendra - negyvenes éveinek közepén járó délceg férfi - egy nagy, majdnem üres szobában fogadott. Hatalmas íróasztal mögött ült. Meghajoltam, bemutatkoztam, és intésére én is leültem. Egy darabig hallgattunk. Aztán megszólalt:

- Hideg vagy meleg országból jön?

- Hideg országból. (Hideg ország számukra, ahol tél, hó, jég van. Szerintük ott más az emberi lélek, mint azé, aki meleg országban születik.)

Csend.

- Hogy állnak az emberek a vallással az ön hazájában? - Hát... Vannak katolikusok, protestánsok, zsidók...

- A válaszából látom, hogy nem tudja, mi a vallás. Vallás az, hogy mit csinál egy ember, amikor egyedül van?

- Ja! Hát igyekszik nem egyedül lenni, és főként nem csöndben. Rádió, televízió, magnetofon háttérzajnak. Aztán minél sűrűbb programok: koncert, színház, mozi, bulinak nevezett társaság, ital, esetleg némi drog.

- Értem. Csönd.

- Most arra kérem, mondja el, hogy mit gondol az istenség megtestesüléséről. De ne arról beszéljen, amit erről olvasott, hanem a saját véleményét mondja.

- Úgy gondolom, hogy az istenség büntudatból, ön-büntetés miatt testesül meg... időnként. Ha van egy kozmikus lény, téren és időn kívül, örökkévaló, halhatatlan, és létrehoz rövid életű halandó lényeket, rengeteg szenvedéssel, betegségekkel, öregedéssel, félelmekkel - ez a teremtés nagyon kegyetlen aktus. Nem tehet mást, mint hogy időnként megtestesülve ő is végigéli a teremtményeinek az életét.

Hosszú csend. Aztán:

- Rendben van. Tanítani fogjuk.

Tapsolt. Belépett három jógi. Kettő égőszemű, sovány, torzonborz - ahogy egy aszkétának ki kell néznie. De a harmadik egy kövér malac. Leültek. Néztük egymást. Aztán Dhirendra rámutatott a malacra:

- Ő lesz a guruja.

Mindhárman meghajoltak, és kimentek.

- Tudja, hogy miért?

- Nem tudom.

- Azért mert láttam, hogy ellenszenves magának. Tanuljon alázatot!

Ez a kövér malac volt Szvámi Dhattatreya, Yesudian után második jógamesterem. Az első órán azonnal megtanított a jóga lényegére.

- Üljön le.

- Lótuszban? - kérdeztem kacéran. Csak nézett rám, mint az Isten barmára.

- Ahogy magának a legkényelmesebb. Az a maga ülése.

Megértettem, hogy a jóga lényege az erőlködés nélküli laza önfegyelem. A jóga nem ismeri sem a testi, sem a lelki erőszaktevést sem másokon, sem önmagán. Azután még azt mondta:

- Nagyon kérem, ne reflektáljon minden mondatomra. Nem tudok mindent egyszerre elmondani. Ne kérdezzen, ne vitatkozzon, mert akkor rövid idő múlva már csak önmagára figyel. Hagyja, hogy hasson magára, amit mondok. Majd eljön az óra, amikor beszélgetni is fogunk ezekről a dolgokról.

Így kezdődött.

(Dhattatreya a hindu mitológiában Atri maharisi fia, akiben gyakran testesült meg Brahma, Visnu vagy Siva.

A Visnu-hívők a középkorban már Krisna avatárjának, nagy jóginak tartják. Ábrázolásaiban legtöbbször egy tehén és négy kutya kíséri. A tehén a föld, a négy eb pedig a négy véda szimbóluma.)

Az ashram cukorbetegek gyógyításával foglalkozott. Voltak ott orvosok, egész jó laboratóriumi felszereléssel. De a vezetők a jógik voltak. Ingyen gyógyítottak, de elfogadtak adományokat, főként élelmiszert. Kezdetben gondosan mérték a betegek vércukrát, adták az inzulint. Körülbelül hat hét után - ellenőrzés mellett - kezdték a gyógyszert csökkenteni.

A stáb hajnalban, napkelte előtt, kiment a közeli erdőcskébe. Ott leült a Szvámi köré, aki előtt kis terítón füstölők égtek. Amikor felkelt a nap, a Szvámi belefújt egy kagylókürtbe, és mi kántálni kezdtük az OM-ot. Tulajdonképpen AUM-ot mondtunk, és hosszan elzengettük. Mondjuk egy fél órán át. Én is laza lettem ettől, és beláthatatlan messzeségbe tűnt Európa, a lakásom, a hozzátartozóim. Aztán még énekeltünk egy kicsit, és mentünk megcsinálni a gyakorlatainkat.

Ez a belső tisztulással kezdődött. Az ashram szélén nagy fekete víztartályok álltak, tele enyhén sós melegvízzel. Megittunk legalább

másfél-két litert. Aztán kihánytuk. Az ember nagyon könnyen megtanul hányni anélkül, hogy az ujját kellene a torkába dugdosnia. Akkor egy csőrös fémedényből ferdén tartott fejjel, az egyik orrlyukunkba sós meleg vizet öntöttünk. Légzés és a másik orrlyukon kicsurgattuk. Aztán váltottunk. Először csudára csípett, később már nem. Amíg itthon is csináltam, soha nem lettem náthás. A jógik valamilyen hajlékony zsinórt is dugtak az egyik orrlyukukba, és a másikon kihúzták. Így suvickolgatták egy kicsit. Európainál ezt nem láttam. Minthogy azt sem, hogy egy lavórból a fenekükön át, haspréssel, felszívják a vizet, és visszaengedik, így öblögetik a beleiket. Mi európaiak hetenként egyszer csináltunk béltisztítást: langyos sós vizet addig ittunk, és haspréssel nyomtuk lejjebb a gyomrunkból, amíg egy nagy hasmenést idéztünk elő. Amikor már csak tiszta víz folyt belőlünk, megettünk egy nagy tál sárga, zsíros kását, ami azonnal leállította a hasmenést. Aznap csak friss gyümölcslevet volt szabad innunk.

Az ashramban az európaiak és a betegek naponta kétszer ettek, a jógik egyszer. Rizs, zöldségek, magok, méz, aludttej-félék, krumpli, kukorica, és valamilyen lepénykenyér (csapati). Fűszereket alig használtak - a csípős ételek hazájában. A diabétesz szempontjából tehát diéta, amihez hozzájárul a telep végtelen stresszmentes nyugalma. A gyakorlatokat kollektíven tanulták, és egyénileg csinálták, ki-ki a saját ritmusa szerint, naponta kb. kétszer másfél óráig. Napközben is lehetett aludni, beülni a meditációs kunyhókba, néha a gurukkal beszélgetni.

Az eredmény: A betegeknek kb. 60-65 százaléka végén már megvolt inzulin nélkül is, vagy az eredetnél jóval kevesebb egység inzulinnal. Azután visszatértek a régi életükbe, a családjukhoz, újra dolgozni kezdtek, előjöttek a régi gondok - és mind visszaestek.

Ami a hátha jóga gyakorlatait, a testtartásokat (ászának) és a légzéseket (pránajámák) illeti testi hatásuk jórészt az időtartamtól függ. A rövid ideig kitartott gyakorlatok növelik az izomfeszültséget, a lelki éberséget (vigilan-ciát), az aktivációs nívót, míg a lassított légzés, a hosszan kitartott ászana relaxációs hatást hoz létre. Kérdés, hogy mire van szükség? Például a meghosszabbított belégzés szaporítja a

szívműködést (tachicardizál), a megnyújtott kilégzés lassítja (bradycardizál.) Amikor a belégzés-visszatartás-kilégzés nagyjából egyidejű (nyolc-nyolc szívdobbanásig), akkor az anyagcsere kerül egyensúlyba. A meghosszabbított lélegzetvisszatartással viszont fogyni lehet.

De hát a jógának nem a testi hatás a lényege. A testi funkciók feletti uralom csak előfeltétele bizonyos lelki gyakorlatok megvalósításának. Végül is miről van szó? Arról a törekvésről - mint a többi indiai filozófiai rendszerben is - hogy az ember kikerülhessen a születés-halál-újraszületés körforgásából, „leszállhasson a lét kerekéről”. Hiszen a nirvána (nibbána) azt jelenti: „a pörgés megáll”.

Az ősi modell szerint az ember:

1. fizikai testből,
2. áramló életerőkből (ezt nevezték étertestnek),
3. vágyakból-érzelmekből-indulatokból (asztráltest),
4. önkonstatálásból és önreflexióból, vagyis intellektussal rendelkező Énből áll. (Ez utóbbi azt jelenti, hogy észreveszi önmaga létezését a világban, és ítélni is tud önmaga, illetve cselekedetei fölött.)

Ezt a szorosan egymásba fonódott összeállást a jóga szétlazítja, s ezzel elősegíti az egyén beavatódását az ezoterikus világba. Másképpen: segíti elérni a moksa állapotot, vagyis azt, hogy még életében megélje a halált. Akivel ez megtörtént, azt nevezték kevalinnak.

A napnyugatra beszivárgott jóga azért vált valami gimnasztika-félévé (sőt az eredetileg istentagadó buddhizmus is istenhívó vallássá), mert az európai mesterek túlságosan keserűnek érezték a távol-keleti bölcséletnek ezt a „nem akarok létezni!” vágyát, s okosabbnak látták ezt elhallgatni, alkalmasint elhazudni, mert, mint köztudott, az európai ember örök életet szeretne magának.

4. Sri Ramananda jögi

Hyderabad, az elözött Nizám egykori fővárosa. Az utcán főként muzulmán férfiak és lefátyolozott nők. Csak a szemük villog ki a fátyol felett. Pakisztánt követve Hyderabad is önálló államként ki akart szakadni Indiából, de Nehru nem engedte, hogy a birodalom közepén független állam alakuljon. Az indiai csapatok megszállták az országot - épp úgy, mint annak idején Kasmír felét -, a Nizám száműzetésbe ment. Palotája ma kápráztató kincsekkel, műalkotásokkal telezsúfolt múzeum. Van benne egy életnagyságúnál nagyobb, fából faragott Krisztus szobor - Jézust a Korán Isai-nak nevezi - aminek a háta mögött a Sátán néz veled szembe. Félelmes és zseniális egyszerre.

A hindu-muzulmán gyűlölködés nem vallási jellegű. Egyszerűen arról van szó, hogy a muzulmánok nem tartoznak kasztokhoz, és ezért sok olyan pénzes foglalkozást választhatnak, amit kaszthinduk nem. Az ellentét tehát gazdasági jellegű.

Beszéljünk hát néhány szót a kasztrendszeréről is, aminek embertelenségét a nyugati polgár megveti, lévén, hogy nálunk kasztok nélkül irtják a másképp gondolkodókat. Magyarországon például humánusan hazaárulóknak, idegenszívűeknek minősítik őket, s ha lehet - más közép-európai országokkal együtt - lágerekbe deportálva, gázkamrákban végeznek velük.

1971-ben, Indiában éltek még maharadzsák, és virágzottak a kasztok. Én még láttam a piros rendszámot a maharadzsák autóin. Maha = nagy, rádza = király. (Például Mahatma - nagy lélek Gandhi, mahájána - nagy szekér, maharisi - nagy bölcs stb.) Amikor 1979-ben visszatértem Indiába, a maharadzsák privilegizált helyzetét a Kongresszus már megszüntette. A gazdagságuk általában megmaradt, ámbár többen diplomáciai szolgálatba léptek, s kastélyaikat múzeumokká, szállodákká alakították át

A jögi szabályozás hivatalosan eltörölte a kasztokat is, ám azok ma is teljes erővel működnek. A kasztok ősei a várnák voltak. A négy várna:

a brahminok (papok), a ksatriják (harcosok), a vaisják (termelők), akik mint „kétszer születettek”, tiszteletet érdemelnek. Az első a testi születés, a második a szellemi beavatás. A negyedik rend, a sudrák csak egyszer születettek, beavatásban nem részesültek, és a három fölöttük álló varna szolgálóknak tekintendők.

Nem állom meg, hogy János evangéliumából ne idézzem Jézus és Nikodemus éjszakai beszélgetésének egy részletét - éppen a kétszer születésről:

... Felele Jézus és monda neki: Bizony, bizony mondom néked: ha valaki újonnan nem születik, nem láthatja az Isten országát.

Monda neki Nikodemus: Míódon születhetik az ember, ha vén? Vajon bemehet-e az ő anyjának méhébe másodszer, és születhetik-e?

Felele Jézus: Bizony, bizony mondom néked, ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába. A mi testtől született, test az, és ami Lélektől született lélek az. Ne csodáld, hogy azt mondom neked: Szükség nektek újonnan születetnek.

A szél fú, ahová akar, és annak zúgását hallod, de nem tudod honnan jő és hová megy: így van mindenki, a ki Lélektől született.

Felele Nikodémus és monda neki: mi módon lehetnek ezek?

Felele Jézus és monda neki: te Izrael tanítója vagy, és nem tudod ezeket?

Talán ez a zsidóság tragédiájának egyik forrása, hogy Nikodémus, aki farizeus rabbi volt a kyréneaiak zsinagógájában, és Jézus mellett szólalt fel a kis Szinhedrion éjszakai ülésén, nem tudta ezeket.

Ikonográfiai szempontból nem közömbös, hogy a brahminok színe a fehér, a ksatrijáké a piros, a vaisjáké a sárga, a sudráké a fekete.

A későbbi történelmi fejlődés során a varnák tagozódtak ezer meg ezer foglalkozási kasztra. A súdrákból lettek pedig az érinthetetlenek, a páriák, a haridzsánok, akikért Gandhi annyit harcolt.

A kasztkérdés is más, mint amilyennek a nyugati szentimentalizmus megítéli. Végig kell gondolni: egymilliárd ember! Amikor először ott voltam, személyi nyilvántartás, igazolvány, bejelentőlap nem volt. Az voltál, akinek mondtad magad. Az országban embermilliók vándoroltak, hömpölyögtek ide-oda munkát keresve. Éjszaka sokan aludtak a járdaszegélyeken. Hajnalban jött egy szekér, bivalyok vontatták, mellette gyalogolt egy ember. Megfogta az alvók lábait, akié hideg volt, az már a nirvánába távozott. A kocssal feldobták a szekérrre, és elvitték valahova. Honnét érkezett, ki volt - nem tudta senki sem, de nem is kérdezősködött. Ezt a halált hordozta a karmája.

Akit betanítottak valamilyen munkára, addig dolgozott, amíg keresett egy kis pénzt, amit hazaküldhetett a családjának. Azután kilépett. Ezért volt állandó probléma a valamihez értő munkások hiánya. A kikötőkben sokszor láttam a Rejtő Jenő tollára kívánczó jelenetet:

A rakparton, dhótijukba burkolózva aludtak a teherhordók. Befutott egy hajó, amiről egy matróz partra szállt, és gyengéden felrugdosta őket. Kétféle választ kaphatott:

Volt, aki feltápászkodott, és elindult dolgozni. És volt, aki csak éppen kikukucskált egy pillanatra a köpenye alól:

- Köszönöm. Ma már ettem.

És a másik oldalára fordult.

Ebben a nyomasztó embertömegben a kasztnak kettős funkciója van. Egyrészt valahová mégis csak kell tartozni. E nélkül nincs szociális biztonságérzés. Mindenki a kasztjához tartozik. Másrészt a kasztba születés karmikus útmutatás: milyen sorsot vállalt erre az életre. Ezért aztán senkinek sem jut eszébe olyan marhaság, hogy magasabb kasztba

tartozónak mondja magát. És nem is lenne értelme, mert rejtélyes módon mindenki felismeri - vajon miből? - hogy ki-ki hova valósi és milyen kaszthoz tartozik.

Az indiai társadalomban furcsa kettős áramlat működik. A legfelső, művelt vezetőréteg (high educated people) elég gyors ütemben alkalmazkodik a nyugati életformához. Ezt a folyamatot „veszternizációnak” nevezik. Hogy legbelül mi van, azt nem lehet tudni. Ők mosolyognak, és azt állítják, hogy mindennek ellenére megmaradnak igazi hinduknak, mert India szellemi ereje, kultúrája minden idegen elemet végül is magába olvaszt. Ez is lehetséges...

Az alig néhány milliós veszternizált réteg alatt helyezkednek el a kaszt-hinduk százmilliói. S alattuk az „outcastok”, vagyis a legnyomorultabbak, a kaszton kívüliek, a haridzsánok, páriák, az érinthetetlenek. Gandhi kiharcolta, hogy számukra „fenntartott helyek” legyenek a parlamentben, az egyetemeken, a közigazgatásban stb. Legtöbbször üresen is maradnak.

Ám megfigyelhető, hogy amint a haridzsánok sorsa javulni kezd, az ő attitűdjük is változik. Egy barátom haridzsán szolgája egy idő után azt mondta:

- Uram, én többé nem eszem marhahúst. Majd egy idő múlva:

- Uram én egyáltalán nem fogok húst enni. És a lányomat a missziós iskolába iratom.

Vagyis egyre jobban akart hasonlítani a kaszt-hindukhoz. Ezt a törekvést „szanskritizációnak” nevezik. Vagyis a kasztrendszer felülről egyre inkább lebomlik, alulról pedig újraépül.

Az újratestesülést magától értetődőnek tartják. Ehhez nem kell vallásosnak lenni. A szanskritban különben sincs olyan szó, amelyik megfelelné a mi vallás fogalmunknak.

Egyszer ebédre hívtott egy építészmérnök. Nagy család. A gyerekek között észrevettem egy értelmi fogyatékos kisfiút, valahol a debilitas és imbecillitás határán. Ebéd után a kertben sétálgatva szóvá tettem az apának:

- Meghat, hogy milyen természetes egyszerűséggel bánnak ezzel a gyerekekkel.

- Miért, önöknél másképp van?

- Nálunk egy szülő életében vagy a legnagyobb nárcisztikus tragédia, ha fogyatékos gyereke születik, és lehetőleg szabadulni akar tőle, úgynevezett egészségügyi gyermekotthonokba helyezi el, hogy néhány év múltával megféledekezessen róla. Vagy ellenkezőleg: soha nem szakad le róla, s ha a tizenhat éves fogyatékos azt mondja: búú... akkor tolmácsolja: most éppen Kanttal vitatkozik.

- Nem értem! - felelte az apa. - Én nagyon jól tudom, hogy ez a gyerek nem volt mindig fogyatékos, és nem lesz mindig fogyatékos. Csak ebben az életében az. Uram, ez a gyerek nagyon nehéz sorsot vállalt. Úgy érzem, hogy egy vezeklő' él a családomban. Persze, hogy kedves vagyok hozzá...

Hát igen... ha valaki vezeklőt lát fogyatékos gyermekében. .. akkor igen...

Itt, Hyderabadban működött egy furcsa intézet, neve szerint Patanjali Yoga Institute. (Patandzsali a 400-as években élt, és ő alkotta meg a jóga nyolc iskolára való felosztását: jama jóga, nijama jóga, hátha jóga - ászának és pránajámák -, pratyhara jóga, dhárana jóga, dhyána jóga és a sza-mádhi jógája). Az intézetet ketten vezették: dr. Melkoté, aki mulatságosan hasonlított egykori mesteremre, dr. Pető Andrásra. Kövér és kopasz orvos volt, Buddha-szerű alak, aki imádta a hasát. Vele dolgozott Sri Ramananda jógi, gyönyörű szál középkorú férfi. Ebédnél Ramananda mindig süteményekkel kínálta Melkotét, aki soha nem

tudott a csábításnak ellenállni. Ámde valahányszor bekapott valami édességet, a jógi úgy nevetett, hogy vidámabb lett tőle a világ.

Ketten elég nagy forgalmat bonyolítottak le. Elsősorban krónikus bőrbajokat gyógyítottak, elég jó eredménnyel. Mindenesetre túlléptek Liebner bőrgyógyász professzor úr immár klasszikussá vált véleményén, amellyel annakidején első előadását kezdte:

- Jegyezzék meg: csak kétféle bőrbetegség van a világon. Az egyik cink-kenőcsre meggyógyul, a másik nem.

És ehhez az elvéhez következetes maradt. Egyszer valamiféle viszkető kiütések támadtak a karomon, a csuklómnál kezdődtek, és felfelé terjedtek. Elmentem Liebner professzor úrhoz, a panaszaimmal. Így reagált:

- Bőrgyógyásznál mindig meztelenre vetkezünk!

Az „-ünk”-től kicsit megriadtam, de hát egye fene.

- Bőrgyógyásznál előrehajolunk, és széthúzzuk a farpofákat! - hangzott a következő utasítás.

Lassan körbejárt, és szemügyre vett. Aztán valahonnan előhúzott egy nyeles nagyítót, és a legférfiasabb szervemet vizsgálat azon keresztül.

- Kérlek, ne vedd kritikának! - mondta közben. Azután, mint végleges ítéletet kijelentette:

- Lichen ruber planus!

- Professzor úr kérem, az mi?

- Nem tudjuk. Egy kiütésféle.

- De mi okozza?

- Nem tudjuk.

- És mitől gyógyul meg?

- Azt sem tudjuk. Néha jót tesz egy arzén injekciós kúra. Akarod?

- Köszönöm szépen, nem.

- Hát akkor megvolnánk - bocsátott el. - Különben majd elmúlik magától, amikor ő akarja.

Miközben erről írtam, dühös lettem magamra. Elment az eszem? Már megint beleanekdotázom szívem India-könyvébe? De végül nem húztam ki. Maradjon, ha Krisna így akarta. Krisna amúgy is szabálytalan, játékos, nőfaló isten - illetve van ilyen avatarája is -, nem fog érte megharagudni.

Melkoté és Ramananda bőrgyógyászati tevékenysége tehát nem nagyon érdekelt. Különben is én a bőrbetegségekben egyfajta önstigmatizációt láttam, nyilvános önbüntetést, vezeklésfélét, vagyis feltételeztem, hogy kórok-tanában nagyon sok a pszichés elem, s ezen át - pszichoterápiával, hipnózissal stb. - könnyebben vagy nehezebben, de befolyásolható a betegség alakulása. Ez az elképzelésem nagyon közel áll az USA-ban dolgozó polihisztor, Mezei Árpád felfogásához - aki különben a Párizsban elhunyt műkereskedő-esztéta, Pán Imre testvére volt. Mezei a bőrbajokat a saját testre vetített paranoid reakció tüneteként értékelte.

A Mezei-Pán rokonságot nem csak jól értesültségem fitogtatása miatt említettem meg, hanem azért is, mert mindketten alapító tagjai voltak az Európai Iskolának, amelyik Gegesi Kiss Pál gyerekgyógyász professzorral, Lossonczy Tamás festőművésszel együtt forradalmi kezdeményezés volt a még mindig a klasszicizmus felé orientálódó honi képzőművészetben. Mi köze mindennek Indiához? Meggyőződésem, hogy a szellemi konzervativizmus, mint általános fojtogató erő, a keresztény hagyományok - Európa keresztény gyökerei - nevében újtát

állta minden másféle szellemi orientációnak, nemcsak a művészet, hanem a vallás területén is. Például a távol-keleti vallásbölcseletek megismerésének. A ma is mindig elszavalt „európai keresztény gyökér” egyébként így nem igaz! Az európai kultúra négygyökерű: a görög filozófiából, a római jogérzékéből, a zsidó Isten-ismeretből és a keresztény erkölcsből született.

A politika mindig is nagy erőfeszítéseket tett, hogy mind a négy gyökeret elvágja. A történeti tények is azt bizonyítják, hogy szó sincs arról, hogy a távol-keleti eszmevilág a 19. században csak Szvámi Vivekananda, Ramakrisna és mások közvetítésével érte volna el Európát, Schopenhauer nagy öröme. (Schopenhauer igaz követője volt a távol-keleti életideálnak. Ha igaz az anekdota, lerugdosott a lépcsőn egy vödörrel csörömpölő takarítónőt, mert nagyon zavarta, amikor a lélek nyugalmáról szóló fejezetet dolgozott.)

Különben a „selyemúton” nemcsak ruhaanyagok, hanem eszmék is érkeztek. Nagy Sándor Indiából visszaözönlő hadai magukkal hozták a jogát, amiből Tyanai Apollonius „gimnaszofisztikája” kifejlődött. Marco Polo hűségesen beszámolt a Nagy Kán birodalmában tett utazásáról, nem az ő hibája volt, hogy kóros hazudozóként börtönbe zárták. Ismeretes IV. Ince pápa és Gűjük nagykán levélváltása a vatikáni gyűjteményből. A pápa szemrehányást tett Gűjük-nek a mongolok pusztításaiért a kijevei fejedelemségben, Magyarországon stb., és kárhózzattal fenyegette meg az Isten akarata ellenére végrehajtott gonosz tettekért. Gűjük így válaszolt:

- Pápa uram, nem értelek. Én, Gűjük, az ember, mit tehettem volna Isten akarata ellenére? Abból tudhatod, hogy mindez az Isten akarata volt, hogy sikerült megvalósítanom.

Gűjük nagykagán

az Isten szolgája

Így írt alá. Hát az ördög a megmondhatója, hogy melyikük hite volt erősebb!

Mindennél viszont jobban érdekelt engem Sri Ramananda története. A jógi ugyanis - minden szokás és szabály ellenére - fiatal korában megnősült, gyereke is született. Azután elvonzotta családjától a jóga. Vagyis jóval idősebben kezdte az átlagnál, nem hétéves kora körül, hanem kb. tizenöt év késéssel. Ám a családját soha nem hagyta el teljesen. Minden héten két napot velük töltött. Az intézet közelében laktak, s nyilván el is tartotta őket.

És mégis... Ha megtapintottam az érverését, mondhattam neki lassabban-gyorsabban, és a szívritmusa követte a kívánságaimat.

Egyszer, amikor még ott voltam, felajánlotta magát egy napra az Orvostudományok Akadémiájának. A következőket láttam: a jógi hanyatt feküdt, és behunyta a szemét. Körülbelül tíz perc múlva nem volt tapintható érverése, mérhető vérnyomása, érzékelhető légzése. Ám akkor odahozták a műszereket. S kiderült, hogy ver a szíve, de nem percenként 70 körül, hanem egyet-kettőt. Vérnyomása is van, de kb. kóma-állapotnak megfelelően alacsony szisztolés-diasztolés értékekkel. Percenként egyet-egyet lélegzik igen felszínesen, a normális 16-20 helyett. Az EEG (elektromos agyvizsgálat) olyan görbét mutatott, amit ugyancsak kómába esett betegeknél látni. Testhőmérséklete 32-34 fok körül volt.

Ramananda 4 órán át maradt ebben az állapotban, akkor lassan és spontán magához tért. Beszélgettünk, de nem sok eredménnyel.

- Nézze - mondta -, nyilván hallott már a téli álmodó állatokról. Ők is az élehető minimumra csökkentik az életfunkcióikat. Ezt teszem én is a jóga segítségével.

(Egy időben nálunk is divatban volt a krízis állapotban lévő betegek hűtése. Abban bíztak, hogy kisebb fiziológiás terhelés mellett jobban átvészelik a kritikus állapotot. Ma már nem csinálják.)

Ramananda rendszeresen folytatta velem azt a munkát, amit Dhattatrejával - elutazásom miatt - abbahagytam. Azonban szellemi vonatkozásban nem sokat tudtam meg tőle a jógáról. Vagy nem akart erről beszélni, vagy tudása túl volt az elmondhatóság határán.

Még valamit elmondanék az ájurvédikus gyógyításról. Tömören: minden betegséget, ahol akut gyulladás, szervi elváltozás, érlemeszedés stb. jön létre, jobban gyógyítja az európai orvoslás, főként a sebészet. Az igazán nem materialista Ravi Shankar, a világhírű szitárművész, amikor elzáródtak a nyaki ütőerei (a carotisok), amerikai kórházba ment bypass-műtetre. Ámde a krónikus bőr, emésztési, légzési stb. zavarok gyógyításánál az ájurvéda jobb eredményeket ér el.

A családban volt egy fiatal nő, aki pikkelysömörben (psoriasis) szenvedett. Ebben egy nő különösen tud szenvedni. Kérdeztem Puranik doktort, nem lehet-e rajta segíteni? Megvizsgáltnám - felelte. - De hát Magyarországon van. Tanácstalanul rázta a fejét. De foglalkoztathatta a dolog, mert néhány nap múlva a következőkkel állt elő:

- Küldessen róla egy fényképet. Szentől szembe felvételt.

Egy idő után megjött a kép. Elkérte.

- Most hagyjon békében néhány napig. Azután:

- Sokat nézegettem. Most elmondom magának, hogy milyen embernek tartom. De legyen őszinte: találó-e a jellemzésem?

Zseniális lelki portrét mondott róla.

- Jól van. Akkor készítek neki gyógyszert.

Nagy boszorkánykonyhája volt. Mozsarakban tört össze száraz leveleket, szeszbe áztatott bogyókat, rázó keveréket készített. A végén összeállt egy majdnem szilárd barna kenőcs, amit előkelően kilós neszkafés dobozokba töltött.

- Na most ebből mindig oldjon fel egy kicsit hidegen préselt olívaolajba, és kenje le magát. Van önöknél rossz, csersavas bor?

- Akad.

- Reggel és este igyon két decit. És lehetőleg teljes só-talán diéta.

- Ez a psoriasis gyógyszere?

- Az ő psoriasisának. Másnak más. Az nekem nem elég, hogy például valakinek gyomorfekélye van. Kinek? Minden gyomorfekély más, és másképp kell gyógyítani.

- S ez a lány meggyógyul?

- Nem. A psoriasis egyelőre gyógyíthatatlan. De jó időre tünetmentessé tudom tenni.

És így történt. Öt hét után eltűnedeztek a plakkjai. Strandra is tudott járni. De amikor elfogyott a kenőcs, három-négy hét múlva megjelent a sömör. Kértem egy újabb adagot. A hatás megisméltődött. Hogy mi volt a kenőcsben, azt nem árulta el. Azt mondta, hogy Magyarországon úgy sincsenek ilyen növények.

5. Igazság és hamisság az ezotériában

Az ezotéria titkosságot jelent. A nyilvánosságra hozott ezotéria már nem titkos, tehát nem ezotéria!

Először is elmondom azokat a szabályokat, amelyeket magamnak állítottam fel, hogy a gomba módra szaporodó misztikus iskolák között felismerhessem a csalókat.

a) Csalást szimatolok mindenütt, ahol túlteng a külsődlegesség. A különleges öltözet, tetoválás, egzotikus szertartások, táncok, énekek nyilvános bemutatása. Különleges nevek, címek, rangok boldog

ismételgetése. Vagyis mindaz, ami azt hangsúlyozza: én másféle ember vagyok, mint a többiek!

b) Másik oldalról közelítve, csalásra gyanús minden szellemi kínálat, ami az egyént eltávolítja a saját kultúrájától. Ha valaki hisz abban, hogy a születése nem véletlen, hanem karmikus, akkor nem akar más lenni, és másutt, másokkal élni, mint ahová, és akik közé megszületett. Tudja, hogy velük van sorsszerű elintézni valója: a szülőkkel, rokonokkal, szerelmekkel, barátokkal.

Günther Vaxmuth svájci biológusról fennmaradt egy történet, hogy amikor az élete nagyon válságosra fordult, elment Tibetbe. Viszontagságos út után egy kolostor befogadta, felápolta.

Majd megkérdezték, hogy mi szél hozta erre? Amikor elmondta, hogy az önmegvalósítás igénye, hogy önmagát keresi, visszafordították.

- Ha Ön nem találja meg a szellemi útját a saját hazájában, akkor itt sem fogja megtalálni!

Hogy is mondta Terentius?

Csak égboltot vált és nem lelket, aki áthajózik a tengeren.

Velem is történt valami hasonló. A Ramakrisna Misszióban panaszkodtam egyiküknek, hogy Európában naponta húsz támadás is éri a lelki egyensúlyomat. Itt Indiában minden segít engem.

Mikor tovább indultam, megint előkerült az öreg.

- Akar itt maradni? Mert lehet.

- Nem. Én visszamegyek Magyarországra.

Felragyogott az arca.

- Örülök. Látja, ha itt marad, akkor tudtam volna, hogy semmit sem értett meg a mi tanításunkból. Hozzánk mindig visszajöhet erőkért, de azokat a hazájában kell felhasználnia.

S hogy a humor oldaláról is megvilágítsam a kérdést, Mrozeket, a kiváló lengyel író idézem. Az ő véleménye szerint, ha Amerikában a sziú indiánok nemzeti ünnepén, egy sziú indián felöltözik ősei nemzeti díszébe, mokaszin, rojtos gatyá, sastollas fejdísz - akkor ez hiteles. Mert ezt a viseletet nem jelmeztervezők találták ki, és ő valódi sziú indián. De ha én, Mrozek - mondja -, itt, Varsó közepén sastollas főnöki díszet öltök, akkor ez komédia, pojáca vagyok!

c) Csaló az a szellemi irányzat, amelyik gögössé teszi a híveit. Ismerjük a neofiták gögijét, akik megtérésük után hat héttel már különbnek érzik magukat a többi „tévelygőnél”, többek között szüleiknél, tanáraiknál is. Mélyen megvetik őket.

Beszélgetés után hozzám csatlakozott egy szekta legújabbán (négy hete) megtért tagja, lehetett tizennyolc éves.

- Majd a Jóisten nagyokat üt a maga popsijára, ha ilyen rondaságokat beszél - szolt hozzám az ifjú görény. Nyilvánvaló volt, hogy a szerénységnek és az alázatnak még a létezését sem hallotta soha.

d) Hamisságra gyanús a tan és a tanítója, ha mindig ájtatosságot hirdet, s ehhez illő pofát is vág. Ha nem ismeri a humort, a nevetést, és dührohamot kap, ha a kételyeit nyilvánítja valaki.

e) Hamis az a tanító, aki önmagától személyes függésben tartja tanítványait, lelki bilincsbe veri őket, gonosztettként, árulásként értékeli, ha más szellemi tanítók és tanítások felé orientálódnak.

f) Hamis tanítás az, amelyik pénzért árusítja magát, és válogatás nélkül beavat mindenkit, aki ezért fizetni tud. Nem követel semmi erőfeszítést a tanítványoktól, és lemond arról a követelésről, hogy morálisan három

nagy lépést kell tennie előre annak, aki egy kis lépéssel közelebb akar jutni a Világszellemhez.

g) Amennyire hiteles lehet az az ember, akit elfog a szellemi nyugtalanság, és akár a szobájából ki se lépve, akár világrészeken keresztül vándorolva keresi a mesterét, annyira hiteltelen a tanítványok után rohangászó mester, aki hirdetésekben, plakátokon toborozza a híveket.

Különösen vonatkozik mindez a jógára. A jógamester szinte növényi életet él: egyhelyben ül, keveset mozog és beszél, távol tartja magát az izgalmaktól, stresszektől, érzelmi bonyodalmaktól - egyszóval mindentől, ami, és aminek a következményei újra-meg újra visszahozzák a földi életbe.

S ha már itt tartunk, beszélnünk kell a guru-problémáról. Nem hiszem, hogy ebben a könyvben bizonygatnom kellene, hogy a világon csak egyetlen transzcendencia létezik, ha egyáltalán létezik. Mózes, Mohamed, Pál és Buddha, Lao-Ce mind ugyanazt tanítják egy más történelmi korszak más szempontjait helyezve előtérbe, máshová téve a hangsúlyokat, más kifejezéseket kedelve - ám a lényeg azonos. Jehova, Krisztus, Allah ugyanaz az Isten, csak másképp szólítják. Ahogy a Talmud írja: *Az Úr sok tükörben nézi magát és mindegyikben egy másik arcát látja.*

S az időbeli egybeesések: Amikor Buddha Indiában fellép a szarvasmarhák tízezreinek mészárlása ellen, tőle sok ezer kilométerre Melkizedek papkirály Kis-Ázsiában megtiltja a véres áldozatokat. Amikor Buddha fellép a kasztok és a brahminok ellen, Júdeában már folyik a küzdelem a szaduceusok és a farizeusok között. S amikor Buddha így búcsúzik Ánandától:

- Legyetek, Ananda, önmagatok fénye, a menedéket leljétek meg önmagatokban, idegen menedék nélkül - kevéssel rá, Jézus halálakor kettéhasad a Szentek Szentjének kárpitja, kifejezve, hogy minden

hittitok nyilvánossá lett, nincs szükség közvetítőkre Isten és ember között!

Kijelenthetjük: ma már minden mások által történő beavatás illegális. Az ember és a transzcendencia viszonya a legintimebb kérdés, amit még feltenni sem illik, nem is szabad.

Van itt még valami. Thomas Mann veti fel először, az egyiptomivá vált Józsefről szólva - aki a megfosztó szeretet nevében elveszti a szellemi áldást -, hogy igaz ember is járhat hamis úton. Sőt hamis ember is róhatja lépteit az igaz úton. Ezt eddig nem ismerte az emberiség, de ezen túl előfordulhat.

Vagyis a mi esetünkre vonatkoztatva: A guru lehet hamis, de mégis igaz úton jár. Az út lehet téves, és azon bolyong egy igaz lelkű guru. Ezért mondja magának, minden reggel felébredéskor egyik Zen mester:

- Mester, ébren vagy?

- Ébren vagyok.

- Jól figyelsz?

- Igyekszem jól figyelni.

- Vigyázz, nehogy tévútra csaljanak.

- Vigyázni fogok.

Vagy amit a brahminok mondanak az újszülöttnek:

- Most, hogy a ritkán és nehezen elérhető emberi test birtokába jutottál újra, jól gondold meg merre mész, mert az életben nincs idő tévutakra!

Az újszülött ébren, vagy alva szívébe vési a brahmin szavait, aztán elmegy a tévutakra. Hiába, a man is man.

Ugyanezt mondta Attreya filozófus professzor, akinek én tanítványa voltam Varanasiban, a Hindu Egyetemen. Négy napja voltam ott, amikor rettenetes üvöltésre ébredtem. Legalább 200 diák verte egymást Banglades-ügyben. Néhány száz ember pedig nézte őket, vagy megpróbálta szétválasztani. Egyszer csak megérkezett a rendőrség, khaki színű rövidnadrágban és ólommal kiöntött bambusz botjaikkal. Körülvették a tömeget és válogatás nélkül mindenkit fejbe vágtak. A verekedőket és a bámulókat egyaránt. Negyedóra múltán nem maradt talpon senki sem. Akkor teherautók gördültek oda, mindenkit feldobtak rájuk, és elvitték őket valahova. Csend lett és nyugalom.

Ekkor történt, hogy kétségbeesetten rohantam Attreyához:

- Mester, én a non violence (az erőszak nélküiség) birodalmába jöttem!

Kinevetett.

- Mit akarsz? The man is man. Az ember ember, bárhová méysz.

Akkor még nem tudtam, hogy ez a legfontosabb mondat, amit életemben hallottam!

6. Szvámi Dhigambarji Lonavlaban

A lonavlai Joga Ashram Mumbai közelében van. Egy kis tízszemélyes repülőgéppel lehetett legegyszerűbben odajutni, amit egy mezítlábas atyafi vezetett. Nem volt valami biztató a dolog, de hát sors is van a világon. Az ashram egyike a legnagyobbaknak és legjobban szervezetteknek, légzőszervi betegségekkel foglalkozik.

Dhigambarji pedig eredetileg azt jelentette, hogy „égruhájú”, vagyis meztelen. Ez az elnevezés Buddha nagy riválisára, Mahavirára vonatkoott. Mahavira a dzsaina vallás alapítója, ugyancsak megvilágosodott szent. Az ősi időkben valóban meztelenül jártak. Központjuk Vészali városban volt. A buddhistákkal szemben igen ellenségesek voltak, részük volt Buddha legkedvesebb tanítványának

megölésében. Élete utolsó teljes napján Buddha mégis Vészaliba ment az őt kísérő Ánandával, és egy egész napon keresztül ült és meditált Mahavira sírjánál. Ezzel elég nagy feltűnést keltett a niganthák körében, ahogy akkor Mahavira követőit nevezték. Nevezetessé vált, hogy alkonyatkor, amikor továbbment, és egy környező dombról visszanezett Vészalira, egy „teljes elefánt-fordulatot” tett, vagyis megfordult a saját tengelye körül. Ez a végleges búcsúzást jelentette, vagyis azt, hogy életében soha többé nem látja Vészálit és Mahavira sírját. Másnap meghalt.

Lonavlaban tanultam meg, hogy az egészséges ember kb. háromnegyed óránként vált domináns orrlyukat, amin több levegőt áramoltat át, mint a másikon. Am légzőszervi betegségek - ők közéjük sorolták az asthma bronchiale-t is - estén ez a váltakozás megszűnik, az egyik lesz mindig a domináns. Gyógyuláskor a ritmusváltás visszatér. A légzések közül a legnagyobb súlyt a tisztító gyakorlatokra helyezték.

Lonavlaban megkaptam a Yoga Teacher képesítést, ami a legalacsonyabb fokú a lehetőségek között. De nekem ez is sok volt. Visszatérve Magyarországra soha nem alkalmaztam keleti gyógy módokat - jógát sem. Európai vagyok, európai módon gyógyítok európaiakat.

Illetve... Egyetlen egyszer tettem egy kivételt, amit majd a maga helyén elmondok. Különb is meggyőződése, hogy a jóga egy életfilozófia és életmód, amit az európai-amerikai kultúrkörben egyszerűen lehetetlen megvalósítani. Önbecsapás lesz belőle.

Ebben az ashramban megéltem egy furcsa epizódot. Egy fiatal jógibrahmachárit adtak mellém, kísérőül. Kedves, komoly fiatalember volt, de nagy tisztelettel állandóan szemrehányásokat tett nekem a dohányzás miatt. Természetesen az ashramban nem lehetett rágyújtani. Én is ritkán tettem meg, de olyankor kísértáltam az ashramból, ifjú nevelőm kíséretében, aki egyfolytában rosszállotta, hogy miért rongálom a szervezetemet. Egy napon meguntam a szemrehányásait, és ezekkel a szavakkal fordultam felé:

- Figyelj ide! Nekem Magyarországon volt egy mesterem (Petőre gondoltam), aki azt mondta: nem tisztelem a szenteket. Mert elvonultak a világtól, egy kolostorba, vagy egy barlangba remetének, és ott lettek szentek. Ez semmi! Egy kuplerájban tessék szentnek lenni!

- Látod, te itt élsz ebben az ashramban, távol a várostól, a pénzhajhásztól, a család izgalmaitól. Eltartanak adományokból... Gyere el velem Budapestre, és ott legyél szentéletű jógi.

A fiatalember elgondolkozott. Aztán összetett a két kezét, meghajolt és így szólt:

- Igazad van. A te utad nehezebb.

Soha többé nem szidott a cigaretta miatt.

A fiatal jógi helyzete különben sem könnyű. Az indiai aszkézis abban különbözik a nyugatitól, hogy nem követeli az ösztönök elfojtását. Nem kedveli az éjszaka erotikus fantáziái között vergődő szerzetest vagy apácát. Úgy vélik, hogy amíg vágyak vannak, ki kell élni őket. S közben az „átszellemítésükön” kell munkálkodni. Nálunk ez szublimálásnak nevezik, ahogy József Attila is írta: nem valóság, nem *is álom, úgy nevezik, szublimálom ösztönöm.*

Csakhogy az ashramokban nincsenek nők. Ezért az ifjú brahmachárik onanizálnak, csak éppen a kilövellt ondót - mint értékes fehérjét - visszaeszik. És íme, az Úr nem csapja agyon őket, mint annak idején Onánt, aki a földre engedvén, elpazarolta a magot.

Nekem az aszkézissel különben is rengeteg bajom volt. Nem értettem azt, hogy a hívő ember egyrészt leborul Isten és műve a teremtés előtt, másrészt megtagadja, sőt kriminalizálja, ha valaki nem tesz erőszakot önmagán, és természetes igényei szerint él.

Lonavláról különben nincs sok mesélni valóm. Nagyon sokat dolgoztam és tanultam, beleépítve mindazt, ameddig Dhattatreyával és

Ramanandával eljutottam. Közben meglepetve vettem észre, hogy nyolc kilót fogytam, holott egyetlen percig sem éheztem vagy diétáztam. Dhigarjambi nem sokat törődött velem, ámbár később meglepetve tapasztaltam, hogy még a mai napig pontosan számon tartják, hogy ott jártam. Nemrég, azaz harminchárom év elmúltával onnan küldtek egy indiai hölgyet, hogy a budapesti Nagykövetség segítségével keressen meg engem, de én megint éppen Indiában voltam. Mikor a Yoga Teacher képesítést megkaptam, Dhigambarji megajándékozott egy dedikált könyvével. Azután elutaztam Lonavlaból.

7. Közjáték Varanasiban és a Dekkán fennsíkon

Varanasi, azaz Benares a hinduk legszentebb helyisége a Gangesz partján. Mindenáron látni szerettem volna. Iszonyú város. Elképzelhetetlen a zsúfoltság, mindenféle betegek nyüzsögnek, leprások, elefántiázist kapottak, maláriá-sok, sárgalázban, vérhasban és még isten tudja, milyen kórbán szenvedők. És a Gangesz parton, a félig vízbe dőlt épületek tövében megint csak ezrével fürdenek a betegek gyógyulást keresve. Ki mer belemenni abba a vízbe? Ámbár azt állítják, hogy laboratóriumi mérésekkel bizonyítható: a fertőzött víz ötven méterrel beljebb már mentes minden mikrobától, elpusztítja őket, és már megint tiszta. Nem próbáltam ki.

Tízpercenként zarándokokkal teletömött, az elsüllyedés határáig túlterhelt, hatalmas kompszerű csónakok indulnak egy kis sétahajózásra. Fent az ún. parti gátakon pedig lobognak a halotti máglyák, mellettük türelmesen várnak sorokra az odafektetett hullák. Arrafelé tilos fényképezni, báméskodni.

Igen, a halál. A holttest tisztátalan, ezért nem szabad vele megfertőzni a földet. Tehát el kell égetni, vagy ahogy a párszik csinálják, hónaljuknál áthúzva egy kötelet, fel kell akasztani őket a temető belső falára, és a keselyűk két óra alatt felfalják őket, csak a csontvázuk marad ott. Egy keselyű megöléséért halálbüntetés jár. Az óriási keselyűk nem csak az emberi holttesteket takarítják el, hanem az állati hullákat is, tehát megakadályozzák mindenféle járvány kitörését. Ők India tisztántartói.

Ugyanígy nem szabad egy fát kivágni, mert India fában igen szegény. Ezért a parasztok akkoriba szárított tehén és tevé hulladékán főztek. Tehát nem trágyázták a földeket, miáltal a terméshozamuk nevetségesen csekély lett. Jött a nyomor és az éhség. Egy iparilag nem túlságosan fejlett ország nem tud egy világrésznyi területet műtrágyával borítani.

Mellesleg más ősi és szent népek is tisztátalannak tekintették a holttestet. A vallásos zsidóknál - miután a halottat a földre fektették - jön egy rabbi, és először a holttesthez beszél:

- Mostantól fogva semmi közünk hozzád! Te már csak romló anyag vagy, a lélek elszállt belőled.

Azután egy imával megtisztítja mindazokat, akik a halottat megérintették. Ezért ortodox zsidó soha nem megy ki a temetőbe, nem látogatja a halottait. Még a liberálisabb felfogásúakat is, távozáskor egy vizes korsó és lavór várja a temető kapujában, hogy megtisztulásképp egy áldás elmondása közben kezet moshassanak. Egyébként a görög antikvitás legősibb korszakában sem temettek, hanem urnába tették az elégetett halottak hamvait, és hazavitték. Soha nem tártak fel antik görög temetőt. Az urnaküldés szokását Elektra is tanúsítja. Később már megváltozott a szertartás, sőt nagy büntetésnek számított, ha valakinek a holttestét nem temették el. Például Kreón megtiltotta Antigoné testvéreinek elhantolását. Bolyongó lelkeket akart csinálni belőlük.

Varanasi azért volt számomra fontos, mert a közelében terül el Szarnath, az a kisváros, ahol Buddha „megforgatta a tan kerekét”, vagyis elmondta első, híres, ún. benáresi beszédét.

Szarnathban rengeteg lámakolostor és templom van. A bejáratoknál színes misztikus szörnyek állnak fenyegetően. Ám az idegen is beléphet, a szörnyek nem bántják. Odabent csak egy oltár van Buddha szoborral és kegytárgyakkal. Az üres hodályban a földön ülnek a szerzetesek, és elképesztő mély hangon mantrákat recitálnak, néha-néha megütnek egy gongot. Amikor egy idő után el akartam menni, az egyik láma felemelkedett és magához intett. Az oltárról leemelt egy nagy

kemény, érdes szemekből készült „málát" (olvasófélét), és a nyakamba akasztotta. Most is ott lóg az ágyam fölött.

Varanasiban megismerkedtem a helybeli gyógyszergyár fejlesztési mérnökével, egy angol diplomás vegyészsel. Istenem! Angol diploma! Mely diploma bírna versenyezni véled? Én - Yesudian hagyatékeként - azt hittem, hogy gyűlölik, de legalább is utálják az angolokat. Amikor India független lett, és egyesült a hármas birodalom: az angol-India, a maharadzsa-India és a moszlim-India. Azóta... De hát dehogy. Akinek angol diplomája van, az minden más riválisát megelőzi a pályázatokon. A közös nyelv - hivatalosan 15 helyi nyelv elismert, és legalább tízszer annyian beszélnek - ma is az angol, közösebb, mint a legelterjedtebb hindi. Anglománok. Ahogy valaki megfogalmazta:

- Uram, ebben az országban utoljára az angolok uralma idején volt rend!

Talán csak a fegyverzet, a rakéták árulkodnak némi orosz beütésről.

Szóval az angol diplomás vegyész. Úgy gondoskodott rólam, mint egy gondos apa fogyatékos gyermekéről. Jobb szállást szerzett, kocsiján érdekes helyekre vitt el, jó ebédekre, vacsorákra hívott, óvott attól, amitől félni lehetett. Amikor elutaztam, kikísért a repülőtérre. Elbúcsúztunk.

- Uram, mindent nagyon köszönök, ami értem tett. Ennyi törődéssel és segítőkészséggel még sehol sem találkoztam.

Hirtelen nagyon rosszkedvű lett.

- Akkor most mondanom kell valamit. Ön nekem egyáltalán nem szimpatikus. Sőt kifejezetten ellenszenves. Semmi, amit tettem, nem az ön személyének szólt. Én a Ramakrisna Misszió tagja vagyok és nekünk kötelességünk segíteni az idegent. Ne utazzon el abban a tévedésben, hogy tartozik nekem bármivel is.

Napokig dolgozott bennem, amit mondott. Mert persze az én hazámban is gondolnak, mondanak rosszakat rólam, de csak a hátam mögött. De nem kis dolog vállalni annak a feszültségét, hogy a szemembe mondja. Ám neki fontosabb volt, hogy elkerüljön egy esetleges karmikus félreértést közöttünk.

A Dekkán fennsíkra repültem, ahol semmi dolgom nem volt. De Kipling, *A dzsungel könyvel* A Dekkánról jöttek a vörös kutyák, hogy megtámadják a sioni farkasfalkát. A hadat, akik közé Maugli is tartozott. Akkoriban még ilyen romantikus lélek voltam. Ma is.

A Dekkán egy kősvatag. Csak a látóhatár szélén húzódik egy sötétlő csík, ott kezdődik a dzsungel. A kősvatag szélén találtam egy lepusztult vendégházat. Szobát vettem ki. Ámde az éjjelt nyugtalanul töltöttem. Hirtelen biztosan megéreztem, hogy zsebemben a kis Ganésa nem akar tovább velem jönni. Én úgy terveztem, hogy Indiában végig velem marad, csak az utazás végén hagyom ott valahol. De nem! Ő másképp gondolta. Másnap kísértálm velem a nagy kövek közé, és az egyik alá elrejtettem. Aztán majdnem megőrültem a büntudattól. Lehet egy istent kövek alá dugni?

Másnap kiszedtem, és beljebb mentem a sivatagba, ahonnét már a vendégház sem látszott. Félóra múlva egy kis Siva szentélyhez értem. A papája ült bent. Nem mertem odamenni, mert az indiaiak nem szeretik, ha fehérek kutakodnak a szentélyük körül.

De a következő éjjel, zseblámpám fényénél megint megkerestem a kis építményt. Egy lélek sem volt sehol. Rácsos ajtó zárta el a külvilágtól. Ki lehetett nyitni. Éreztem Ganésa elégedettségét. Ide vágyott.

Szervusz - búcsúztam el tőle. - Köszönöm, hogy elhoztál Indiába. De látod, én is megtartottam, amit ígértem.

Odaültem a papája lábához.

- Hozz el megint - kértem, s úgy éreztem, hogy rábólintott.

Nyolc év múlva megint Indiában voltam. Csak őmiatta mentem el újra a Dekkánra. Ott ült papája Siva lábánál, ahogy én nyolc évvel azelőtt odatettem. Akkor már negyvenöt éves voltam, sokkal több alázattal és megértéssel a szívemben és a fejemben. Ezért összetettem a kezem, és mélyen meghajoltam előtte.

- Namaszté, Ganésa.

A Namaszté (északon Namaszkár) köszöntés annak a mondatnak a kezdete, hogy: *Leborulok előtted, mert tisztelem benned az istent.*

Ez volt a búcsúm Indiától is. Furcsa érzésekkel indultam hazafelé. Mintha történt volna bennem valami, mégsem történt semmi.

Bombaybe mentem, készülődtem hazafelé. Az Air India irodájában értesültem a menetrendváltásról, a közel-keleti helyzet miatt. Ők egyetlen tranzit éjszakát fizettek egy szállóban, vasárnapról hétfőre virradóra. Ám kiderült, hogy a Malév gépe csak pénteken érkezik. De az Air Indiának továbbra is csak egy éjszakára lehettem a vendége. Bementem a magyar Kereskedelmi Kirendeltségre. Mondtam, már nincs pénzem, segítsenek ki a szállásköltséggel, nem tehetek a meghosszabbodott várakozási időről. Rettenetesen szidták az Air Indiát, de közölték, hogy ők nincsenek ilyen finansziális SOS-re berendezkedve. Hívjam fel Delhiben a követséget.

Ez eszembe se jutott, pedig sokat bridzseltünk, beszélgettünk az érkezésem hetében. Telefonáltam. Igencsak sajnálkoztak, de nem segítettek. Arra biztattak, hogy lépjek fel határozottabban az Air Indiánál.

Elegem lett a kunyerálásból. Maradék pénzemen vettem néhány doboz kekszet, és Bejrútba repültem, hogy ott várjam meg a Malév gép csatlakozó járatát.

Bejrút ragyogott. Minden pénzt elfogadtak, még magyar forintot is. Barátságos, nyugodt, szabad élet folyt mindenfelé. A levegőből szinte

áradt az életöröm. Ki a muzulmán, keresztény, zsidó - nem volt érdekes. Azt gondoltam, hogy Bejrútban kellene élni. (Két év múlva már romhalmazzá bombázták.)

Egy tengerparti hotelben helyeztek el, a harmadik emelet nyilván legszűkebb szobájában. Egynapos tranzitutas. Másnapra kértem a hotel gépkocsiját, hogy csomagjaimmal kivigyen a reptérre. Az arab menedzser megszólított a recepciónál.

- Elnézést uram, ön nem Budapestre készül?

- De igen.

- De hát a gépe csak pénteken érkezik.

- Tudom.

És elmeséltem a kálváriámat.

- Ha nem sértem meg: mit fog négy napig csinálni a repülőtéren?

- Olvasni fogok. Van kekszem. Nyilván mosdó is van, talán zuhanyozni is lehet.

- Ne haragudjon, kicsoda ön a hazájában? Elmondtam, hogy egyetemen oktató pszichológus vagyok.

- Szó sem lehet semmiféle négynapos repülőtéri aszkézisről. Ismerjük a deviza-nehézségeket. Ön a szálló vendége!

Nem szabadkoztam. Azonnal átköltöztettek egy első emeleti apartmanba, ahol hálószobám és szalonom is volt. Az erkélyem a tengerre nézett. Kérdezték, milyen reggelit kérek, kontinentálist, angolt vagy vegetáriánust.

- Mindegy, ahogy tetszik... - feleltem zavartan. Erre betolták mind a háromfélét.

Napokon át a hotel strandján heverészttem, egyébre nem volt pénzem. Ha bejöttem, a menedzser általában megszólított:

- Fáradtnak látszik uram. Erős a nap. Készíthetek önnek egy jó kávét?

Szerda reggel bekopogott hozzám az újsággal.

- Szeretnénk a vendégünk szórakozásáról is gondoskodni. Itt a mai műsor. Szíveskedjék választani.

Szerényen egy mozit választottam, amelyik egy vámpírfilmet játszott. Pesten ilyet nem láttam. A hotel Chevrolet autója elvitt egy külvárosi moziba, jegyet váltottak nekem, és megnyugtattak, hogy megvárnak. A mozi annyira külvárosi volt, hogy ötszáz méterre tőle már a sivatag kezdődött. Néha teve- vagy szamarakaravánok is vonultak. Az arab atyafiak, asszonyaikkal bejöttek a moziba, míg a szamarat egy lámpaoszlophoz kötötték. Olyanok voltak, mint a gyerekek: visítottak a rémülettől.

Végre eljött a péntek. Kivittek a repülőtérre, ahol azonnal a Malév megbízottját kerestem.

- Ez és ez vagyok, hosszabb időt töltöttem Indiában, van 13 kiló túlsúlyom, könyvek, különlenyomatok, tudományos értékű dolgok. De csak Pesten tudom kifizetni a díját.

- Sajnos, így nem vihetjük el. Most kell fizetnie és dollárban.

- De ezek ajándékok. Szakmailag értékesek. Engem a Tudományos Akadémia küldött ki, az indiai-magyar kulturális csereegyezmény keretében.

- Sajnálom.

Így azután tajtékzó dührohamban 13 kiló tudományos könyvet és iratot kiöntöttem a bejrúti repülőtér vécéjének egyik sarkában. Tulajdonképpen hazaértem.

Negyedik rész

Buddhisták között 1979-ben

1. India visszfénye

Hazatérve, meglehetősen unikumnak számítottam hosszabb indiai tartózkodásom és pszichológus létemre a jógaügyekben szerzett jártasságom miatt. Mint szellemi unikum én is keserű voltam és részegítő, legfeljebb a vallásos hitélet és a lélektan tudományának perifériáján étvágygerjesztő aperitifnek használható.

Keserűségem oka elsősorban az volt, hogy itthon miféle gimnasztikává és filléres misztikává torzult a jóga. Kezdetben sorra meghívtak különböző hazai mesterek előadást tartani, vagy csak beszélgetni. Egy idő után azonban feltűnt, hogy mindig csak egyszer hívnak. Záróakkordként részt vettem Kassán a szocialista országok jógaoktatóinak konferenciáján, ahol már nyílt zúgolódással fogadták véleményemet - amit Indiában soha nem hallott pszichodelikus zenével kísértek. Azután jógaügyekben csönd lett körülöttem, annál is inkább, mert - mint már említettem - terápiás munkámban soha nem használtam a jógát, és Yoga Teacher papírom ellenére soha senkit nem tanítottam jógázni. A Távols-Kelet egzotikumának - már mint a mi számunkra - ezt a kóstolgatását kitérésnek tartottam a valódi magyar életproblémáink elől.

Részegítő hatásom viszont mégis kialakult némelyekben, akik abban hittek, hogy hallgatásom mögött csak a kiválasztottak számára tartogatott szellemi tudás rejtőzik, vagyis hogy mégiscsak kaptam valamiféle beavatást Indiában. Talán erősítette ezt a véleményt egy akkoriban megjelent cikksorozat: *A hinduizmus pszichológiai hatásai* az Élet és Tudományban. Holott abban az írásban szó sem esett semmiféle ezotériáról, mint ahogy a Kulturális Kapcsolatok Intézetének készített több mint 100 oldalas jelentésében sem.

Sokat gondolkoztam azon, hogy a körülöttem élő emberek vajon mit kaptak az én Indiámból. Soványabb lettem, barnább, mosolygósabb, ritkábban törtek rám dührohamok és depresszív hangulatok. Miért? Mitől? Nem tudom. A velem szemben támasztott kérdőjelek és előítéletek elosztatása érdekében, akkoriban elég sokat beszéltem az európai és az indiai gondolkodásmód különbségeiről.

Íme, Isten, a mi Istenünk már a teremtést a szétválasztás legfőbb aktusával kezdi. Elválasztja a világosságot a sötétségtől, a szárazat a nedvestől, az ég fölötti vizeket az ég alattitól, a jót a rossztól, a férfit a nőtől, a szabad fantáziát a tilos megvalósítástól, például a bosszú esetében. Elválasztja a húsosat a tejestől, a növényi fonalat az állati szőrméből készülttől... Egyszóval mindig egyértelműsége, tiszta minőségekre, és kategóriákra törekszik. És: *Ne legyenek neked idegen isteneid rajtam kívül!*

Legfontosabb emberi teendő a választás, a döntés, legfontosabb szó a „vagy” a vagylagosság értelmében. Világos, hogy ebben a gondolkodási struktúrában engem csak szélhámosként értékelhetnek.

Az indiaiak „és”-ben gondolkodnak. Ha zsidó vagyok és analitikus és jögi és kommunista, akkor a világ több aspektusát vettem fel magamba, mintha csak zsidó lennék. Az

Isten nagyon nagy, az általa teremtett világ is. Nem fér el egyetlen elméletben, vallásban, ideológiában.

Ha egy hindu áttér katolikusnak, áhítatosan ül a misén. De előfordulhat, hogy az atya meglátja, amint kilép egy Siva templomból.

- Hát te fiam, hogy kerülsz ide?

- Áldozatot mutattam be atyám.

- Hiszen te már katolikus vagy!

Igen az atya szemében vagy katolikus valaki, vagy Siva-hívő. Az indiai szemében katolikus és Siva-hívő!

Dél-Indiában egy gyümölcsáros megkérdezte, hogy mit keresek ott. Mondtam, hogy a jógatelepen tanulmányozom a gyakorlatokat. Sápítózni kezdett. Hogy az isten szerelmére, be ne ugorjak nekik. Nem az a lényeg, hogy a nyakam köré tudom-e csavarni a lábamat. Hanem az, hogy visszatalálok-e egy kozmikus harmóniába.

Szóval meghatóan aggódott a lelkemért. Aztán hatszoros áron adta el nekem a mangót, mert idegen voltam. Mindez együtt jól megfért a lelkében, nem okozott ellentétet.

Csöndesen én is ezt hirdetem. És ebből következően toleranciát és elfogadást. Az indiai kórtermekben látott közös oltárokról meséltem, ahol együtt imádkozhatnak keresztények, muzulmánok, buddhisták. A poonai új betontemplomról, ahol a bejárat fölé felfestették minden vallás jelképét: volt ott kereszt, félhold, Dávid-csillag, buddhista kerék, párszi fáklya, sarló és kalapács...

- Hát ez? - kérdeztem.

- Miért, ez nem egy vallás? - hangzott a válasz. Arról azonban óvatosan hallgattam, hogy mindehhez a világnak a mienkénél jóval álmatagabb megközelítése kell. Például az idő vonatkozásában. Első randevúmról egy egyetemi főmuftival három és fél órát késtem. A szkúteres nem talált oda. Mikor elnézést kértem, a professzornő megkérdezte:

- Mióta van Indiában?

- Négy napja.

- Gondoltam. Tudja, nálunk két-három órával korábban, vagy későbben még pontoságnak számít.

Ez így van! Ha valaki például megígéri, hogy 3 órára kocsit küld értem, akkor az alábbi lehetőségekkel kell számolni:

A kocsi pontosan ott van. Délután hatra érkezik. Soha nem jön meg.

Az izgatottan reklamáló nyugati emberen mosolyognak.

A Hindu Egyetemen volt egy úr, akinek az volt a foglalkozása, hogy az átutazó vendégek repülőjegyét okéztassa. Odaadtam neki az enyémet is, két hét múlva akartam Mysore-ba repülni, ahová hetenként egyszer indult helyi járat. Néhány nap múlva érdeklődtem. Hozzá sem nyúlt, a fiókjában volt. Egy hét multán megint. És az indulás napján is.

Őrjöngtem.

- De hát engem várnak Mysore-ban a repülőtéren! Kissé meghökkent.

- Elnézést uram, aki várja, nem Mysore-ban lakik?

- De igen. Felvidult.

- Akkor nincs baj. Legokosabb, ha telefonál neki. Ott lesz a jövő héten is.

És igaza lett. Ott volt.

Babudzsi Lal intézte Delhiben az intézetlátogatásokat. Randevút beszélünk meg másnapra a hivatalában. Nem volt ott.

- Beteg?

- Tudtunkkal nem.

- Hát akkor?

Úgy látszik, nem volt kedve bejönni.

Az ilyen ügyek elkerülésére vezette be Indira Gandhi az „emergency”-t. Bele is bukott.

Egy ilyen óriási ország, világrésznyi népességgel, egymás nyelvét sem értő, különböző kultúrájú népekkel, nem kormányozható úgy, olyan áttekinthetőséggel, mint egy kis európai nemzetecske. Különösen vigyázni kell a hagyományokkal, amelyeknek őrző és együttműködést biztosító szerepe van. Nélkülük az élet összeomlana, káoszba fordulna.

Indiában a szédületesen gazdag szűk rétegek mellett rettenetes szegénység, sőt nyomor van, elképesztő kosz, ami elől számos európai és amerikai viszolyogva és utálkozva menekül. Eközben nem veszik észre, hogy ezek a nyomorgók szorosan összetartoznak, érzelmi közösségeket alkotnak, s ami a legfontosabb, sokkal, de sokkal boldogabbak, derűsebbek és játékosabbak a savanyúképű, állandóan szörnyülködő, átlagos nyugati polgárnál. Mi teszi ezt? Az, hogy állatokkal élnek együtt, sokkal közelebb a természethez? A közös sors? Az élet időtlensége, ami túl nyúlik születésen és halálán? Az, hogy a „kevés” megnöveli a birtokolt dolgok értékét?

Huizinga - aki talán a legtöbbet tudja a középkorról - tiltakozik a „sötét” középkor minősítés ellen. Szerinte igazi életöröm csak a középkorban volt. A mai ember számára elképzelhetetlen, milyen öröm volt egy kupa bor, egy ruhára való posztó - amit például az egri vitézek kaptak jutalmul, s egy életen át viselhatték -, egy jó kard, egy finom pecsenye, stb., mert mindenképp kevés volt. Az életörömet elsősorban a tömegtermelés ölte meg. S a tömegtermelésen belül a hiánygazdálkodás egymás ellenségévé teszi az embereket. A közös bőség, a közös „nincs” nem bántja a kollektív érzést. De ha valaki az orrom előtt viszi el az utolsó tíz deka vaját, az utolsó tojást, az utolsó szakszervezeti kiutalásra kapható kocsit - az méltó a gyűlöletre.

Mindebből egy máig nehezen kiheverhető mentalitás keletkezett. Orosz sógorom szülei a 70-es években néhány hétre, Magyarországra jöttek. Kérdeztem, hogy tetszik itt nekik?

- Nagyon tetszik - felelték -, csak hát ez a rettenetes nyomor...

- Miféle nyomor?

- Hát nem látod? Tele vannak az üzletek áruval. Az embereknek nyilván nincs pénzük, hogy megvásárolják őket.

Most romboljam össze a világképüket, ami szerint, ha áru van, nincs pénz, ha pénz van, nincs áru. Hiszen vissza kell menniük élni a Szovjetunióba. Hallgattam tehát.

Picheaux, baloldali francia professzor - aki szovjet ösztöndíjasokat is fogadott - mesélte nekem:

- Te, ezek három évig koplalnak, hogy összegyűjtsenek egy autóra valót. S ha megvan a pénz, hozzám fordulnak:

- Autót szeretnének venni. Mit tegyünk?

- Bementek egy autókerekedésbe, kiválasztjátok a megfelelő kocsit, kifizetitek, és elmentek vele.

- Jó, ezt tudjuk. De honnan kapjuk az ajánlást?

- Nem kell ajánlás.

- De akkor hogy kerülünk fel a szakszervezeti listára?

- Lista sincsen.

- Nincs lista? - Csapták össze a kezüket. - Micsoda szervezetlenség!

Valahogy így van ez. Talán Indiának sikerül kikerülnie ezt az áldatlan korszakot.

Számomra Indiában akkor az volt a legvonzóbb, hogy úgy lehetett élni, azt lehetett csinálni az életemmel, amit akarok. Senki sem pofázott bele. Láttam egy urat ülni a földön, a piac szélén a mocsokban. Nézelődött.

- Tudod, hogy ki ez? India leghíresebb költője. A nevét már elfelejtettem.

Meghívtak egy családhoz. Rémes nyomortelepen laktak, ami üres ládákból, papundeikli dobozokból épült. A háziasszony elénk jött. Legalább egy kiló arany csörgött rajta, és nagy értékű gyémánt ékszerei szórták fényüket mindenfelé.

- Ne haragudjon, hogy megkérdezem: miért laknak itt?

- Szeretünk itt lakni.

Egyet azonban le kell szögezmem. Az utca, a lakósátrak, a dobozvárosok ijesztően piszkosak. De saját testükre nagyon kényesek, mindig tiszták, testüket naponta mossák, és olajjal is ledörzsölik, hajjuk megmosott, dhótijuk fehér, szárijuk, ingük frissen vasalt. Ki érti ezt?

Lassanként olyan lettem itthon, mint egy kilazult fog. A gyökereim ide ágyazódtak be, de már nem tartottak meg szilárdan. India emléke újra meg újra megmozdított. Úgy éreztem, hogy valami fontosat kihagytam Indiában, amit elfedett az ismeretlen egzotikum szenzációja, az érdekes külsőségekre figyeltem, s a lényeg megértésére nem maradt időm, vagy energiám? Egyáltalán, volt „lényeg” valahol elrejtve előlem? Az életnek valamilyen titka, ami más, mint Magyarországon? Fokozatosan - néha gyengülve, néha erősödve - nőtt bennem a vágy, hogy visszatérjek Indiába. Gyakran jutott eszembe az álmom: „Még ne...”

Ám akkorra már tudtam, hogy kell valamilyen hivatalos lehetőséget találnom az Indiába való visszatéréshez. S ezt az Egészségügyi Világszervezetben, a WHO-ban találtam meg. Sokat kilincseltem, ügyeskedtem, leveleztem, telefonáltam, amíg sikerül bejutnom a WHO egyik SOS Health Service csoportjába, amelyik India úgynevezett

„éhségövezetbe" készült, kutató- és segítőmunkára. Egyedül voltam a vasfüggönyön túlról az amerikai és. német orvosokból és szociológusokból álló csoportban. Frankfurtból indultunk, ma úgy rémlik, hogy egy charter különgépen, de ebben nem vagyok biztos. Kuvaitban néhány órára leszálltunk. Nyolc év telt el, talán már a kilencedikben jártunk, amikor másodszor is India földjére léphettem.

2. Madame Chakravarti és Din Coli, a hipnotizőr

Csoportunkkal lekerültem Dél-Indiába, az egyik úgynevezett dravida államba. A várost Bangalore-nak hívták. (Talán „babevők városa", óh Püthagorasz! A nagy görög filozófus ugyanis tiltotta a babevést. Azt mondta: aki babot eszik, annyi mintha saját nagyapját falná fel.) A város 1600 méter magasan fekszik a tenger színe felett, s ezért nagyon kellemes a klímája. Ott működött az Ali India Institute of Mental Health (ma már National Institute stb.) Ezek a déli államok tisztábban őrizték meg az ősi indiai kultúrát, mint az északiak, mert ide már nem jutottak el a különböző görög, mogul stb. hódítók.

Ezt a nagy intézetet amerikai pénzből finanszírozták. Elsőrangú felszerelése volt, akár egy USA-beli intézetnek, azzal a különbséggel, hogy itt jógaosztály, hipnózisosztály is működött.

Minket előképzésre küldtek ide, hogy belerázódjunk az indiai falvak egészségügyi problémáiba, mielőtt az éhségövezetbe megyünk. Indiai vendéglátónk a Táplálkozástudományi Intézet volt Delhiben. Természetesen érdeklődve nézegettünk, beszélgettünk, ám nem tanultunk semmit. Én a pszichoterápiás osztályra kerültem, ahol egy rendkívül rokonszenves, Murthy nevű úr volt a prof. Amikor megtudta, hogy hónapokig dolgoztam a Szovjetunióban, Moszkvában Lurija prof mellett a Burgyenko Agysebészeti Intézetben, Leningrádban pedig a Bechtyerev Intézetben Mjaszistyev egyetemi tanár vezetésével, csillapíthatatlan lelkesedés vett rajta erőt. Kizárólag Pavlov kísérleteiről, a feltételes reflexekről, az első és második jelzőrendszerrel beszélgettünk. Majdnem meghaltam az unalomtól. Mondtam is az ottani jóga ashram - oda ugyanis mellékesen bejártam - szvámijának:

- Na végre, találkoztam az első materialista indiaival.

- Ki légyen az?

- Murthy professzor. Elmosolyodott.

- Murthy? A Ramakrisna Misszió tagja. Hozzánk is bejár meditációs gyakorlatokra. Nem eszik húst, nem iszik alkoholos italt, nem nyúl nőhöz...

- Nekem miért nem szólt erről?

- Nyilván nem tartotta érdemesnek, hogy magával erről beszéljen.

Szóval Murthy elkapott egyszer. Arra kért, hogy van egy munkatársa, Madame Chakravarti, aki az Indiában ritka, de mégis előforduló öngyilkossággal foglalkozik. Hajlandó lennék-e vele egy konzultációs beszélgetésre? Rendelkezésünkre bocsátja a szobáját.

Az egyik délután négy óra körül találkoztunk. Meglepett Madame Chakravarti komoly, érett szépsége. Gyönyörű, arannyal átszőtt, zöld szárit viselt.

Egy darabig könnyedén beszélgettünk. Aztán ritkulni kezdek a kérdései, tehát a válaszaim is. Egyre hosszabb csendek ereszkedtek közénk. Azután mindketten elhallgattunk. A csend vastagodni kezdett, egy idő után már nem lehetett megtörni. Néztük egymást. Azután Madame Chakravarti hirtelen felállt, összetett kezekkel meghajolt és eltűnt. Az órára néztem: fél hét volt. Odakint már esteledett.

Többet nem találkoztam vele. Amíg az intézetben tartózkodtunk, nem jött be. Beteget jelentett.

Hosszú idővel ezután, megint csak Bombayből, hazafelé készülődtem. És akkor eszembe jutott Madame Chakravarti. Hirtelen úgy éreztem, hogy most, negyvennégy éves koromban játszom el életem javát.

Úristen, csak nem szerettem bele? Fel akartam hívni telefonon, hogy azonnal repüljön ide, s aztán éljünk együtt, mindegy, hogy Indiában vagy bárhol a világon. Aztán mégsem hívtam fel. Bulgakov szerint Jézus a gyávaságot tartotta a legnagyobb bűnnek. Én elkövettem, százszor is megbántam.

Madame Chakravartival legközelebb tizennégy év múlva találkoztam, Jeruzsálemben, egy kongresszuson. Egy öregasszony nézett szembe velem.

Ezekkel ez indiai tudós nővel az a helyzet, hogy gyakran kifutnak a férjhez menési időből. S azután már egyedül maradnak a tudományukkal. A legfelszabadultabbak néha randevúznak valakivel, de a dolog megvalósítása igencsak nehézkes és bonyolult. Más városba kell külön-külön elutazni. Ugyanabban a szállodában kell kivenni szobát stb. És még az sem biztos, hogy megéri. A dörzsölt európaiak ott-tartózkodásuk idejére bérelnek egy haridzsán lányt, aki mindenhova elkíséri őket, és élvezzi a váratlan jólétet. Különböztetést az beszélték, hogy az indiai nők halk, de állandó mormogás szerű hanggal dorombolnak szeretkezés közben. Mofli, a cicánk, érdeklődéssel hallgatta, amikor itthon elmeséltem neki.

Volt még egy találkozásom egy hölgyvel, akinek a nevét már elfelejtettem. Az amerikai kórház alkalmazta időnként differenciál-diagnosztikai problémák eldöntésére. Ok ajánlották, hogy keressem fel. Középkorú nő volt, rendkívül ellenszenves, hiszteroid benyomást tett, csakis a férje jelenlétében fogadott. Azt mesélte saját magáról, hogy kb. hatéves kora óta érzi, hogy a testét időnként valami sugárzás járja át, ami kezének ujjhegyeinél árad ki. Ha ujjait beteg testrész fölé tartja, erős remegés rázza meg. Így segíthet az orvosoknak eldönteni, hogy funkcionális vagy organikus betegségről van-e szó. Csendesesen hallgattam. Végül szinte gorombán rám förmedt:

- Maga nem hisz nekem!

- Nem erről van szó - válaszoltam -, csak nekem, mint európainak, szokatlan, amit mond.

- Feküdjön le, és vegye le a szemüvegét! Engedelmesen, ingben, nadrágban, hanyatt feküdtem

a díványon és a szemrésemen át, lestem, hogy mit csinál. Kb. húsz centi magasságban, ujjait végighúzta a testem felett. A hasamnál fogta el először remegés az ujjait.

- Ez nem egy ép hasfal. Átvágták. Azután a szívemnél keletkezett tremorja.

- Sok szívbeteg volt a családjában. Vigyázzon magára! S végül a két szememnél.

- Mind a kettőt megoperálták. Ezt először, a másikat meg később.

Azt is elmondta még, hogy ilyen vizsgálat után nagyon elfárad. Úgy pihen, hogy ujjait a fejének támasztja, s ezzel mintha bezárná a sugárzás körét.

Így történt. No comment.

Din Coli története tulajdonképpen nem illik ide. De sehova sem illik. Az intézetben kihirdették, hogy egy Din Coli nevű úr hipnózisból bemutatót tart az orvosoknak és a nővéreknek.

Tele lett az előadóterem. Din Coli kiküldte a gyerekeket, és bezáratta az ajtókat. És akkor elkezdődött Thomas Mann: *Mario és a varázsló* elbeszélésének ikertársa. Mert ez az ember a legfélelmeesebb hipnotizőr volt, akivel valaha is találkoztam.

Először egy kis szelekció: Ki akar segíteni neki? Az elegánsan felöltözött orvosok, nővérek felmentek a színpadra. A Mester elkiáltotta

magát: sleep! És a többségük leroskadt a földre. Őket ott tartotta, a többieket elküldte.

A szokásos mutatványokkal kezdte. Hipnoanesztézia (teljes érzéketlenség), túvel átszúrt nyelv, lábujjhegyen, égnek nyújtott karral állni a műsor első része alatt, ámde elfáradás nélkül. Ilyesmi. Szünet után jött a java. Először azt a szuggesztiót adta, hogy most olyan agresszívek lehettek, amilyenek valójában vagytok. Nem kell fegyelmeznetek magatokat. Ezzel fúriális dührohamokat idézett elő. Üvöltöttek, székeket dobáltak le a nézők közé. Din Coli megjegyezte:

- Az erőszak-nélküliség országában vagyunk!

Azután bemutatta, hogy az ember mindent megőriz a múltjából. A szuggesztió azt sugallta, hogy újra csecsemők. S a méltóságteljes urak és hölgyek a hátukon fekvé in-koordinált mozdulatokkal rugdálóztak, s ijesztoén vékony hangon sírtak. Bejött az asszisztencia, és megcumiztatta őket.

Végül felszólította a közönséget, hogy ha lejönnek közójük a hipnotizáltak, fogadjanak szót nekik. Azt szuggesztálta, hogy hívják magukkal a színpadra, akik iránt szexuális vágyat éreznek. A poén nyilván az volt, hogy akadt néhány homoerotikus választás. Az így kiválasztottak rettenetes zavarban érkeztek a színpadra, ahol az asszisztensek virágcsokrokat adtak a hipnózisban lévőknek, hogy azzal kedveskedjenek választottuknak. Felháborító mutatvány volt.

Azután a szokásos levezetés következett: ébredés után nem fáj a fejük, nagyszerűen érzik magukat, semmire sem emlékeznek, arra sem, hogy ezt az utasítást kapták: ne emlékezzenek.

Nem véletlenül idegenkedem a hipnózistól, a kliens függésétől, kiszolgáltatottságától a hipnotizórnek. Egyetlen vigaszom: hogy ha valaki olyan utasítást kap, amelyik legmélyebb lényegével (Jung Selfnek mondaná) ellenkezik, akkor azonnal felébred a legmélyebb hipnózisból is. Vajon miért? Mi vagy ki vet véget a hipnózisnak?

A hipnotizőrök Mekkája az amerikai Stanford Egyetem. Ott végezték az alábbi kísérletet. Egy nagyon hipnábilis férfinél kioltották a fájdalom érzékelését. Azután chloretillel fagyasztották a kezét. A hirtelen erősszehúzódsok, érgörcsök köztudottan jelentős fájdalommal járnak. (Lásd a migrént vagy az anginás rohamot.) Neki - a szuggesztiónak megfelelően - szeme se rebbent. Akkor azt mondta a hipnotizőr:

- Most a lelkednek azzal a részével akarok beszélni, amit nem tudok hipnotizálni. Ő feleljen! Mi történik most veled?

- Fagyasztják a kezemet.

- Mit érzel?

- Nagyon erős fájdalmat.

- Miért hagyod?

- Mert nem szenvedek tőle!

Eddig jutottak. Ki válaszolt? Semmilyen személyiség-modellbe nem illeszthető be ez a valaki. Elnevezték „observeurnek”, megfigyelőnek. Mindenről tud, ami történik az emberrel. Ennek a létezését Füst Milán is észrevette. A *feleségem története* című - Nobel-díjra felterjesztett - regényében írja egy dührohammal kapcsolatban:

... Mert ilyen az ember. Vagyis szenvedeg, a keservét, s ezért nem bíztam én az emberi természetben soha, ahogy a majoméban sem, mert elkezdí élvezni magát. S a legnagyobb szenvedélyek pillanataiban nem kevésbé. Sőt, éppen akkor. Mihelyt észreveszi a kezét, vagy a lábát, és hogy mit csinál velük. Márpedig rendszeren észreveszi.

Viszont, van ennek egy olyan mozzanata is, amelyre felhívnám a figyelmet. S ez az, mikor rajtaiütnek, mikor a mulatságait kimutatják. Mert akkor elkomolyodik S akkor már veszélyes is az ember.

S velem is ez történt. - Komédiás - mondta rám a feleségem. S ekkor kezdtem én úgy érezni, hogy megindul bennem valami nehéz mozdulással, mint a barom. Épp azért, mert igaza volt.

E sorok miatt dolgoztam több mint egy évig különböző börtönökben, s vizsgáltam az úgynevezett erős felindulásban elkövetett emberölések tetteseit. S mindig megtaláltam a Füst Milán által leírt két fázist. Az élet szempontjából még ártalmatlan dühöngést, s még valamit - egy megjegyzést, egy mozdulatot, egy leleplező mondatot -, s akkor már őlt a dühöngő.

3. Egy angyal átállítja életem váltóját

Az intézetben nagy pompával ünnepelték meg a Republic Day Parade-ot, az Indiai Függetlenség Ünnepeét. Szinte otthon éreztem magam, mintha április 4. lenne. Volt emelvény, hosszú asztal piros vászonnal letakarva. Mögötte ültek a vezetők és a meghívott díszvendégek. Mi is díszvendégek voltunk. Volt beszéd, szavalat, ének - minden, ami kell, vagy fölösleges. A szívek ott is némának tüntek.

Az ápoltakat, betegeket kihajtották az emelvény előtti térségre. Ott csücsültek a földön. Velem szemben ültek az oligofrén értelmi fogyatékos gyerekek és serdülők. Feltűnt egy izgatott és agresszív (ereticus) kamaszlány. Felállt, kiosztott néhány pofont a társainak. A nővérek már elindultak megfékezésére. Ám akkor a lány hirtelen abbahagyta a verekedést, felnézett az elnökség irányába, szégyenlősen elmosolyodott, és leült. Félóra múlva megisméltődött a jelenet. Azután megint. Végül rájöttem, hogy az elnökségi sorban ül egy sárgacsuhás mahájána láma. Ő játszott a lánnyal. Amikor nekibőszült, rosszállóan csóválta a fejét. Amikor visszaült a helyére, egyetértően bólogatott.

Az ünnepély végeztével odamentem hozzá, és bemutatkoztam neki. Kissé erőltetett beszélgetés kezdődött. Azt hiszem, ő már igyekezett volna vissza a kolostorába. De én a halottak tükörélményéről kérdeztem, egyrészt jártasságom fitogtatására, másrészt érdeklődésének

felkeltésére személyem iránt. A felderengő barátságos buddhák és a vérivó istenségekről volt szó, mint erről másutt már beszámoltam.

Hiszzen tudja, hogy ezek nem objektív létezők. Hanem az élet során kiárasztott érzelmek és indulatok visszatérése víziók formájában a meghalt ember felé.

- És ha keresztény valaki?

- Akkor is ugyanez történik. Csak a saját tudatformáinak megfelelően. Nem buddhákai és vérivó istenekkel találkozik, hanem például angyalokkal és ördögökkel.

- S aki nem hisz semmiben?

- Az a semmivel találja magát szemben. Az éli át a megsemmisülést. Nem a maguk Jézusa mondta, hogy legyen mindenkinek az ő hite szerint? Úgy lesz.

Meghajolt és elment. Számomra a lényeg az volt, hogy megismerkedtünk. S később bebizonyosodott, hogy jól számítottam.

Lementünk az egyik éhségövezetbe. (Elsőként ezeket Indira Gandhi számolta fel.) Az emberek féltek tőlünk. Amikor híre jött érkezésünknek, a betegeket eldugták. A varázslókban jobban bíztak. S részben igazuk is volt. Az egész államban akkor egyetlenegy EEG-készülék volt 40 millió lakosra. Az orvosok zsebből gyógyszerelték az epilepsziásokat, s legközelebbi visszatérésünkkel érdeklődtek a hatásossága felől.

(Azóta a helyzet gyökeresen megváltozott. Néhány példa: India egyféle kocsit gyártott, az Ambassador márkájút, amelyik maximálisan 50 km óránkénti sebességgel bírt haladni. Ma nagyszerű autókat gyárt, mindenféle típust. 47 fajta színes televíziót állítanak elő. 1971-ben indiai barátaim arra kértek, hogy hozzak nekik magnetofont. Amikor

később hatot vittem, rá se köptek. Legfeljebb annyit kérdeztek: japonese? Ha nem, érdektelen volt a számukra.)

Az éhségövezetben az volt a dolgom, hogy főként non-verbális tesztekkel értelmi színvonal vizsgálatokat végeztem. Így is kínlódás volt tolmácsok segítségével dolgozni. Tankönyvi adatnak számított, hogy ahol az anya már a terhesség alatt fehérjehiányosan táplálkozik, s a megszületett gyerek sem jut elég fehérjéhez, ott kialakul egy fehérjehiányos oligofrénia. Vizsgálataim kezdetben ezt igazolták.

Ám egy napon az Úristen elküldte hozzám egyik angyalát. Éppen egy tizenhat éves kamasz fiúval dolgoztam. Minden tesztfeladatra hallgatott. És akkor telefonhoz hívtak.

Akkoriban csak egy mobilkészülékünk volt a főnök lakókocsijában. Megijedtem, félbehagytam az amúgy is eredménytelennek látszó vizsgálatot, és rohantam a telefonhoz. Attól tartottam, hogy az otthoniakkal van valami zűr. Hál' istennek, minden rendben volt. Kb. húsz perc múlva visszatértem a kuka fiúhoz, aki a legnagyobb megdöbbenésemre megmondta a feladat megoldását. Félretoltam a stopperórát, és előlről kezdtem a vizsgálatot. Minden tesztpróbát megoldott, de őrjítően lassan. Ha valaki a kérdés feltétele után öt-hat percig hallgat, azt nem lehet elviselni, az eredmény: teljes kudarc! S ugyanígy jártam a többiekkel is. Akkor telefonáltam az Institute of Nutritionnak, a táplálkozás tudósainak, hogy sürgősen repüljenek ide. Amikor megjöttek, elmondtam, és bizonyítottam, hogy ezek a gyerekek nem fogyatékosok, csak nagyon lelassult a percepció és appercepció folyamatuk, nem különben a válaszreakciójuk. A tudósok hűledeztek. A kutatások végül kimutatták, hogy a fehérjehiány következtében kevesebb szinapszisuk (össze kötő ideg) alakul ki a neuronok (idegsejtek) között, és az átlagosnál jóval lassabb az ingerületvezető képességük. De fogyatékoságról szó sincs.

Ez nagy bummnak számított. A telefonnak köszönhettem. S az indiaiak gavallérnak bizonyultak. Azt mondták, ezért a felfedezésért jutalmul a vendégük leszek, amíg Indiában tartózkodom. Minden költségemet

fedezik, az utazást, a szállodát, a közlekedést - Indiában nem mertem vezetni -, és még egy vendéget is hívhatok. Mivel szeretném tölteni az időmet?

Eszembe jutott előző indiai tartózkodásom folytonos utazása, és csodálkozásukra azt feleltem, hogy ameddig lehet, egy helyen szeretnék maradni - a bangalore-i buddhista kolostorban, amelynek vezetőjét, Buddharakkita Teyrát ismerem.

Így kezdődött.

Tehát Bangalore-ban telepedtem le. Egy családi panzióban vettem ki egy kis erkélyes szobát. A kertben kábító virágözön. Este lefekvéskor furcsa kattogás-szerű hangot hallottam. Lámpát gyújtottam. A falon két kerekfejű úr tartózkodott, aki mindkét szemüket külön tudták forgatni. Telefonáltam a recepcióra, és beszámoltam róluk.

- Semmi. Biztosan két gekko.

- Két micsoda?

- Gekko. Egy ártalmatlan gyíkfajta.

- Tényleg nem bántanak?

- Dehogy. Éjjeli vadászaton vannak. Rovarokat keresnek.

- De kattognak.

- Ez a hangjuk. Csak hívják egymást.

Hát alszom a gekkókkal. De a lámpát azért égve hagytam.

Másnap felhívtam telefonon a Mahabodhi Society kolostorában Buddharakkita Teyrát. Emlékezett-e rám, ki tudja? Mindenesetre adott egy találkozási időpontot.

(A Buddha név kétféle formában ismeretes az indiai mitológiában. Az egyik az óindiai védikus irodalomban így: Budha, egy „d”-vel. Annyit jelent, hogy „bölc”. Papája Szoma isten, mamája Rahini, bár e körül volt némi titkolózás, vita és háborúság. Budha egyben annak a bolygónak is a hindu neve, akit a latinok Mercuriusnak neveztek. Budha tehát a Merkúr bolygó megszemélyesítője is. A másik, az ún. történelmi Buddha [azt jelenti, hogy: MEGVILÁGOSODOTT]. Egyben azt is kifejezi, hogy időnként születnek Buddhák az emberiség megsegítésére. A „történelmi” jelző meghatározza, hogy melyik Buddháról van szó, jelen esetben a buddhizmusnak nevezett világismeret megalapítójáról. Eredeti nevén Gautama, a Sakja - Nepál közelében létezett északindiai kis fejedelemség - dinasztiájából származó királyfi, akinek számos elnevezése közül még gyakran használt a Sakjamuni [Sakják bölcse], Thatágata [Célhoz ért], ahogy szívesen nevezte önmagát. A Buddháról és a buddhizmusról külön fejezetben lesz szó.)

A szkúteres nehezen talált oda a kolostorhoz, több mint egy órát késtem. Egy a parkban sétáló, karcsú mahájána láma fogadott, sárga csuhában, kopaszra borotválva, még szemöldöke sem volt, s ettől olyan holdvilágképűnek tűnt. Mondta, hogy Buddharakkita Teyra eddig várt rám, most nekem kell órá várakoznom egy rövid ideig. De ő velem marad, addig megihatunk egy teát. Körülbelül itt tartott, mire ráébredtem, hogy nő.

(Bikhuni, vagyis apáca. A férfi szerzeteseket Bikhúnak hívják. Buddha kezdetben ellenezte nők felvételét a szerzetbe, de főként családi nyomásra végül engedett, megjegyezve, hogy ha csak férfi követői lennének, tanítása 1000 évig is fennmaradna, de nőekkel felhívítva csak 500 év lesz belőle. A feministák öröme, ebben tévedett. Buddha Jézus előtt kb. félezer évvel született, tehát máig már több mint 2500 év telt el működése óta.)

További félóra után felfedeztem, hogy hiába sült le szép barnára, nem indiai, hanem európai nő. Elmeséltem vele élettörténetét. Amerikai nő volt, valami egyetemi tanár felesége. Jól éltek, felnevelték két fiúkat, akik diplomásként önállósították magukat. S az élet egyre üresebbé vált.

Öregedtek. A férje egyre több munkát vállalt, neki meg valamiféle szomorúság, talajtalanság, talán depresszió kezdett eluralkodni a lelkén. Tabletták, kúrák, pszichiáterek. Végül a férje megsajnálta, és befizette egy világszerte útra, hogy kikapcsolódjon. Ennek során jutott el Indiába, Bangalore-ba, s mint érdekességet, meglátogatta ezt a kolostort is. S valami itt tartotta. Nem tudta megfogalmazni, hogy mi. Nem tért vissza Amerikába, hanem állást vállalt: a kolostorba érkező kisgyerekeket - akik különböző helyi nyelveken beszéltek - angolul tanította, hogy megértsék egymást és a tanítókat. Azután lassanként még titkárnő-féle is lett Teyra mellett, intézte a levelezését, adományozásait. Végül kérte a felvételét a rendbe. Egyedüli nő volt a szerzetesek között, volt egy tágas cellája, szigorú munkarendje. A férje és a két fia minden évben háromhetes látogatásra érkeztek hozzá, Bangalore-ba. Ilyenkor szabadságra ment velük, és együtt voltak. Csendesesen beszélt.

- És most? - kérdeztem.

- Minden rendben van. - mondta. - Az is, ami nincsen rendben...

A szemét néztem. Nyugodtan nézett vissza. Már nagyon messze volt attól a világtól, amiben én is éltem.

Teyra a park egyik tisztásán ült egy nádfonatú karosszékben, kerek asztalka mellett. A szerzetesnőn kívül még ketten három bikhú csatlakozott hozzánk. Mire körülnéztem, egyedül magasodtam ki közülük. Mindenki leborult, és homlokával érintette a földet.

Én nem tudok leborulni. Úgy neveltek, hogy leborulni csak Isten előtt szabad. Nagyon mélyen meghajoltam. A Teyra barátságosan kezét nyújtott, és helyet mutatott maga mellett. Teát hozatott.

Én nem bírtam kortyolni a tűzforró teát. Ő ki-kiöntögetett mindig egy kicsit a csészealjba, és onnét iszogatta. Mosolygott.

- Látja köztünk a különbséget? A csészéalj arra való, hogy abból igyuk a forró teát. Én már megittam a magamét. S ön még mindig a kezében szorongatja a teli csészét, pedig teázni szeretne.

Alighanem életem alapproblémáját találta telibe!

Elmondtam neki, hogy ki és mi vagyok, és hogy úgy érzem, valami dolgom van Indiában, de nem tudom, hogy mi az. Mégis, a sorsom már másodszer hoz ide vissza. Figyelmesen hallgatott. Nem válaszolt. Sokáig nézett rám, mint aki kutat valami után, de nem találja. Végül azt ajánlotta, hogy másodnaponként keressen fel. Beszéljünk egy-egy órácskát.

A legtöbb beszélgetés alkalmával a parkban sétáltunk, mint a régi peripatetikusok. Elsősorban rólam volt szó, a családomról, az életemről, a munkámról, a hitemről, a zsidóságról, arról, hogy miket szoktam álmodni. Egyszer félve elmeséltem neki egy furcsa álmomat.

Majdnem teljesen kerek, magas domb előtt álltam. Elindultam felfelé, és a domb másik végéről is elindult valaki. Fent középen találkoztunk. Elég szikár, magas férfi volt, egyáltalán nem hasonlított a szokásos ábrázolásokhoz, mégis felismertem, hogy a Buddha. Szemben álltunk egymással. Valahogy a szemgödre mélyéből, távolról nézett. Akkor megszólalt:

- A Tan téves és kihirdettetett. A Tan téves és kihirdettetett.

Nagyon éles fájdalom nyilallt belém. Buddha szeméből a megértés fénye villant felém. És tovább indultunk. Elhaladtunk egymás mellett az ellenkező irányban. Én amerről ő érkezett, ő az én indulásom kezdőpontja felé.

A Teyra hallgatott. Én viszont azt gondolom a néha semmitmondó, néha a napi eseményekhez tapadó, néha pedig jelentős álmokról, hogy ez a dolog a következőképpen működik. A világban szerteszét úszkálnak különböző energiafoslányok. Egy-egy tehetséges ember

ezekből befogja valamelyiket, s attól kezdve valami különösét tud, például kanalakat hajlít, testére tapadnak a fémtárgyak stb. Ám ez nem jelenti azt, hogy magasabb képességekkel rendelkezik. S ennek analógiájára: álom-foszlányok is úszkálnak a világban. És néha kiválasztanak valakit, akivel valami fontosat akarnak közölni.

S bár Teyra hallgatott, később azt javasolta, hogy mindennap beszéljünk. De a témák inkább felhígultak, legalább is életbölcseleti jellegűvé váltak. Egyszer megkérdeztem tőle:

- Mi az oka annak, hogy nekünk olyan szép életideáljaink vannak: élünk szabadon jólétben, demokráciában. Ám, ahogy ezek megvalósulnak, úgy nő meg társadalmi méretben a lelki betegségek száma: a neurózisok, a pszichoszomatikus betegségek, a deviációk, az alkoholizmus, a drogok használata, az öngyilkosság, a kriminalitás? Ezek a demokratikus jóléti államok problémái, nem a diktatúrákban nyomorgóké.

- Ennek az az oka - felelte -, hogy az emberi lélek olyan szerkezetű, hogy fegyelem nélkül megbetegszik. A fegyelem tarja meg egészségesen. A maguk európai gondolkodása ijesztően fegyelmetlen. Mindig az irrealitásokban bolyong: a múlton rágódik, ami irrealitás, mert már nincs, vagy a jövőt latolgatják, ami a másik irrealitás, mert még nincs. E közben nem élik át kellő intenzitással az egyetlen realitást, a jelent. Az „itt és most”-ot. Maga, mint pszichoanalitikus, mit csinál? Évekig kotorászik a betegek múltjában, és a jövőjüket tervezi.

- Valóban ez a felelete?

- Valóban. A diktatúra ugyanis megfegyelmezi az embereket. Félnek a besúgóktól, a lehallgató készülékektől, és megtanulják a nyelv, a beszéd fegyelmét. A nyomor megfegyelmezi szerzési és birtoklási ösztöneiket. A lezárt határok a kalandvágyukat. S ez a terror lelkileg még mindig egészségesebben tartja őket, mint a határtalanság, a semmi.

És amikor nyilván látta az arcomon a nemtetszés jeleit, hozzátette:

- A fegyelemnek belülről kellene jönnie. Nézze, mi itt hétéves kortól tizenhat éves korukig szerzeteseket nevelünk. A kisgyerekeket nagyon erős külső fegyelemben tartjuk. S ezt lassan átalakítjuk belső fegyelemmé. Mire tizenhat évesek lesznek, már semmi külső szabályozásra nincs szükségük. Nem ez a pedagógia lényege? Akkor továbbküldjük őket a buddhista országokba tanulni, Sri Lankára, Kambodzsába, Laoszba.

Kértem, hogy engedjen be a kolostorba, szeretném látni, hogyan viszik végbe ezt a belső átalakulást. Nem volt hajlandó. De én ismételten kérleltem. Végre megunhatta a nyavalygásomat, és így szólt:

- Elmondok magának egy buddhista mesét, a fazekas legendáját. Utána négy napig színét se lássam, hordozza magában. Ha a négy nap múlva még mindig be akar jönni, beengedem, azzal a feltétellel, hogy nálunk nem lehet nézelődni, hanem együtt kell élnie velünk, mintha maga is szerzetes lenne.

És elmondta a legendát.

Réges-régen élt egyszer Indiában egy Kámanita nevű fiatalember, dúsgazdag kereskedőcsalád sarja. Megismerkedett egy Vaszhitti nevű lánnyal, és lángoló szerelemre gyúltak egymás iránt. S bár szerelmük az égi lobogott, mégsem lehettek egymáséi, mert Vaszhitti haridzsán volt, érinthetetlen az előkelő Kámanita számára. A kaszt törvényei erősebbek voltak, mint ők. Egy idő után el kellett válniuk. Kámanita megnősült, rangjához illő gazdag lányt vett feleségül, egyesítették a vagyont. Hajók úsztak a folyókon, karavánjaik járták az országutakat, palotájukban nyüzsgtek a szolgák és az ágyasok. Egy napon hír jött, hogy egy Angulimála nevű kegyetlen rablóvezér érkezett a vidékre. Az a terve, hogy megrohanja Kámanita palotáját, és mindenét elrabolja. Kámanita fegyverbe szólította a szolgáit, és ő maga is felfegyverkezve - háza lapos tetejéről - fűrészte a rablókat, készült a harcra. S az éjszaka első harmadában azon töprengett, hogyan fogja ádáz tusában megvédeni

mindazt, ami az övé. Az éjszaka második harmadában az jutott Kámanita eszébe, hogy mi lesz akkor, ha a rablók erősebbek? Mindenétől megfosztják. Semmije sem marad. s megdöbbenésére valami megkönnyebbülésféle kezdett benne felderengeni. Mennyi gondtól, aggodalomtól, kínos napi kötelességtől szabadulna meg! S az éjszaka harmadik harmadában már várta a rablókat. Bárcsak jönnének, és elhoznák a sok nyügtől való megszabadulást. De a rablók nem jöttek. Hajnalodott, felkelt a nap. Akkor Kámanita azt kérdezte magától: Miért kellene ehhez rablók? Felkelt, lerakta fegyvereit, hátra sem nézve kiment a palotából, és elindult az úton. Szabad volt.

Most már tudta, mi az, ami nem kell neki, de még nem tudta, mi az, ami kell. Így vándorolt, bolyongott az országban, amikor híreket hallott arról, hogy egy Buddha jött el megint a világba, és tanít. Nyomába eredt tehát. Ámde Buddha is vándorolt, és Kámanita évekig nem tudta megtalálni. Mígnem egyszer Buddha azt mondta az őt kísérő tanítványoknak, hogy egy időre egyedül szeretne maradni. Megbeszélték az újbóli találkozás helyét, és Buddha egyedül ment tovább. Egy falu szélén esteledett rá. Betért az első házba - a fazekas háza volt -, és engedélyt kért, hogy az éjszakát a tornácon tölthesse. Néhány óra múlva odaérkezett Kámanita is. Neki is megengedték, hogy a tornácon éjszakázzon, elférnek ketten is.

Buddha kérdezgetni kezdte az érkezőt, ki ő, és mi hajtja vándorútra. Kámanita elmesélte történetét, s azt, hogy ő a

Buddhát keresi, a tanítványa kíván lenni. Buddha nem mutatkozott he, ehelyett így szólt:

- Én jól ismerem a Buddha tanításait. Hosszú az éjszaka, elmondom neked.

Buddha tanítani kezdte Kámanitát, de ahogy előrehaladtak a Tanban, úgy lett az új tanítvány egyre szomorúbb. Végül félbeszakította:

- Ne haragudj, de te biztosan rosszul ismered a Tanítást. Az a Buddha, akit én keresek, ilyen számárságokat nem taníthatott.

Buddha elhallgatott. Hajnalra virradva Kámanita útnak eredt, de egy arra rohanó megvadult bika felöklelte, és összetaposta őt. Kámanita meghalt a fazekas háza előtt.

Amikor Buddha ezt a történetet elmesélte tanítványainak, nagyon megharagudtak rá. Megkérdezték, tudta-e, hogy Kámanita reggel meghal? Buddha azt felelte: tudta, hogy ez a Kámanita életének utolsó éjszakája. Ez még kevésbé tetszett a tanítványoknak. Megkérdezték: Miért nem mondta meg Buddha, hogy ő kicsoda? - Mert nem az ember a fontos, hanem a Tanítás - felelte a Megvilágosodott. - S tudja-e, hol van most Kámanita - kérdezték a tanítványok?

- Kámanita a Napnyugati Paradicsomba került, mert igaz ember volt, az igazságot kereste. De vissza kell még térnie a Földre, mert találkozott az igazsággal, és nem kellett neki...

Ez idő alatt pedig Vaszhitti hű maradt szerelméhez. Magányosan élt. Azután ő is hallotta, hogy mindenfelé megalakulnak Buddha kolostorai, vonzotta őt a Tanítás, és belépett az egyik kolostorba szerzetesnőnek. Buddhának pedig az volt a szokása, hogy sorba járta a kolostorokat, és mindenütt időzött egy darabig. Egy napon Vaszhittiekhez is elérkezett, és velük maradt. Vaszhitti szívének minden rajongása, hite, bizalma, lelkesedése Buddhára áradt. Amikor Buddha tovább vándorolt, minden szerzetesnőnek adott egy meditációs mondatot. Amikor Vaszhittihez ért, ránézett és így szólt:

- Minden emberi kapcsolatból szenvedés fakad. Ez a te mondatod, leányom, erre az életre.

Vaszhitti elégedetlen volt a mondatával. A többiek gyönyörű, mély értelmű, titokzatos szövegeket kaptak, ő meg ilyen egyszerűt. Hogyan lehet ezen meditálni? Elhatározta, hogy Buddha után megy, és új mondatot kér tőle. De nem sikerült utolérnie a vándorló Mestert, s mire

a közelébe jutott, Buddha már halott volt. Magára maradt hát a mondatával: minden emberi kapcsolatból szenvedés fakad ! S mert mégiscsak Buddhától kapta, meditálni kezdett. S ahogy elmélyült benne, úgy tárult fel előtte ennek a mondatnak végtelen mélysége és háttértartománya. Megöregedett, meghalt, és nem ért a meditáció végére. Újra és újra megszületett, sok életet élt le, s még mindig a mondaton gondolkodott. Végül már olyan tökéletes lett Vaszhitti, hogy nem emberként, hanem égitestként jelent meg a világban, ott fényelt a kozmosz éjszakáján ötmillió évig mély meditációba merülve. S aztán egyszer csak történt valami. A nagy, néma, csillagos világmindenségéből lassan kiformalódott Buddha, az ő imádott Buddhája. Azt kérdezte:

- Elkészültél-e leányom, a mondatoddal?

- Uram, azt hiszem, hogy most már elkészültem veled.

- Örülsz-e, hogy újra találkozunk?

- Uram, teljesen mindegy...

- Látom, leányom, hogy tényleg elkészültél a mondatoddal - szólt Buddha, és szétfoszlott a semmibe.

Nem mondom, hogy nem csapott meg a legendából áradó hidegség, de négy nap elteltével mégis megjelentem Buddharakkita Teyránál. És ő beengedett a kolostorba, és én elkezdtem velük élni, mintha én is buddhista szerzetes lennék.

4. Buddha - ahogy bennem él

Köztudott, hogy a buddhizmus - Mahaviradzsain vagy nigantha mozgalmával - mint az avartúz terjedt el Indiában. Ebben bizonyára szerepet játszott útmutatása a szenvedések megszüntetésére, a kasztrendszer tagadása, a százezres állatáldozatok megtiltása, a lélekvándorlás helyettesítése az újratestesüléssel, az embernek az istenek fölé emelése, a halhatatlan lélek, az Ego illúzióvá nyilvánítása.

A buddhizmus az emberi létet összetett állapotnak tartotta, amely az élet végén szétesik, de idő múltán új lényé állhat össze.

Terjedésének csúcspontját Ashoka király idején érte el, amikor gyakorlatilag egész India Buddha követője volt. Ám Ashoka halála után a Brahma-hívő védikusok felkeltek a buddhisták ellen, és egyszerűen kiirtották őket. Amikor én ott éltem, Indiában mindössze 60-80 ezerre becsülték a megmaradt buddhisták számát. Azok is elsősorban Dardzsiling, Szarnath és Bangalore környékért összpontosultak. A kolostorok persze befogadtak emigráns vörös csuhás tibeti lámákat is. De nemigen lehetett velük kontaktusba kerülni.

Mielőtt a kolostori életről mondanék valamit, elsősorban a történeti Buddha néhány jellemvonását emelném ki, a bőven burjánzó legendás elemek elhagyásával. Számomra legdöbbenetesebb Buddha keménysége és fanatikus igazmondása volt, amellyel igyekezett elkerülni a mindig csábító ködösítéseket.

Tizenhárom évi házassága alatt nem született gyereke. Amikor ennyi idő elteltével felesége, Gopa teherbe esett, vajúdásának éjszakáján Buddha elhagyta, és a Keselyű csúcsra ment a Sankhja szerzetesek közé. Cselekedete nem volt hagyomány ellenes, mert a családfő addig nem mehetett el az „otthonalanságba”, amíg utánpótlásáról nem gondoskodott. Mikor értesítették, hogy fia született, ezt a versecskét írta:

Megszületett Ráhula. Újabb bilincs keletkezett, Ez se tántorít el engem.

Házasságának tizenhárom terméketlen éve egyben élete sötét korszakának számít. Nem lehet tudni, hogyan került kapcsolatba a Keselyű csúcs szerzeteseivel. Mindenesetre, amikor odament, már várták. Apósát feldühítette magatartása, egy nagy bunkóval a bokrok között leselkedett, amerre a szerzetesek vízért jártak, s amikor nem sikerült Gautamát hazatérésre bírnia, fejbe csapta. Gautama négy napig volt eszméletlen, halálától tartottak, de végül magához tért. Az após a „Buddhát botozó” melléknevet kapta.

Igen hamar kiderült bölcséleti tehetsége, s a szerzet feje utódjának akarta nevelni, de Gautama egy napon hűtlenül elhagyta, s belépett Ráma mester jóga iskolájába. Itt is kiemelkedett a tanítványok közül. De amikor Ráma mesternek bejelentette, hogy meg akarja csinálni a moksa nagy gyakorlatát, Ráma ezt korainak tartotta. Gautama ekkor elhagyta, és öt brahmachári társával külön utakra ment. Ezt az öt jóga brahmachárit nevezték pancsavaggijáknak.

Gautama életének kezdetét ellenségei a három áruházzal jellemezték: családjá, a Sankha szerzetesek és Ráma jógamester eláruházzal.

Elhatározta, hogy ha öt kísérője segíti, mégis megcsinálja a nagy moksa gyakorlatot. Akkoriban, mint vándor aszkétaszereztes - szamana -, rettenetesen torzonborz és sovány volt. Egyetlen hiteles ábrázolása maradt meg ebből az időből, aminek alapján el lehet hinni, hogy ha behúzta a hasát, a hasfalán át meg lehetett számolni a gerinccsigolyáit.

Böjtölés és tisztító gyakorlatok után leült, testnyílásait viasszal elzárták, és öntudatlanságba merült. Kilenc nap múlva szándékozott visszatérni. Amikor ez az idő közeledett, az öt barát elhagyta az eszméletlen embert. Hárman élelmiszert koldulni mentek a közeli faluba, ketten tiszta vizet kerestek. Gautama egyedül maradt.

Szerencsétlenségére gombászó parasztok akadtak rá, akik piszácának (rontó, gonosz démonnak) vélték. Hogy ártalmatlanná tegyék, levizelték és lekakálták, úgy, hogy felismerhetetlen állapotba került, mire a pancsavaggiják visszatértek. Óvatosan, langyos vízzel megtisztogatták, s bár igen nehezen, de végül is magához tért. Aki megélt a moksa állapotát, azt kevalinnak nevezték. Erről a kilenc beavatási napról soha nem beszélt, az ötöknek is csak annyit mondott:

- Dardzsiling. Ez sem az igazi út.

A piszácsa kaland következtében bőrbaja támadt - ma úgy neveznénk, hogy alopecia totális -, aminek következtében minden szőrzetét elveszítette. S ettől az időtől kezdve már nem helyeselte a szigorú

aszkezist. Kijelentette, hogy: *A földi életben a test végzetes legyengülése a lélek gyengülését is maga után vonja.*

Egyre inkább az arany középút felé tartott. Az öt szerzetes ezt igen zokon vette tőle, s amint megevett egy tál rizst, szamana voltának elárulását látták benne, és elhagyták. Sőt megengedte a húsevést is, csak azt nem, hogy miatta öljenek meg egy állatot. Egyedül vándorolt tovább.

Egy napon leült egy fügefafa alá (bódhi-fa) és ott váratlanul megvilágosodott. Felismerte, hogy

Minden lét szenvedés Minden szenvedés oka az életvágy, Aki nem vágyik élni, nem szenved, S az életvágytól a nyolckrétű nemes ösvény végigjárásával szabadulhat meg.

Tehát a létezés utáni vágy hajtja arra az embereket, hogy az újrateremtések forogtatán újra, meg újra átrohjanak.

Ám én nem a tanítást akarom ismertetni, hanem Buddha jellemét. Hétéves korában Gopa elhozta hozzá Rá hulát, hogy most már nevelje ő, mert a fiúnak apára van szüksége.

De Rá hula nagyobb korában Buddha elszánt ellenfeléhez, Dévadattához csatlakozott, aki át akarta venni a buddhista közösség vezetését. Dévadatta különben unokatestvére volt, és a szakadás felé vitte a buddhista közösséget, a Szanghát. Csakhogy egy vita során agyonütött egy apácát. Ezért Bimbiszára király Dévadattát kivégeztette. Ez annyira megrázta Rá hulát, hogy tékozló fiúként visszatért az apjához, mondván:

- Eddig hamis úton jártam, ezentúl téged akarlak szolgálni.

- Nem - mondta Buddha.

- Miért utasítasz el?

- Kérlek, hozz be egy cserépedényben vizet.

Ráhula behozta.

- Mosd bele a lábad. Belemosta.

- Most öntsd ki, és töltsd meg tiszta vízzel. Megtörtént.

- Igyál belőle! -Nem.

- Miért nem?

- Mert előzőleg piszkos víz volt benne.

- Látod fiam, én is így vagyok veled.

Kegyetlen sztori. Nyoma sincs benne a keresztényi megbocsátásnak. Amiről én sokat hallottam beszélni, de soha nem tapasztaltam. Mert a megbocsátásnak egyetlen lehetősége van: a felejtés. S amikor kompetens személy azt mondja, hogy én megbocsátok, de nem felejtök, akkor bizony paprikajancsit csinál saját magából. Mert hitet tesz a gyűlölet mellett, legfeljebb fogadkozik, hogy nem fog bosszút állni.

Mikor Buddha az újra testesülés tanát tanította a halhatatlan lélek tagadásával, azt próbálta megértetni a tanítványával, hogy a gondolkodó megsemmisül, de a gondolat megmarad. Az érző megsemmisül, de az érzés megmarad. A cselekvő megsemmisül, de a cselekvés megmarad.

Mindez elképesztően modern. A gondolatokról, az érzésről, a cselekedetokről majdnem kimondja mai szóval, hogy ezek energiakvantumok, s mint ilyenek, megmaradnak, soha nem semmisülnek meg. Csak az ember halandó.

A tanítványok mérhetetlenül izgatottak lettek. Azzal gyötörték Buddhát, hogy ha a megmaradt gondolatok, érzések, tettek újra összeállnak egy

lénnyé, aki megszületik, az újszülött ugyanaz az ember-e, aki egykor élt, és ugyanezeket a gondolatokat, érzéseket, cselekedeteket létrehozta? Vagyis ők testesülnek-e meg ismét, vagy nem ők? Ám Buddha zseniálisan visszakérdezett:

- Itt van ez a mécses. Egész éjjel dolgoztam a fényénél. Reggel elfújom. Este újra meggyújtom. Az edény ugyanaz, az olaj ugyanaz, a kanóc ugyanaz, de ugyanaz-e a láng, ami fellobban a következő éjszakán?

Ez a nagy kérdés. Itt a két lángot egy nap választja el. De ha csak fél nap? Egy óra? Egyetlen perc? Vagyis az ember folytonosság-e, ugyanaz-e minden pillanatban, vagy pillanatonként változik, csak nem veszi észre az emlékezete miatt? Folyamatos létezészt tétélez fel, mert az emlékezés számon tartja mindazt, ami elmúlt és már nincsen, és ez a személyiség, az Ego állandóságának illúzióját hozza létre.

Az is nagy hatással volt rám a buddhizmusban, hogy Buddha beszédei - bár szinte olvashatatlanul terjengősek a sűrű gondolatismétlésektől - mindig valamilyen nagyon lényegesről szólnak, frázisok nélkül. Az is kiderül belőlük, hogy a hitetlen Buddhának esze ágában sem volt új vallást alapítani. Ő új életismeretet tanított. A Szangha „kolostorai” kezdetben inkább a szerzetesek menedékhelyei voltak az esős évszakban. Buddha a Kígyó-szútrában mondja:

Egy ember megy a célja felé. Egy folyó partjához ér. A folyó széles, zátonyos, örvényes, rejtett sziklák miatt veszélyes. Híd nincs, csónak nincs, gázló nincs.

Mit tesz ez az ember? Fatörzseket vág ki, összeköti őket, tutajt formál és átkel vele a folyón.

Ez okos dolog. De nagy számárság lenne, ha ezt mondaná:

- Milyen jó szolgálatot tett nekem ez a tutaj. Soha meg

nem válok tőle. A vállára veszi és a tutajt cipelve halad tovább a szárazon.

- Észre kellene venni - mondja Buddha -, hogy az én tanításom is csak arra való, hogy átsegítsen az élet akadályain. Nehogy magatokkal cipeljétek, amikor már nincs rá szükségetek.

De cipelik rendületlenül. A tanítás széthasadozott. Mégis vallás lett belőle. Hinajána (szerzetesi) buddhizmus, mahajána buddhizmus mindenki számára, csan buddhizmus Kínában, Japánban zen, a gyémánt ösvény, a tibeti buddhizmus, a tantrikus buddhizmus... Istenem, de messze kerültek az eredeti Buddhától, épp úgy, mint az ugyancsak szétszakadozott keresztény vallások Jézustól, a zsidóság Mózesétől, az iszlám Mohamedtől.

De én az eredeti Buddhához vonzódok, a halandó emberhez, aki nem szereti, ha tanítványai a születésük előttre és a haláluk utánra kutakodnak, és a karmájukat fürkészik. Ha gúnyosan keveslik az ezoterikus információkat, azt szokta mondani:

- Néhány gallyat hoztam nektek a kezemben. Mögöttem ott az erdő.

És ami talán a legfontosabb: Buddha nevében soha nem öltek! Két vallás soha nem kelt hadra mások ellen: a buddhizmus és a taoizmus. A többiek - a kereszténység, a zsidóság, az iszlám - szentségét kérdésessé teszi a könyékig véres karjuk.

Buddha negyven évig tanított. Ananda kíséretében járta az országot. Jellemző módon e miatt Anandát Buddha halála után, nem akarták arhattá avatni, hiszen ő csak (!) Buddha kísérője és beszélgetőtársa volt.

Valljuk be őszintén, nyolcvanéves korában Buddha öngyilkos lett. Szándékosan mérges gombát evett, s ebbe néhány óra elteltével belehalt. Utolsó tanításaként társa ezt a már idézett intelmet jegyezte fel:

Legyetek, Ananda önmagatok fénye,

A menedéket találjátok meg önmagatokban,

Idegen menedék nélkül.

5. Menekülés Buddha elől

A kolostori életről nincs túl sok mondanivalóm. Hajnalban keltünk, kagylókürt, mondtuk az AUM-ot, amíg teljesen el nem lazultunk. Naponta kétszer ettünk fűszertelen vegetárius kosztot, reggel és délben. Ebéd után másnap reggelig tilos volt enni. A szerzetesek egy része adományokért járt, de nem volt szabad csoportosan koldulni vagy kéregetni. A szerzetes némán megállt egy ház kapuja előtt, és várt. Ha néhány perc elteltével nem adtak semmit, továbbment. Ha kapott valamit, azt az edényébe - akkor már nem csésze, hanem modern ételhordó - gyűjtötte, de csak közösen volt szabad elfogyasztani. Benyomásom szerint ez a koldulás csak szimbolikus jelentőségű volt, a szerzetes elég gazdagnak tűnt buddhista országok adományaiból. Nagy jótékonyági tevékenységet is folytatott, különösen a börtönben lévő elítéltek között végzett szociális munkát. Persze az indiai börtön más, mint a miénk. Ott, ahol én jártam, akkor a súlyos elítéltek általában mezőgazdasági munkát végeztek. Jó magaviselet esetén évente egy hónap szabadság járt nekik, hogy ne szakadjanak el teljesen a családjuktól, a gyerekeiktől.

Meglepetésemre még a 20-25 évre ítélt gyilkosok is pontosan visszatértek az ide-oda vándorló embertömegek közül, ahol nem ismerték a személyi igazolványt, bejelentőlapot, s mint már mondtam, az ember az volt, akinek mondta magát. Mostanra ez már megváltozott. Kérdeztem a smasszereket:

- Miért jönnek vissza?

- Nézze uram: ölt. Ennek a következményeit nem akarja átvinni a következő életére. Most levezekli.

Egyetlen csoportot láttam, akik bilincsben, láncok között voltak.

- Hát ezek?

- A legzüllöttebbek. Akik nem vállalják a karmájukat. Öngyilkosságot kíséreltek meg.

Kezdetben erősen foglalkoztatott a szerzetesekhez való viszonyom is. Magyarországon megszoktam, hogy mindenki akar tőlem valamit. Jóarosszra, de valamire használni szeretne. Itt meglepett a szerzetesek barátságos segítőkészsége, ha hozzájuk fordultam, amin átsugárzott a személyem iránti tökéletes közöny. Erezhetően mindegy volt a számukra, hogy jelen vagyok-e az életükben, vagy sem. Ez meglepett, de mégis megnyugtatóan jól esett. Hamar megszoktam.

A szerzetesek nagyobb része tanított. Már a kicsi gyerekek is fegyelmestülten ültek, egy tágas, oszlopos, fedett szaletlifelében. Csak az tűnt fel, hogy a tanítók a legkisebb figyelmetlenségre is szelíden, de azonnal reagálnak. Például egy gyerek elbámult egy színes trópusi lepke után.

- Hová nézel? Rám figyelj. Tanítalak.

Délelőtt 10-11 felé véget értek a tanórák. A láma meghajolt és eltűnt. S a park tisztása azonnal játszótérre alakult át, amit betöltött a zsvivaj. Előkerültek a labdák, nyakuk köré csapták a kis csuhájukat, fociztak, ugráltak, futóversenyt rendeztek. Két óra múlva megjelent a láma, és mozdulatlanul, némán megállt. Halálos csend lett. A gyerekek rendbe szedték magukat, sorakoztak, mentek ebédelni. Vezényszavak, utasítások nem hangzottak el.

Minden este összegyűlt a szerzet. Félkörben ültek, a kicsik elöl, a felnőttek hátul. Füstölők égtek egy asztalfélén, virágok övezték Buddha szobrát, s a Teyra tanított. Először énekeltek egy kicsit, aztán a Teyra beszélt. Tanítása improvizáltnak tűnt. Emlékszem, egyszer az atommag szerkezetéről beszélt, máskor a perzsa sah bukásáról, azután arról, hogy

miért nem szabad lopni. Akkor már tudtam róla, hogy eredeti szakmája villamosmérnök. Rendkívül ügyesen szőtte a szót, mindenkinek - felnőttek-gyerekek - jutott elgondolkozni valója. A gazdag buddhista családoknál az volt a szokás, hogy a diploma megszerzése után az ifjú két évre belépett egy buddhista kolostorba, és csak azután kezdte meg szakmai munkáját. A Teyra ott maradt. A gyerekek többségét viszont a nyomorgó családok küldték szerzetesnek.

A tanítás után megint énekek következtek. S végül a szerzet vagy egy félóráig együtt hallgatott. Ez a közös csend volt a legnagyobb! Mert ezek a csendek összeértek.

Kosztolányi írja a hallgató svédekről:

De csendjeink nem érnek össze végül, Mivel én magyarul hallgatók, ők svédiül.

A szerzetben valódi, lélektől lélekig ható, tartalmas csend volt. A mély közlések legjobb formája.

Végül a Teyra felállt, meghajolt, és az együttlét véget ért. A gyerekek aludni mentek, mi felnőttek pedig a cellánkba, és megkezdtük a gyakorlatainkat. Az én választott időm fél kettő volt. Előtte és utána aludtam. Nagyon hamar megszoktam a spontán fölébredést. A gyakorlatok légzésekből, a légzésekre épülő koncentrációból - felveszek erőket a világból és visszaadok erőket a világnak -, az egész test gondolati masszázsból és először koncentrációs gyakorlatokból, majd kontemplációból, végül meditációféleből álltak. Hűségesen gyakoroltam, és sokáig nem történt semmi. De alázatosan vártam, hátha eljön az óra, amikor meg tudom valósítani a belső kiüresedést, gondolatok, érzelmek és az Én nélküli üres edénnyé válást, hátha az istenek belém csöppentenek valamit. Ugyanis valamire csak koncentrálni lehet, ahogy ott mondják, „egyhegyűvé” válva. Kontempláció, vagyis reakciók nélküli szemlélődés is létezik. De valamin meditálni nem lehet! A meditáció belső kiürülést jelent.

Az egyik éjszakán azonban váratlanul történt valami. Hirtelen tudatállapotom változását éltem meg.

Egy nyitott csarnokban találtam magam, amit öt hatalmas oszlop tartott. Az oszlopok zöldes fényben ragyogtak, ami felül vörösbe ment át. Először egy meghalt nagybátyámmal találkoztam, aki nagyon meleg szeretettel üdvözölt, és átölelt. Azután észrevettem, hogy egyre több halottam gyülekezik körém. Apám, az analitikusom, néhai pszichológus konzultánsom, régi atyai barátaim. Mind örültek nekem, mintha vártak volna, és végre megérkeztem. Egyrészt meghatóan nagyszerű érzés volt, de ugyanakkor növekedni kezdett bennem a szorongás. Nekem is meg kell halnom? Kérlelni kezdtem őket:

- Én nagyon szeretlek benneteket, de még élni akarok.

Megértették, és lassan eltávolodtak tőlem. És egyszer csak már kívül voltam az oszlopcsarnokon, ami lassan egyre messzebb csúszott a térben. S akkor vettem észre, hogy amit oszlopcsarnoknak néztem, az egy hatalmas kéz öt ujja, ami ránk borul. Megkönnyebbültem, és ugyanakkor rettenetes büntudat fogott el. Mintha cserbenhagytam volna őket.

Aztán megint a szobácskában találtam magam. Nagyon szorongtam. És azon a hajnalon se szó, se beszéd, megszöktem a kolostorból. Úgy éreztem, hogy tisztáznom kell magamban valami nagyon fontosat: mivel játszom? Saját pszichotikus (elmebajos) lehetőségeimmel?

Visszamentem a panziómba, és gondokba merültem.

De reggelre rettenetes hasmenés fogott el. A magammal hozott hazai gyógyszerek nem segítettek. Másnapra belázasodtam. Éjszaka összecsináltam magam. Szégyenkezve és szédelegve mosogattam a lepedőmet. A harmadik napon észrevettem, hogy a hasam kőkemény. Igazán megrémültem: csak nem kezdődik valami hashártyagyulladásom? Reggel letelefonáltam a recepciónak:

- Beteg vagyok, kérem, hívjanak hozzám orvost.
- Milyet? Allopátiást? Homeopátiást? Ájurvédást?
- Ájurvédást.

És reggel benyitott hozzám egy sötétbőrű, negroid hindu orvos, Puranik doktor, későbbi nagyon kedves barátom...

6. Gyógyulás

A doktor kikérdezett, megvizsgált, és gondterhelten csóválta a fejét.

- Nem tetszik az állapota. Legszívesebben bevinném magamhoz a kórházba.

- Milyen kórházba?

- A helybeli ájurvédikus kórház principálisa vagyok. De ne aggódjon, két diplomám is van. Először Bombayben végeztem, európai orvostudományt tanultam. Azután fordultam az ájurvéda felé.

- Nem akarok kórházba kerülni. Kezeljen itt. Van elég pénzem, hogy honoráljam a fáradságát.

Habozott.

- Nem bánom, próbáljuk meg, ha annyira viszolyog a kórháztól. De állapotjunk meg valamiben. Ha néhány nap alatt itthon nem javulna az állapota, mégis befekszik. Addig is veszek magától székletmintát, és átküldöm az európai kórház laborjába.

Elment, és hamarosan visszatért titokzatos ájurvédikus gyógyszerekkel. Volt közöttük por, szárított levél, kapszula, tabletták. Nekem viszont javulni kezdett az állapotom, a lázam elmúlt, a hasam megint „puha lett

és betapintható", ahogy az orvosok mondják. Négy nap múlva már egész jól voltam, az ötödiken - legyengülve bár, de - egészséges.

Akkor elszámoltunk. Jó sok pénzt kért, de megérdemelte: volt, hogy egy nap háromszor is meglátogatott. Aztán azt mondta:

- Most már óvatosan elkezdhet enni. Ebédeljünk meg itt a teraszán.

Kissé dühös lettem. Sok pénzt számított fel a kezelésemért, most még egy ingyen ebédet is akar? Egye fene, hívtam a room-boyt, és ki-ki megrendelte az ebédjét. S amikor már jóllaktunk, és rágyújtottunk, akkor lépte át Puranik doktor a szokásos európai orvoslás határait. Hátradólt a karosszékben, és azt kérdezte:

- Miért akart meghalni?

Meglepődtem.

- Tudomásom szerint nem akartam meghalni. Honnét veszi ezt?

- Nézze, maga otthon klinikán dolgozik. És a trópuson magyar gyógyszerekkel kezeli magát. Maga nem ennyire unintelligens.

- De hiszen ájurvédikus orvost hívtam.

- Amikor már megijedt. No meg kíváncsiságból, hogy mit tudnak ezek a sarlatánok.

- Ebből következik, hogy meg akartam halni? Mindenki kaphat bélfertőzést, pláne Indiában.

- Igaz. Csakhogy a maga széklete teljesen negatív volt. Nem tenyésztett ki belőle semmi. Az egész betegsége pszichés eredetű volt. Tudja, hogy hajszálnyira húzott el egy hashártyagyulladás mellett.

- Pszichogén hashártyagyulladás? - morfondíroztam magamban. Ki hallott ilyenről? Ámbár a lélek mindent tud.

- Szóval, miért akart meghalni?

- Tudatosan nem akartam meghalni - mondtam makacsul.

- Akkor mesélje el a betegsége előtti napokat. Mi történt önnel?

S akkor elmondtam neki az éjszakai víziómat, és szökésemet a kolostorból. Nagyon izgatott lett.

- Buddharakkita Teyrával beszélt?

- Egy szót sem. Titokban jöttem el.

- Akkor azonnal vissza kell mennie hozzá!

- Kínos...

- Akkor magával megyek!

Így történt. Puranik hosszan beszélt Teyrával egy ismeretlen nyelven. Azután elment. Teyra hozzám fordult:

- Örülök, hogy megint köztünk van. Visszakaptam a szobácskám, és az élet ment tovább, mintha mi sem történt volna. Csak éppen a Teyra foglalkozott egyre többet velem. Akkor már beeláttam gyógyító munkájába is. Leginkább inspirált egy indiai üzletember, aki álmatlanságra panaszkodott. A Teyra nem vett fel anamnézist, nem küldte vizsgálatokra, hanem az életmódjára vonatkozó, néhány egyszerű kérdés után azt mondta neki:

- Lefekvés előtt, írja le egy papírra azokat a gondokat, amelyek foglalkoztatják. De csak emlékeztető rövid szavakkal. Aztán vegyen

színes krétákat, és egy kicsit firkáljon velük egy fehér lapra. Utána jól fog aludni.

És így is történt. Két hét múlva megint eljött a kereskedő. Köszönetet mondott, és adományokat hozott. Jól alszik. Amikor elment, megkérdeztem a Teyrát:

- Mit csinált vele?

- Nézze, ez egy kereskedő. Az élete a pénz, a haszon. Másra nem is tud figyelni. Egyet sem fog elvégezni a mi gyakorlataink közül. Hát leírtam vele az őt izgató gondokat, amelyeket egy pillanatra sem mer elengedni. Engedje el legalább éjszakára. Le vannak írva, megvárják.

- És a krétázás?

- Az csak játék. Sok feszültséget le lehet vezetni egy kis színes firkálással.

Egyszer a Teyra elvitt magával a közelünkben lévő Sai Baba ashramba. (Az eredeti Sai Baba a 19. század végén és a 20. század elején élt, egy elhagyott mecsetben, Shirdi faluban. Asztrális utazásairól, jövőbe látásáról volt nevezetes, és főként az általa őrzött szent tűzről, aminek hamuja gyógyít. Ezt a tűz ma is ég, tanítványai táplálják.) Nekem nem tetszett a nagy próféta mai utóda. Szélhámos nőcsábásznak néztem, hatalmas háréjával, vöröses köpenyében. Sétáltunk a kertben. Sai Baba egyszer csak lehajolt, és amikor felemelkedett, egy követ tartott a kezében. Hozzám fordult:

- Mi ez?

- Kő.

- És mi van belül?

- Molekulák.

- És azokon belül?

- Atomok és elemi részecskék.

- És azokon belül?

Erre már nem tudtam felelni. Sai Baba összezárta a tenyerét, és amikor kinyitotta, Siva isten szobrocskája volt benne.

- Látjátok? A dolgok legmélyén mindig az isten van! Széttörte a szobrot, és egy-egy darabot dugott a szánkba.

- Élvezzétek az isten édességét!

Olyan íze volt, mint a krumplicukornak.

Találkoztam a Dalai Lámával is, amikor Bangalore-ba jött. Nagyon izgatottan vártam erre a találkozásra. De hát az ember mit kérdezhet tőle? Mindig akartam egy fantáziainterjú kötetet írni - Mózessel, Jézussal, Buddhával, Mohameddel stb. De már a képzeletbeli kezdetkor elakadtam. Bemutatkozunk:

- Popper Péter.

- Jézus Krisztus. És ezután?

A Láma nagyon kedves, korombeli ember volt. Megkérdeztem tőle, hogy mint tizenegyedik, hiszi-e, hogy ő azonos az előtte élt tizenhárom Dalai Lámával. Azt felelte:

- Nem tartom kizártnak.

- Biztos a Köztes Lét (Bardo) létezésében és az újratestesülésben?

- Elképzelhetőnek tartom.

- Volt ilyen beavatási élménye?

- Sohasem.

- Hát akkor?

- Mikor még Lhaszai palotámban éltem, volt ott egy takarítónő. Neki sok látomása volt. És mindig mesélt róluk nekem.

Szóval a Dalai Láma percek alatt hülyét csinált belőlem. Megérdemeltem.

Puraniknál többször vacsoráztam. Zöldségek voltak, palacsintaféle hagymás tört krumplival töltve (nagyon finom, úgy hívják, hogy masala dósa), sokféle saláta, hagyma, paradicsom, forró magok. De a felesége és a lánya soha nem ült asztalhoz, csak felszolgált, és állva nézte, hogyan eszünk, mi férfiak.

Egyszer elvitt cirkuszba is. A cirkusz szabadtéri porondon működött, amit széksorok vettek körül. A humort mindenféle törpék és gnómok szolgáltatták, már utáltam az egészet. Azután jött a felvonulás. A tigriseket kötélén vezették, ami pórázszerűen a nyakukba volt kötve. Hát... A dolog nem tűnt életbiztosításnak.

Telt-múlt az idő. És végül eljött az óra, amire vártam. Ezúttal üldögéltünk a fonott nádszékekben. Csend ereszkedett közénk. Akkor megszólalt a Teyra:

- Én értem magát. A maga lelkében együtt él egy kalandor és egy nyárspolgár. Ezek nem hagynak nyugtot magának. S maga eljött Indiába, abban a reményben, hogy az egyiket kiharítja magából. Megszabadul valamelyiktől. Természetesen a nyárspolgártól.

Hallgattam.

- Nem lehet! - folytatta a Teyra. - Nem lehet! Az ember ennyire nem csonkíthatja meg a személyiségét. Belehal.

Hallgattam.

- Együtt kell élnie velük. Maga formálta okét. Nem akarja vállalni előző életeinek következményeit? Akkor készüljön. Csak az élete árán szabadulhat meg tőlük - egy időre...

- Nem a kettősséggel van bajom - törtem meg a hallgatásomat -, hanem a kegyetlenséggel, ami ebből a helyzetből fakad. Túl sok érzelmi hullá szegélyezi az utamat.

Elgondolkozott.

- Igen - mondta végül meglehetősen közönyösen -, az ilyen ember kegyetlen. Megpróbálhat uralkodni az indulatain.

- Segítenek ezen a buddhista gyakorlatok? -Talán... Nem sokat. Ha csak nem akar színlelővé válni.

- De hagyjuk a kegyetlenséget - mondtam. - Engem az árulásaim gyötörnek meg leginkább. Mert előbb utóbb mindig áruló leszek, mindent elárulok: vallást, világnézetet, szerelmet, barátságot.

- Igen - mondta megint némi tünődés után -, az ilyen emberből áruló lesz. Vigasztalja, ha azt mondom, maga nem gyávaságból lesz áruló, hanem azért, mert többfelé akar hűséges lenni? Többfelé nem lehet hűségesnek lenni, uram!

- Vagyis fogadjam el, hogy ez a sorsom?

- Erre az életre. És fogadja el. Vagy meghal. Úgysem tehet mást.

Soha többé nem voltam beteg Indiában. Nyolc hónapot töltöttem a kolostorban. Aztán megírtam, hogy mikor megyek haza. Arra kértem a

családomat, hogy ne várjanak a repülőtéren. Egyedül szeretnék megérkezni.

Először Rómába repültem, és ott töltöttem néhány napot. Adaptációs tréning Európához. Azután haza. Mikor az autóbusz megállt, felnéztem. Ott volt az anyám, a fiam, a feleségem, a barátok, unokatestvérek, mindenki. Elhatároztam, hogy életem hátralévő részét a tranzitváróban töltöm. Szerencsére valami indiai járvány miatt karanténba vittek. Ám ott is felébredtem minden éjjel fél kettőkor. Szabadulásom után szobát vettem ki az érdi City „garnibah”, és egy csomó Eunoctint vittem magammal, hogy megszabaduljak a kolostori begyakorlástól, és átaludjam az éjszakát. Első éjjel arra ébredtem, hogy valaki vadul veri az ajtót. Odszédelegtem. Egy részeg pasi eltévesztette a szobaszámát. Az órámra néztem: fél kettő volt.

Nyílt levél Gábor fiamak és barátainak

Fiúk!

Visszajöttem Indiából, de még nem találkoztunk. Felhasználom ezt az intervallumot arra, hogy egy nyílt levélben átadjam nektek, amit a világban való kódorgásaim közben számotokra gyűjtöttem, s amit személyes találkozáskor röstelnék megtenni. Nem sok az egész.

Az első tanács tőlem való: képzeletben alakítsuk meg az Észrevétlenül Változó Dolgokra Figyelők Körét. Mert az igazán fontos dolgok mindig észrevétlenül változnak meg az ember jellemében és életében.

A második tanács egy operafilmből, a Carmenből származik. Arról van benne szó, hogy egy zseniális táncos filmet akar csinálni Bizet híres operájából, és keresi a szereplőket. Végül egy harmadrangú lokálban talál egy fantasztikusan tehetséges táncosnőt. Ót választja ki a főszerepre. Rengeteget próbálnak, de szerep mégsem megy. Már közeledik a bemutató ideje. Nem érti, hogy mi a baj a lánnyal. Egy éjszakán nem bír aludni, felkelti a lányt is, és a próbateremben táncolnak. Zene nincs, füttyüli a dallamot, és kezével veri a ritmust egy asztalon. S közben merően figyeli a lányt, a lelkét is beleadva.

És egyszer csak leesik neki a tantusz. És akkorát üvölt, hogy belemegnek a falak:

- A fene egye meg, miért spórolsz magaddal? Így nem lehet táncolni! Miért spórolsz magaddal?

És akkor áttöri a lány gátlásait.

A harmadik tanács Buddhától ered. Azt mondja:

- Semmit sem szabad túlságosan közlről, vagy túlságosan messziről szemügyre venni! Mert a helyes látáshoz helyes távolság kell. És csak te tudhatod, hogy honnan látsz valamit a legjobban.

Vagyis: soha ne takarékoskodjatok magatokkal, sem a munkában, sem a szerelemben. Ne bámuljatok meg semmit nagyon közelről és nagyon messziről. Sem embert, sem valami mozgalmat, sem tanítást. És soha ne a nagy csinn-bummokra figyeljete, hanem a mögöttük meghúzódó észrevétlen változásokra.

És majd' elfelejtettem: lehetőleg próbáljátok meg betartani a Tízparancsolatot. Ennél jobbat még nem találtak ki.

Ölel titeket mindkét üres kezével

Atyátok: Popper Péter

Jegyzetek utószóként

1. Könyvem címe kettős értelmű:

Bár nem vagyok antropozófus, elgondolkoztatónak tartom a dr. Rudolf Steiner által „kultúrkorszakoknak” nevezett történelmi periódusokat, melyek az alábbi sorrendben követik egymást:

óindiai

sumér-káldeus-asszír-babilóniai

óegyiptomi

görög-latin

germán-angolszász (a jelenlegi) a germán-angolszász utáni hatodik a germán-angolszász utáni hetedik

Vagyis ebből a szempontból India nagy korszaka elmúlt. Ám az inga Keletről Nyugat felé leng, majd visszaindul. Tehát lehetséges, hogy sok idő múltán újra eljön majd India órája.

A cím másik értelme az ember sorsára vonatkozik. Babitsot idézve:

Ó mennyi szépre, mennyi jóra Lett volna bennem késve mersz,

De hiába biztat az óra, Ha ihletet nem ád a perc.

2. Indiáról rengeteg könyvet írtak. Mégis, négy csoportot vagyok hajlamos meg különböztetni:

a.) A „bizonyásgtevők”. Általában indiai szerzők, maguk is "tagjai valamelyik vallási közösségnek, szektának, és Európa, Amerika hívei.

b.) A naivok (akik ámulva számolnak be India csodáiról, amelyeket elmeséltek nekik).

c.) A szkeptikusok (akik mindebben a szuggesziót és az önszuggesziót látják).

d.) Az objektívek (akik arról írnak, amit személyesen tapasztaltak).

Szeretnék a legutóbbi csoporthoz tartozni. Ezért, csodákra éhes olvasóim, csalódni fognak bennem, mint aki nem volt méltó arra, hogy misztikus beavatásban részesüljön.

3. Az én lelki könyvtáramban külön helyet foglal el Arthur Koestler India című könyve. (Ez első része a *The Lotus and the Robot* címet viselő műnek. A második rész Japánról szól. A könyvet Tandori Dezső fordította, Soós Sándor lektorálta. Terebess Kiadó, 1999.)

Koestler zseniális író, aki 1958-1959-ben járt Indiában. Ekkor már régen túl volt kommunista korszakán, amivel a *Sötétség délben* című regényében számolt le véglegesen.

Szemléletünk mégis sok vonatkozásban eltér egymástól, mint azt alább felvázolom.

a) Koestler elsősorban vezető indiai szellemi tekintélyekkel folytatott beszélgetéseire támaszkodik, akiknek szemmel láthatóan fontosabb a személyük felé irányuló devotio mint a hiteles terepismeret. A *Négy kortárs szent* címet viselő első fejezet kb. annyi, mintha államelnököket és vezető politikusokat kérdezne meg az átlagember közérzetéről, esetleg Mózeset és Józsuát vallatná, hogy érzik magukat a zsidók a sivatagban.

b) A *jóga tisztán* és a *Jógakutatás* című második és harmadik rész, kifejezetten bosszantó, és ebben a formában elfogadhatatlan. Egyrészt szenttelen álobjektivitással ismerteti a hatha jóga néhány gyakorlatát,

tényként mutatva be sok, fiziológiailag nagyon is kétséges jelenséget. Szót sem szól azok céljáról, értelméről, vagy értelmetlenségéről.

A tudományos ellenőrzések hiányosságairól és felületességéről ugyan hűségesen beszámol, de ebből semmilyen további következtetést nem von le. Ilyen módon riasztó zűrzavart teremthet a laikus fejekben, miközben talán indokolatlan mértékben a jóga ellen hangolhatja a kísérleti és gyakorlati orvostudomány művelőit. Az Indiában népszerű ájurvédáról, az unaniról, a természetgyógyászatról nem vesz tudomást.

c) A *nyomasztó múlt* című negyedik fejezetben csodálatos módon a szerző, aki többek között „társadalom-mérnöknek” tekinti magát, nem lát összefüggést az éhen halás lehetősége, az éhségövezetek létezése, a nyomasztó élelmiszerhiány és a táplálkozást korlátozó aszkézis, a vegetarianizmus megideologizálása között.

d) Ugyancsak nem veszi észre a tragikus méretű túlnépesedés és az ondó visszatartás, sőt a vaginából való visszaszívás közötti összefüggést. Mindezeket kizárólag a spiritualitás megnyilvánulásának tekinti.

e) Abban valószínűleg igaza van, hogy a távol-keleti országok nagy része - Japán, Indonézia, Korea, Kambodzsa, Vietnam, Laosz stb. - nem tudott közvetlenül nyugati típusú demokráciát teremteni, s nem tudta kikerülni a politikai diktatúra és a gazdasági demokrácia ellentmondásos ötvözését.

Ezért észre kellett volna vennie, hogy az elveiben ugyan következetesen demokratikus Dzsavaharal Nehru már egy jóindulatú diktátor, aki a Kongresszus Párt erejével visszaszorítja minden politikai ellenfelét - elsősorban a konzervatív Janhatát-, és az Indiába érkező, ámbár valóban zsenge korú, emigráns Dalai Lámát is úgy kezeli, mint egy pubertásos krízisben lévő dacos kislányt.

f.) Végkövetkeztetése, hogy a nyugati minták másolása Indiát zsákutcába vezette, ám India sem jelenthet spirituális gyógy módot a

nyugati civilizáció sok-sok bajára és veszedelmére - viszont mélységesen igaz. Koestler találta ki az „indiokrácia” szót, ami egy olyan társadalmi berendezkedést jelöl, ami valóban Indiáé. Távol van minden művi ál-demokráciától, de felhasználja azokat a spirituális erőket, amelyeket elsősorban Mahatma Gandhi és Acsárja Vinóba Bhavé tárt fel.

Csakhogy, mintha nem venne tudomást arról, hogy az elektronika, a csipek, az űrállomások, a MacDonaldds és a hidrogénbomba korában élünk. India már régen nyugdíjba küldte a legjobb házi szövőket és fonókat, rakétákkal fegverzi fel hadseregét, és a hagyománynak meg a Gandhi-féle spiritualitásnak egyre kevesebb hely marad szellemi raktáraiban. Ez a visszaszorulás társadalmi méretű megoldásokra vonatkozik, de nem tagadja jelentőségét némely erre nyitott egyén életében. Annak azonban semmiképpen nincs itt az ideje, hogy európai, vagy amerikai divattá váljon, az önbecsapás, az önáltatás eszközévé.

Azt gondolom, hogy Indiát elég gyors ütemben falja fel a nyugati technológia és gondolkodásmód. Így kapta könyvem alcímül a „Rekviem Indiáért” lehangoló megjelölést, abban a reményben, hogy egyszer még újra eljön India órája.

A címet, az indítást tehát valahogy megmagyaráztam. A befejezéssel még adós vagyok. Sejtések és reménységek kevésnek tűnnek. Talán megsegít egy Zen koan:

- *Felteszek egy kérdést - mondta Milinda király a nagy tiszteletű Nágaszénának. - Meg tudod válaszolni?*

- *Kérlek, tedd fel a kérdést - mondta Nágaszéna.*

- *Már feltettem - mondta a király.*

- *Már megválaszoltam - mondta Nágaszéna.*

- *Mit válaszoltál? - kérdezte a király.*

- *Mit kérdeztél? - mondta Nágaszéna.*

- *Nem kérdeztem semmit - mondta a király.*

- *Nem válaszoltam semmit - mondta Nágaszéna.*

És itt fejeződik be ez a könyv.